

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ

Мр НЕНАД М. ПЕТРОВИЋ

ОДНОС ДРЖАВЕ И ПРИВАТНИХ
ШУМОВЛАСНИКА ПРЕМА ШУМИ КАО
ОСНОВ ДЕФИНИСАЊА МОДЕЛА
ПЛАНИРАЊА ГАЗДОВАЊА ШУМАМА У
СРБИЈИ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

БЕОГРАД, 2012

UNIVERZITET U BEOGRADU
ŠUMARSKI FAKULTET

Mr NENAD M. PETROVIĆ

ODNOS DRŽAVE I PRIVATNIH
ŠUMOVLASNIKA PREMA ŠUMI KAO
OSNOV DEFINISANJA MODELA
PLANIRANJA GAZDOVANJA ŠUMAMA U
SRBIJI

DOKTORSKA DISERTACIJA

BEOGRAD, 2012

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF FORESTRY

M.Sc. NENAD M. PETROVIĆ

ATTITUDE OF THE STATE AND PRIVATE
FOREST OWNERS TOWARDS FORESTS
AS THE BASIS FOR DEFINING THE
MODEL OF FOREST MANAGEMENT
PLANNING IN SERBIA

DOCTORAL DISSERTATION

BELGRADE, 2012

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИОНА ИНФОРМАЦИЈА

УДК	630*62+630*92(497.11)(043.3)
Тип документа (ГД)	Монографска публикација
Тип записа (ГЗ)	Текстуални штампани материјал
Врста рада (ВР)	Докторска дисертација
Аутор (АУ)	Ненад Петровић, Мр.
Ментор (МН)	Др Милан Медаревић, ред. проф.
Наслов рада (НР)	Однос државе и приватних шумовласника према шуми као основ дефинисања модела планирања газдовања шумама у Србији
Језик публикације (ЈП)	Српски
Земља публикације (ЗП)	Република Србија
Географско подручје (ГП)	Србија
Година издавања (ГИ)	2012
Издавач (ИЗ)	Ауторски репринт
Место издавања и адреса (МС)	11030 Београд, Кнеза Вишеслава 1, Р. Србија
Физички обим рада (ФО) (број поглавља/страна/лит.јединица/табела/слика/фототаблица/графика)	9/231/92/18/3/0/45
Научна област (НО)	Шумарство – Планирање газдовања шумама
Научна дисциплина (ДИС)	Планирање газдовања шумама
Кључне речи (КР)	Приватне шуме, приватни шумовласници, колективна акција, планови у приватним шумама, асоцијације приватних шумовласника
Чува се (ЧУ)	У библиотеци Шумарског факултета, 11030 Београд, Кнеза Вишеслава 1, Р. Србија
Примедбе (П)	
Извод (ИЗ)	У раду су приказани ставови приватних шумовласника у односу на спременост на интересно повезивање у асоцијације приватних шумовласника и на предлог садржаја плана за мали приватни посед. На основу резултата истраживања предложена су решења везана за интересно удруживање приватних шумовласника кроз селективне иницијативе од стране државе. Постојећи систем планирања у приватним шумама требао би представљати препоруку најадекватнијег начина газдовања за оне шумовласнике који за то изразе интерес, а не да план газдовања шумом буде законска обавеза. Уклањањем постојећих ограничења и законских обавеза у приватним шума повећала би се могућност одрживог коришћења дрвета из приватних шума и тиме трајно осигурало снабдевање дрветом као сировином за различите потребе у друштву.
Датум прихватања теме (ДП)	Одлуком Већа научних области Биотехничких Наука, број. 020-4563/20-10, од 01.12.2010. године
Комисија за оцену (КО)	др Милан Медаревић др Станиша Банковић др Драган Нонић др Мерсудин Авдибеговић др Стјепан Посавец

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF FORESTRY

KEY WORDS DOCUMENTATION

Accession number (ANO)	
Identification number (INO)	
Document type (DT)	Monographic publication
Type of recors (TR)	Textual printed article
Contains code (CC)	Ph.D. thesis
Author (AU)	M.Sc. Nenad Petrović
Mentor (MN)	Full professor Milan Medarević, Ph.D.
Title (TI)	Attitude of the state and private forest owners towards forests as the basis for defining the model of forest management planning in Serbia
Language of text (LT)	Serbian
Country of publication (CP)	Republic of Serbia
Locality of publication (LP)	Republic of Serbia
Publication year (PY)	2012
Publisher (PB)	Author
Publication place (PL)	11030 Belgrade, Kneza Višeslava 1, Republic of Serbia
Physical description (PD) (number of chapters/pages/citations/tables/charts/images/maps)	9/231/92/18/3/0/45
Science field (SF)	Forestry
Science discipline (SD)	Forest Management Planning
Subject/Key words (CX)	Private forests, private forest owners, collective action, plans for private forests, private forest owners' associations
UC	630*62+630*92(497.11)(043.3)
Holding data(HD)	Library of Faculty of Forestry, Belgrade
Note (N)	
Abstract (AB)	This dissertation presented private forest owners attitudes regarding their rediness to create interest association of private forest owners. In addition, new draft of forest management plan for private forest was created based on survey among private forest owners. Based on results it has been proposed solution related to creation of interest association through selective incentives provided by state. Existing forest management plan for private forest need to be recommendation for most effective management practices and not to be obligation for forest owners prescribed by legislation as it was existing practice. With elimination of present impeding factors including legislation barriers in private forests it will be ensured sustainable use of wood from private forests. However, in long-term perspective it will be secured provision of wood as row materials for different society needs.
Accepted by scientific board on (ACB)	01.12.2010.
Defended on (DE)	
Thesis defend board (DB)	Milan Medarević, Ph.D. Staniša Banković, Ph.D. Dragan Nonić, Ph.D. Mersudin Avdibegović, Ph.D. Stjepan Posavec, Ph.D.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

Ментор:

Др Милан Медаревић, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет,
редовни професор

Чланови комисије:

Др Станиша Банковић, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет,
редовни професор

Др Драган Нонић, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет,
ванредни професор

Др Мерсудин Авдибеговић, Универзитет у Сарајеву, Шумарски Факултет,
ванредни професор

Др Стјепан Посаец, Свеучилиште у Загребу, Шумарски Факултет, доцент

Датум одбране:

Резиме

Приватне шуме у Србији заузимају преко милион хектара територије што чини 47% свих шума у Србији. Након завршетка процеса реституције верским заједницама и физичким лицима очекује се да се тај проценат повећа у односу на државне шуме. Србија спада међу земље са избалансираним односом приватних и државних шума заједно са Холандијом, Немачком, Мађарском и Белгијом. Приватне шуме са преко милион хектара представљају значајан потенцијал у економском развоју Србије, посебно руралних крајева где могу допринети смањењу сиромаштва становништва тих крајева. Од недавно, земље западне Европе окрећу се обновљивим изворима енергије у односу на традиционалне необновљиве изворе као што су нафта или гас. У Србији потенцијал дрвета из приватних шума није довољно искоришћен за потребе дрвне индустрије или сировине за производњу енергије. Основни проблем недовољне мобилизације дрвета из приватних шума лежи у карактеристикама приватних шума које карактеришу мали шумски посед, изданачко порекло шума, велики број парцела, недефинисани власнички односи, неажуран катастар, непостојање саветодавне службе која би одговорила потребама власника, навикнутост власника да зависе од понашања јавне шумарске администрације. Из тог разлога многи приватни шумовласници сматрају да њихов шумски посед није економски вредан. Један од начина мобилизације дрвета из приватних шума могао би бити оснивање асоцијације приватних власника шума која би на локалном нивоу помогла власницима да остваре своје интересе у смислу адекватнијег газдовања шумом. На националном нивоу путем лобирања асоцијације би стварале повољније услове за управљање својим шумским поседима. Процењује се да број приватних шумовласника варира од 500 до 800 хиљада, а да на нивоу Србије још увек непостоји јака и интересно независна асоцијација приватних шумовласника. Са становишта Труманове теорије група ово представља феномен јер ће се свака интересна група која има јасан интерес за остварењем заједничких циљева покренути у намери да оствари свој заједнички интерес, односно нема организације без јасног интереса. Према Олсоновој теорији колективне

акције велике групе као што су шумовласници у Србији имају проблем да се покрену и организују како би остварили добро за све евентуалне чланове јер свако сматра да то неко други треба урадити уместо њих, а да ће они уживати користи бесплатно као резултат заједничке или колективне акције. Други истраживани феномен везан је за законску обавезу израде планова газдовања у приватним шумама и њиховим непостојањем у пракси осим у неколико изузетака. Постојећи садржај и процедуре израде планова у малим приватним поседима готово су идентични са великим државним поседима. Овај рад је истражио основне разлоге за недостатак јаког интересног удружења приватних шумовласника имајући у виду њихов велики број на националном нивоу (500-800 хиљада) као и основне предуслове за креирање јаког националног удружења приватних шумовласника. Рад даје и основне информације о садржају планова за приватне шуме на основу потреба приватних шумовласника, основне социо-економске карактеристике приватних шумовласника, њихов утицај на предуслове за креирање интересног удружења приватних шумовласника и на садржаје планова газдовања у приватним шумама. Методологија примењена у овој дисертацији представља мешовити модел квантитативних истраживања када је реч о приватним шумовласницима и квалитативних истраживања када је реч о важним доносиоцима одлука у сектору шумарства. Од метода коришћена је анкета на случајном узорку на 350 приватних шумовласника у општинама са највећим процентом шума у Србији у комбинацији са општинама које имају највећи проценат приватних шума. Дубински интервјуи су коришћени када је реч о испитивању доносиоца одлука. Обрада података вршена је путем SPSS статистичког софтвера. Применом фреквенција и корелација добијене су основне карактеристике приватних шумовласника и њихови ставови у односу на социо економске карактеристике. Приватни шумовласници у Србији представљају велику групу са становишта Олсонове теорије колективне акције те као такви имају проблем да покрену колективну акцију у сврху интересног удруживања. Један од начина да се овај проблем превазиђе јесте да се дефинишу селективне иницијативе (финансијске) како би се колективна

акција остварила. Поред селективних иницијатива приватни шумовласници нису хомогена група већ међу њима постоје различитости у смислу спремности да инвестирају приватни напор како би се створила асоцијација и тиме они лакше дошли до дрвета за ђумур, или лакшу продају дрвета индустријским постројењима. Приватни шумовласници су посебно заинтересовани за информације везане за количину дрвета коју могу сећи, информације о могућности изградње и одржавања шумских путева, информације везане како да унапреде газдовање својим поседом. Посебно су издвојили као важно верификацију активности у поседу путем својеручног потписа. У раду је потврђено да су шумовласници који живе углавном на селу и користе шуму веома заинтересовани за економске информације о поседу. Планови за мале шумске поседе требају имати карактер препорука за економски успешно газдовање и бити одраз потреба приватних шумовласника, никако законских одредби. У односу на одредбе о ограниченом праву над шумом шумарска политика треба донети мере које се односе на заштиту смањења површине под шумама, а квалитет и унапређење стања приватних шума треба препустити економским и информативним инструментима путем субвенција или саветодавства. У раду је дат и предлог садржаја плана за мали приватни посед заснован на потребама приватних шумовласника. Предлог такође може користити држави као пример економски одмереног плана који ће имати легитимитет током имплементације и бити економски одмерен са становишта трошкова његове израде.

Кључне речи: *приватне шуме, приватни шумовласници, колективна акција, планови у приватним шумама, асоцијације приватних шумовласника*

Summary

Private forests in Serbia occupy an area of over one million hectares, which accounts for 47% of all forests in Serbia. After the completion of the restitution to religious communities and individuals, this percentage is expected to increase at the expense of state-owned forests. Along with the Netherlands, Germany, Hungary and Belgium, Serbia belongs to the countries with a balanced ratio of private and state-owned forests. Private forests with over one million hectares represent a significant potential for the economic development of Serbia, especially in rural areas, where they are likely to contribute to the reduction of poverty of the local population. Since recently, Western European countries are turning to renewable energy resources in contrast to non-renewable ones such as oil or gas. The potential of wood from private forests in Serbia is not being sufficiently exploited either in timber industry or the production of raw materials employed to produce energy. The main reason for the insufficient mobilization of wood from private forests lies in the characteristics of private forests, including the small size of forest estates, coppice origin of forests, a large number of forest parcels, undefined ownership status, outdated land registry, the lack of advisory services that meet the owners' needs and the habit of owners to depend on the activity of public forest administrations. For this reason, many private forest owners find that their forest property is not economically worthwhile. One way of mobilization of the wood from private forests could be through the establishment of private forest owners' associations that would help the owners pursue their interests at the local level in terms of more adequate forest management, and achieve more favourable terms for the management of their forest estates at the national level through lobbying. It is estimated that the number of private forest owners varies from 500 to 800 thousand, and there are no strong interest-independent associations of private forest owners. From the viewpoint of the Truman's theory of interest groups, this is a phenomenon, because every interest group that has a clear interest in the realization of common interests will be initiated and organized in order to realize these common interests, i.e. there are no organizations without a clear interest. According to the Olson's theory of collective action, large groups, such as private forest owners in Serbia, have

problems with initiation and organization in order to achieve well-being for all their potential members, because everyone thinks that someone else should carry these activities out for them, thus enabling them to use the resulting benefits for free, as a result of joint or collective action. Another phenomenon investigated is linked to the legal obligation to produce forest management plans for private forests and their general lack in practice, except for a few exceptions. The existing content and the procedure of making plans for small private estates are almost identical to those for large state-owned estates. This doctoral dissertation examines the main reasons for the lack of strong interest associations of private forest owners, in spite of their large number at the national level (500-800 thousand), as well as the basic prerequisites for the creation of a strong national private forest owners' association. This dissertation also provides basic information on the content of the plans for private forests, based on the needs of private forest owners, the basic socio-economic characteristics of private forest owners, their impact on the preconditions for the creation of an interest association of private forest owners, and the content of forest management plans for private forests. The methodology applied in this dissertation is a mixed model of quantitative research used for private forest owners, and qualitative research employed in the investigation of important decision makers in the forestry sector. The methods used are a survey given to a random sample of 350 private forest owners in the municipalities with the highest percentage of forests in Serbia, combined with the municipalities that have the highest percentage of private forests. In-depth interviews were used in the examination of decision makers. Data analysis was performed using the SPSS software version 18. Frequencies and correlations were used to obtain the basic characteristics of private forest owners and their views pertaining to the socio-economic characteristics. Private forest owners in Serbia constitute a large group of people from the viewpoint of the Olson's theory of collective action, and as such they have a problem with the initiation of collective action in the aim of interest association. One way to overcome this problem is to define selective (financial) initiatives in order to achieve collective action. Besides showing selective initiatives, private forest owners are not a homogenous group. They vary in terms of willingness to invest private effort into the

creation of an association and thus obtain the wood for charcoal more easily, or facilitate the sales of their wood to industrial plants. Private forest owners are particularly interested in the information on the amount of wood allowed to be cut, the possibilities of building and maintenance of forest roads and the information on how to improve the management of their estates. They particularly singled out as a significant issue the verification of activities on their estate by handwritten signature. This study confirms that the forest owners who mainly live in the countryside and utilize their forest are very interested in economic information regarding their estates. Plans for small forest estates should not have the character of legal provisions, but rather of recommendations for economically successful management, and they should reflect the needs of private forest owners. Taking into consideration the provision on limited rights over forests, forest policy should adopt measures pertaining to protection against reduction in forest area. The issues of quality and improvement of the state of private forests through subsidies or advisory services should be left to the economic and informational instruments. This paper also provides a draft version of a plan for a small private estate based on the private forest owners' needs. This draft version may also provide to the state an example of an economically measured plan that will be both legitimate during its implementation and economically measured in terms of its production costs.

Keywords: private forests, private forest owners, collective action, plans for private forests, private forest owners' associations.

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	1
2. ЗАДАТАК И САДРЖАЈ РАДА	6
3. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД НАСТАНКА ПРИВАТНОГ ВЛАСНИШТВА У СРБИЈИ	11
3.1. Шумска заједница.....	19
3.2. Удружења приватних шумовласника	21
3.3. Стање шумарства приватног сектора у Србији	21
3.4. Шумарска политика и законодавни оквир у односу на приватне шуме .	27
3.4.1. Устав Републике Србије (2006).....	27
3.4.2. Стратегија развоја шумарства Републике Србије (2006).....	27
3.4.3. Закон о Шумама Републике Србије (2010)	29
3.5. Постојећи систем подршке приватим шумовласницима у Србији.....	32
3.6. Постојећи систем газдовања у приватним шумама у Србији	36
4. СТАЊЕ ПРИВАТНИХ ШУМА У ДРУГИМ ЗЕМЉАМА ЕВРОПЕ	45
4.1. Планирање у Европи	57
5. ТЕОРЕТСКИ ОКВИР	63
5.1. Теорија колективне акције.....	65
6. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА	71
6.1. Објекат истраживања	79
7. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА.....	83
7.1. Карактеристике приватних шумовласника у Србији.....	83
7.2. Ставови доносиоца одлука према могућности формирања интересно независне асоцијације приватних шумовласника	94
7.3. Ставови шумовласника према садржају планова газдовања	96
7.4. Коришћење шуме	100
7.5. Информације за газдовање шумом	103
7.6. Препреке при газдовању шумом.....	104
7.7. Статистички тестови – информације.....	105
7.8. Ставови доносиоца одлука према садржају планова газдовања.....	117
8. ДИСКУСИЈА	119
9. ЗАКЉУЧАК	134
ЛИТЕРАТУРА	137
ПРИЛОГ 1: Упитник за ПРИФОРТ	145
ПРИЛОГ 2: Упитник за планове	157
ПРИЛОГ 3: Упитник за доносиоце одлука	160
ПРИЛОГ 4: План газдовања приватним шумама по Живојину Милину.....	168
ПРИЛОГ 5: Предлог садржаја плана газдовања за приватне шуме у својини физичких лица	170

ПРИЛОГ 6: Садржај плана за процену штете у Баден Виртембергу за приватне шуме	182
ПРИЛОГ 7: Дескриптивна статистика	187

ЛИСТА ГРАФИКОНА

График 1. Историјски развој власничких односа у Србији	16
График 2. Структура приватних шума у Србији према величини поседа	26
График 3. Организациона структура службе за приватне шуме у ЈП "Србијашуме"	36
График 4. Удео приватних шума у неким Европским земљама	50
График 5. Површине под шумама у свету у односу на власништво.....	51
График 6. Да ли сматрате да су Ваши интереси као приватног шумовласника адекватно заступљени у Србији ?.....	83
График 7. Да ли Вам недостаје интересно удружење које би Вам помогло у газдовању Вашом шумом?.....	84
График 8. Да ли Вам недостаје интересно удружење које би Вам помогло у заступању Ваших интереса на националном нивоу?	84
График 9. Које услуге усмерене ка побољшању газдовања Вашом шумом очекујете од Удружења власника шума?.....	85
График 10. Које активности везане за заступање интереса очекујете од интересне организације власника шума?	86
График 11. Да ли сте члан неког Удружења власника шума?	87
График 12. Ако нисте члан неког удружења власника шума, можемо претпоставити да ће се неко Удружење власника формирати у регији у којој живите. Под којим условима бисте Ви били спремни да добровољно постанете члан Удружења власника шума?	87
График 13. Да ли и колико сте спремни да се ангажујете у оснивању интересног Удружења власника шума у регији у којој живите?.....	88
График 14. Шта мислите о идеји да сви власници шума аутоматски, по закону постану чланови интересне организације власника?	89
График 15. Типови шуме који преовлађују у приватним шумама.....	90
График 16. Врсте дрвећа које преовлађују у приватним шумама.....	90
График 17. Да ли сте продавали шуму у протеклих 10 година?	91
График 18. Да ли сте спремни да сарађујете са другим власницима шума у следећим активностима ?	91
График 19. Да ли сте икада добили неку врсту субвенције од јавне шумарске администрације?	92
График 20. Колики је проценат шума на коме сте ви једини власник?	93
График 21. Са киме делите шуму?	93
График 22. Да ли ће те продати или оставити своју шуму наследницима?.....	94
График 23. Пол шумовласника	97
График 24. Образовање.....	97
График 25. Садашње занимање шумовласника	98
График 26. Просечна величина поседа у хектарима.....	98
График 27. Просечан број парцела по једном шумовласнику.....	99
График 28. Удаљеност поседа од места становања	99
График 29. Начини коришћења шуме.....	100
График 30. Разлози због којих се шума не користи	101

График 31. Да ли сте секли дрво у последњих 10 година?.....	102
График 32. Количина посеченог дрвета по једном шумовласнику у претходних 10 година.....	102
График 33. Информације за газдовање шумом.....	103
График 34. Препреке при газдовању шумом.....	104
График 35. Информације о дозвољеној количини дрвета за сечу.....	105
График 36. Информације о усвајању плана тек са потписом.....	106
График 37. Информације о томе шта треба радити са шумом.....	106
График 38. Информације о економској пројекцији.....	107
График 39. Корелација величине поседа и усвајања плана газдовања.....	108
График 40. Информације о запремини.....	109
График 41. Информације о годишњем прирасту.....	109
График 42. Информације о дозвољеној сечи.....	110
График 43. Информације о путевима.....	111
График 44. Корелације образовања и економске пројекције.....	112
График 45. Корелација образовања и усвајања планова тек са потписом.....	113

ЛИСТА ТАБЕЛА

Табела 1. Удружења Приватних Шумовласника у Србији	20
Табела 2. Структура приватних шума у Србији	24
Табела 3. Поређење закона о Шумама из 1991 и закона о Шумама из 2010 у односу на приватне шуме	30
Табела 4. Површине под приватним шумама у односу на предузећа која им пружају услуге (2008).....	33
Табела 5. Управљање шумама у јавном и приватном сектору	46
Табела 6. Типови малог приватног шумског поседа.....	47
Табела 7. Године настанка асоцијација у појединим земљама Европе.....	48
Табела 8. Удео приватних шума у односу на величину поседа у неким земљама Европе.....	52
Табела 9. Важнији развојни и организациони задаци асоцијација у приватним шумама у Немачкој и Румунији	53
Табела 10: Типови власништва – права и дужности.....	56
Табела 11: Типови добара према физичким карактеристикама.....	67
Табела 12. Независне варијабле коришћене у логистичкој регресији	75
Табела 13. Изабране Општине за истраживање	79
Табела 14. Селектоване општине и број испитаника по свакој општини.....	80
Табела 15: Јачање позиције приватних шумовласника путем основања независне асоцијације приватних шумовласника	95
Табела 17. Корелације између карактеристика шумовласника и коришћења шуме у вези са информацијама.....	116
Табела 18: Просечне оцене појединих делова плана за приватне шуме у својини физичких лица.....	118

СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШЋЕНЕ У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

НСОРС	Национална Стратегија Одрживог Развоја Србије
НИШ	Национална Инвентура Шума Србије
ФАО	Организација за Храну и Пољопривреду Уједињених Нација
SPSS	Statistical Package for Sosial Science
РС	Република Србија
ЕУ	Европска Унија
ЈП	Јавно Предузеће
ФНРЈ	Федеративна Народна Република Југославија
СШ	ЈП „Србијашуме“
НП	ЈП „Национални Паркови“
МПШВ	Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде
УШ	Управа за Шуме
РР	Рурални развој
УВПШ	Удружење Власника Приватних Шума
ЛУ	Локално Удружење
ЛП-СРС	Српска Радикална Странка
ЛП-ДС	Демократска Странка
РП-СПО	Српски Покрет Обнове
ЛП-СПС	Социјалистичка Партија Србије
ФОРНЕТ	Д.о.о. Компанија
SGS	Агенција за сертификацију
ШФ	Шумарски факултет
ИШ	Институт за Шумарство
ИОШ	Иницијатива за Одрживо Шумарство
ПК	Привредна Комора
ЛС	Ловачки Савез
МЖСПП	Министарство Животне Средине и Просторног Планирања

1. УВОД

Процес институционалних промена у сектору шумарства везан је за усвајање нове Стратегије Развоја Шумарства Републике Србије (Стратегија развоја шумарства, 2006)¹ где су дефинисани нови стратешки циљеви везани за шумарство приватног сектора. Нови Закон о Шумама Републике Србије (Закон о шумама, 2010) представља правну потпору спровођењу нове стратегије развоја шумарства. Први пут приватне шуме су препознате као самостални субјект од стране државе у виду помоћи унапређењу асоцијација приватних шумовласника. На овај начин створени су предуслови за другачији однос између државе и приватних шумовласника у односу на одрживо газдовање малим приватним поседом. Поред значајног унапређења односа државе према сектору приватног шумарства кроз нову развојну стратегију шумарства многе одредбе старог закона су остале исте или су незнатно промењене: обавезна дознака, пропратнице, планови газдовања, такса на посечено дрво (Закон о шумама, 2010: чланови 58, 60)². Поред реформе сектора шумарства, дошло је и до промена у секторима који се директно односе на развој шумарства (животна средина, енергетика, рурални развој, пољопривреда, дрвна индустрија). Тако Национална стратегија одрживог развоја Србије (2007.)³, прописује повећање површина под заштићеним подручјима до 10% територије земље и коришћење обновљивих извора енергије као замену за увезене енергенте као што су нафта, гас и сл. (НСОРС, 2007: стране 83, 88)⁴. Услед пројектованог циља да се повећа површина под заштићеним подручјима са садашњих 5,86% (Стратегија биолошке разноврсности, 2011)⁵ на 10% (НСОРС, 2007: стране 83, 88). Овим потезима би се смањила ресурсна база за енергентима у виду дрвне биомасе као и сировина за

¹ Стратегија развоја Шумарства Републике Србије, Службени гласник РС бр. /06

² Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени гласник РС бр. 30/10

³ Национална Стратегија Одрживог Развоја Србије, Службени гласник РС бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07

⁴ Ibid.

⁵ Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије за период од 2011. до 2018. године Службени гласник РС бр. 13/11

претежно извозно оријентисану дрвну индустрију. Потенцијал који у себи садржи преко милион хектара шума у приватном власништву представља важан алтернативни извор дрвне сировине за различите намене у економском развоју земље али и смањењу сиромаштва становника руралних крајева. Један од важних економских елемената руралних средина поред пољопривреде чини и шумарство па тако Стратегија развоја пољопривреде Србије наводи „да је рурално становништво Србије ослоњено на пољопривреду и шумарство, као основу руралне економије“. Стратегија развоја пољопривреде наводи као један од основних циљева повећање доприноса шумарског сектора економском и друштвеном развоју Србије.... „*подстицањем развоја приватних шума и шумарства, развоју малих и средњих предузећа ...*“ (Стратегија развоја пољопривреде Србије, 2005)⁶. Стратегија за смањење сиромаштва (2003)⁷ прописује као једну од главних мера повећање дохотка и запослености у руралним крајевима и напомиње као важан циљ „ *Развој сектора шумарства.*“ Енергетски потенцијал из обновљивих извора у Србији чини око 3 мега тоне енергије од чега 33% чини дрвна биомаса или око 1 мега тона енергије (Стратегија развоја енергетике Србије)⁸. Приватне шуме у Србији на основу Националне Инвентуре Шума (Банковић и др., 2009)⁹ заузимају 47% од укупне површине шума у Србији и сврставају је међу земље са избалансираним учешћем приватних шума на националном нивоу заједно са Холандијом, Немачком, Мађарском и Белгијом (Smithüsen i Hirsch, 2010)¹⁰. Приватне шуме у Србији се карактеришу малим поседом, са више удаљених парцела, више власника који полажу право коришћења на исти посед, необележене границе на терену, изданачко порекло, велики

⁶ Стратегија развоја пољопривреде Србије, Службени гласник РС бр. 78/05

⁷ Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, 2003. Влада Републике Србије

⁸ Стратегија развоја енергетике Србије, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 44/05

⁹ Банковић, С., Медаревић, М., Пангић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

¹⁰ Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in europe, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26, p. 120

број власника, недовољно истраживања о стању и интересима приватних шумовласника. Годишње коришћење дрвета из приватних шума је предмет процена па тако Главоњић и др., (2009)¹¹ процењују да је годишња сеча у приватним шумама на основу процене јавних предузећа око 1 000 000м³, што у односу на прираст од 3,53 м³/ха (НИШ, 2009)¹² представља ниске вредности коришћења у односу на остварену производњу. Један од основних изазова у шумарској политици би требало бити мобилизација дрвног потенцијала из приватних шума ради задовољења различитих потреба дрвне индустрије, енергетике, туризма, индустрије везане за недрвне шумске производе и развоја руралних крајева. На основу ФАО извештаја о приватним шумама наводи се да је „јачање асоцијација приватних шумовласника на националном и регионалном нивоу један од примарних предуслова за унапређење одрживог газдовања, а посебно одрживог коришћења у приватним шумама малог поседа“ (Smithüsen and Hirsch, 2010)¹³.

Иако је Србија прошла период од југословенског социјализма ка тржишној економији још увек не постоји снажна интересна асоцијација приватних шумовласника који заступају своје интересе у односу на државу. На основу Труманове теорије група (Truman, 1951)¹⁴ свака интересна група која има јасан интерес за остваривање заједничког циља ће се покренути у намери да оствари свој заједнички интерес, односно нема организација без јасног интереса. Заједнички именован *шума* биће покретачка снага ради њиховог организовања у интересну организацију ради остваривања заједничких интереса. Управо ово није случај у Србији иако се процењује да је постојећи број приватних шумовласника огроман и варира између

¹¹ Главоњић, Б., Васиљевић, А., Петровић, С., Сретеновић, Радовић, С. 2009. Макроекономски аспекти система за енергију из дрвета у Србији, Завршни извештај, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет, 48 стр.

¹² Банковић, С., Медаревић, М., Пангић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

¹³ Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in europe, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26, p. 120

¹⁴ Truman, D.B. 1951. The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion. Oxford

500 до 800 хиљада (Медаревић и Банковић, 2008)¹⁵. Овај феномен непостојања интересних удружења приватних шумовласника са тако великим бројем шумовласника је један од основних истраживачких циљева ове докторске дисертације. Поред недостатка интересног удруживања приватних шумовласника непостојање планова за приватне шуме као и његова садржина прописана правилницима је други феномен који ће ова дисертација имати за циљ да истражи и покушати да предложи нека решења која ће водити унапређењу шумарства приватног сектора са циљем његовог одрживог коришћења и задовољења потреба приватних шумовласника, као и друштва у целини. Основни методолошки приступ у овом докторату засниваће се на социо-економским методама истраживања, а конкретно примениће се дедуктивни приступ. Након препознавања феномена исти ће се покушати објаснити доступним теоретским оквирима, односно тестирати на терену у односу на теоретске поставке. Ова докторска дисертација је настала у оквиру пројекта ПРИФОРТ (2007-2009)¹⁶ финансираног од стране аустријског Министарства за пољопривреду и шумарство и обухватала је четири земље у региону Западног Балкана (Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и Србија). У оквиру овог рада биће коришћени резултати пројекта ПРИФОРТ за Србију у којима је аутор овог рада учествовао у изради упитника и прикупљању, обради и објављивању резултата истраживања. Методе које ће се користити у овом раду имаће карактер мешовитог модела односно прво ће се спровести квантитативна па након тога квалитативна истраживања. Квантитативна истраживања биће заснована на упитницима према приватним шумовласницима, док ће се квалитативна истраживања заснивати на отвореним дубинским упитницима са главним доносиоцима одлука. Тиме би се резултати квантитативних испитивања шумовласника супроставили ставовима и мишљењима главних доносиоца одлука у сектору шумарства.

¹⁵ Медаревић, М., Банковић, С. 2008. Шуме Србије Данас, Шумарство, Србијашуме, Београд, 100: 6-11

¹⁶ The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

Прикупљање података на терену је засновано на лицем у лице (door to door) техници, односно сваки приватни шумовласник је испитан директно лицем у лице. Сваки упитник је прво претестиран на мањем узорку приватних шумовласника са циљем уклањања евентуалних нејасноћа и унапређењу дубинског интервјуа. Сви прикупљени подаци путем теренских истраживања биће обрађени SPSS статистичким софтвером. Од статистичких операција биће коришћене: фреквенције, корелације између независних варијабли (социо економске карактеристике) и зависних варијабли (спремност за креирањем интересне асоцијације и њиховим ставовима према информацијама потребним за газдовање њиховим шумама), факторска анализа, мултиваријациона регресија и логистичка регресија. Током статистичке обраде доминираће непараметарски тестови у сврху добијања релевантних информација услед социо-економског карактера истраживања у овом раду. Сви подаци биће представљени у виду графикана и објашњења у поглављу резултати. У дискусији сви резултати конфринтираће се са постојећим истраживањима из региона и света како би се добила боља слика добијених резултата. Тестираће се и могућност њихове примене, посебно код доносиоца одлука у сврху дефинисања секторских политика према приватним шумовласницима и систему планирања у приватним шумама. У поглављима „Закључци“ и „Препоруке“ биће дате основне препоруке доносиоцима одлука у креирању нове политике према приватним шумама, а посебно ће се препоручити основни садржај планова у приватним шумама. Претпоставити је да ће информације добијене овим истраживањем помоћи доносиоцима одлука у сектору шумарства да предложене мере за остваривање основних циљева шумарске политике буду у сагласности са интересима приватних шумовласника. Тиме би се обезбедила сигурна и лака имплементација политике. На овај начин ће доносиоци одлука добити легитимитет и поверење од стране приватних шумовласника односно оних на које се политика директно односи.

2. ЗАДАТАК И САДРЖАЈ РАДА

На основу података националне инвентуре шума Републике Србије (подаци за централну Србију и Војводину) укупна површина под шумом у Србији износи 30,6% од чега приватне шуме заузимају 47% укупног шумског покривача у Србији односно 1 058 000 ха (Банковић и др. 2009)¹⁷. Законски оквир при планирању газдовања приватним шумама је дефинисан Законом о шумама (2010)¹⁸ и подзаконским актима. Уставом Републике Србије (2006)¹⁹ у члановима 87, 88, 89 јамче се права приватне имовине и изједначавају га са државном својином. Услед настојања Србије да приступи Европској унији (Национални Програм за интеграцију РС у ЕУ, 2008)²⁰ дошло је до анализе стратешких циљева и процеса њиховог поновног дефинисања. Тако, нова Национална стратегија развоја шумарства донешена током 2006. године, дефинише нове правце развоја шумарства приватног сектора са посебним фокусом на подршку њиховом интересном удруживању и помоћи државе у остваривању одређених подстицаја ради што ефикаснијег газдовања малим шумским поседом какав данас доминира у Србији. Новим законом о шумама из 2010. године, као и старим законом о шумама из 1991. године²¹ са одређеним изменама и допунама истог закона до 1996. године, дефинисани су основне законодавне узанце везане за шумарство приватног сектора. Поред закона о шумама, методологију и садржај израде планова за приватне шуме дефинише Правилник²² о садржини основа и програма газдовања приватним шумама, годишњег извођачког и привременог годишњег плана газдовања приватним шумама који је ажуриран и усвојен током

¹⁷ Банковић, С., Медаревић, М., Пантић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

¹⁸ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

¹⁹ Устав Републике Србије, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, број 98/06

²⁰ Национални Програм за интеграцију РС у ЕУ, Влада Републике Србије, 2008

²¹ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

²² Правилник о садржини Основа и Програма Газдовања шумама, Годишњег извођачког плана и Привременог годишњег плана газдовања приватним шумама, Службени гласник РС, бр. 122/03

2003. године. Нови закон о шумама усвојен је 2010. године, а нови подзаконски документи везани за програме газдовања приватним шумама још нису донети, тако је стари правилник о изради програма газдовања приватним шумама из 2003. године на снази. Закон и правилници о садржају, процесу израде и усвајања планова за приватне шуме су готово идентични са садржајем и процедурама усвајања код планова за државне шуме. За разлику од државних шума које карактеришу велики поседи у оквиру једне најчешће нефрагментисане целине, карактеристика приватног поседа је његова уситњеност (0,3-0,5 ха просечна величина поседа) (Медаревић и Банковић, 2008)²³, разбијеност на више парцела, доминација изданаčkih шума, недовољно истраживања везаних за карактеристике, циљеве и ставове приватних шумовласника. Велики број шумовласника живи далеко од свог поседа. Неповољан закон о наслеђивању који даље омогућава уситњавање шумског поседа и општа неорганизованост приватних шумовласника у интересне заједнице које би јасно репрезентовале интерес овако велике групе људи са заједничким карактеристикама (поседовање шуме) само су неке од негативних карактеристика приватних шума. Међутим, услед приближавања Србије Европској Унији током 2006. године донешен је нови закон о повраћају имовине верским заједницама у Србији (Закон о повраћају имовине Црквама и верским заједницама, 2006.)²⁴ који се добрим делом односи на шумске поседе верских заједница одузетих након Другог светског рата. Поред овог закона процес евидентирања одузете имовине физичким лицима након Другог светског рата донесен је такође током 2006. године. Законом о враћању имовине и обештећењу (2011)²⁵ поништен је закон о евидентирању одузете имовине па се поступак доставе документације за имовину која је предмет повраћаја понавља. Закон о враћању имовине и

²³ Медаревић, М., Банковић, С. 2008. Шуме Србије Данас, Шумарство, Србијашуме, Београд, 100: 6-11

²⁴ Закон о повраћају имовине Црквама и верским заједницама, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 46/06

²⁵ Закон о враћању имовине и обештећењу, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 72/11

обештећењу (2011)²⁶ дефинише чак 42 основа за враћање одузете имовине (Члан 2). Кад је реч о шуми члан 15 и 24 дефинишу да се враћа шума и шумско земљиште док члан 25 дефинише када се невраћа шума и шумско земљиште. Чланови 8 и 9 дају приоритет природном враћању имовине кад је реч о садашњој државној имовини у из тога се може закључити да ће се површина приватних шума повећати на рачун државних шума. Након евидентирања одузете имовине следећи корак би требао бити процес трајног враћања одузете имовине, а тиме и шума њиховим бившим власницима или наследницима. Након завршетка процеса реституције за очекивати је да се површина приватних шума у Србији повећа у односу на државне шуме. Поред промена у површинама шума претпоставља се и појава нових шумовласника који ће имати различите величине поседа али и различите интересе (различите формалне и неформалне моћи) кад је њихов приватни шумски посед у питању.

Однос државе према шумарству приватног сектора може се представити следећим карактеристикама: власници приватних шума су навикнути на постојећу ситуацију да је газдовање шумама у њиховој својини регулисано законом. Постоје многи прописи и ограничења (обавезни планови газдовања шумама, дозволе за сечу, пропратнице за стављање дрвета у промет, обавезна дознака итд.) који власнике шума постављају у ситуацију да буду зависни од понашања представника шумарске службе или јавног предузећа за газдовање шумама (ЈП). Основна просторна јединица за које се израђују планови за приватне шуме јесте парцела (Закон о шумама, 1991.)²⁷. Процењено је да број приватних шумовласника у Србији броји између 500-800 хиљада, а да број парцела прелази милион јединица. Овако велики број приватних шумовласника и изостанак јаке интересне асоцијације приватних шумовласника представља истраживачки изазов. Услед недостатка интересне асоцијације приватних шумовласника, приликом доношења било којег законског акта у прошлости који се

²⁶ Закон о враћању имовине и обештећењу, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 72/11

²⁷ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

односио на приватне шуме није било јаког представника приватних шумовласника који би изложио његову позицију и имао могућност утицаја на одређене предлоге који се односе на шумски посед. Успостављањем јаке независне асоцијације приватних шумовласника створили би се нови партнерски односи између државе и приватних шумовласника. Услед овакве процедуре доношења законских и подзаконских аката у прошлости и изостанка гласа приватних шумовласника кад је реч о процедурама и садржају планова за приватне шуме последица је да на нивоу Србије у задњих 18 година готово да и непостоје планови газдовања за приватне шуме, иако су прописани Законом о шумама. Основни овог рада могли би се представити следећим истраживачким питањима:

- **Који су разлози за недостатак јаког интересног удружења приватних шумовласника, имајући у виду њихов велики број на националном нивоу (500-800 хиљада)?**
- **Који су предуслови за креирање јаког националног удружења приватних шумовласника?**
- **Које информације требају чинити садржај планова за приватне шуме на основу потреба приватних шумовласника?**
- **Које су најадекватније мере шумарске политике које доносиоци одлука требају применити у сврху унапређење система газдовања приватним шумама?**
- **Које су основне социо-економске карактеристике приватних шумовласника и како оне утичу на предуслове за креирање интересног удружења приватних шумовласника и на садржаје планова газдовања у приватним шумама?**

Још увек непостоји на територији Србије јако интересно удружење које би представљало глас великог броја приватних шумовласника по многим питањима везаним за њихов посед, а посебно по питању садржаја и начина доношења планова за њихов посед. Поред овога досадашње искуство са постојећим садржајем планова за приватне шуме се показао

као неадекватан јер је само занемарљиво мала површина под приватним шумама покривена плановима по постојећој методологији. Поред постојећих власника, од 2006. године дошло је до појаве нових приватних шумовласника када је реч о величини поседа, квалитету шуме, као и различитим интересима у односу на њихов посед. Током истраживања углавном ће се посматрати нови Закон о шумама који је донесен током писања (2010.) ове докторске дисертације, док ће се елементи подзаконских аката (Правилник о изради основа, 2003.)²⁸ посматрати у доносу на стари закон јер већина подзаконских аката није још дефинисана и усвојена у односу на нови Закон о шумама.

²⁸ Правилник о садржини Основа и Програма газдовања шумама, Годишњег извођачког плана и Привременог годишњег плана газдовања приватним шумама, Службени гласник РС, бр. 122/03

3. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД НАСТАНКА ПРИВАТНОГ ВЛАСНИШТВА У СРБИЈИ

Систем планирања у приватним шумама је уско повезан са настанком приватног власништва у Србији почевши од ослобођења Србије од Турске власти па до данас. Током владавине Турске на простору данашње Србије све шуме су биле у власништву турског султана, односно имале су карактеристичку јавног добра. Сви становници имали су право коришћења дрвета за своје потребе односно није постојао ривалитет у коришћењу ни искључивост, односно нико није могао искључити неког другог уколико би хтео да користи шуму. Право коришћења најчешће за сопствене потребе није подразумевало било каква власничка права сем права уживања. У то доба није била развијена индустрија и шумовитост Србије је била веома висока и износила је 90% (Симеуновић, 1954.)²⁹, па је шуме било у изобиљу. Након ослобађања од Турске владавине дошло је до наглог заузимања великих шумских пространа од стране физичких лица и интензивног претварања шума у пољопривредно земљиште како би се становништво могло прехранити (Симеуновић, 1954)³⁰. Процес нестајања шума настављен је све до 1891. године када је власт у Србији препознала опасност од даљег уништавања постојећих шума и донела први Закон о шумама (Закон о шумама, 1891.)³¹, који је по први пут увео одређена ограничења у даљу девастацију и уништавања шума на рачун пољопривредног земљишта. Нови приватни шумовласници, су поред пољопривредног земљишта, остављали одређене шумске парцеле које су се називале забрани у смислу коришћења дрвета за сопствене потребе и у којима је јасно наглашен њихов карактер, односно приватно власништво са забраном другим ентитетима или физичким лицима да их користе. Процес претварања шума у пољопривредно земљиште је донекле успорен

²⁹ Симеуновић, Д. 1954. Узроци нестајања шума у Србији у XIX веку, Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет

³⁰ Ibid.

³¹ Закон о Шумама од 30. Марта 1891. године – са изменама и допунама од 2. августа 1898. године, 26. јануара 1900. године, 16. маја 1902. Године и 23. марта 1904. године, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд

али није у потпуности дао резултате услед слабог капацитета државне шумарске службе која је била тек у настајању. Неке од основних показатеља приватних шума крајем 19. века износи Мариновић (1923)³² где констатује да има „манастирских и црквених шума 1% и приватних 19%“. На основу историјских чињеница (Симеуновић, 1954; Мариновић, 1923)³³ може се закључити да су приватне шуме настале као последица ослобађања Србије од турске власти у којима није било разграничења власништва односно постојале су шуме које су припадале држави то јест Султану. Након ослобађања, две су карактеристике које су утицале да се процес стварања приватног власништва одвија без препрека, а то су велика шумовитост и мали број становника који је уз дозволу државе заузимао самостално површине под шумом и претварао их у обрадиво земљиште (Симеуновић, 1954)³⁴. Након брзог повећања становништва и потреба за храном значајно се повећала површине под обрадивим земљиштем на рачун шума тако да је први пут 1891. доношењем првог закона о шумама покушано да се ова проблематика уреди. Регулисање газдовања приватним шумама или спречавање сече државних и општеничких шума дефинисани су уредбом о сечењу шума из 1839. године и два каснијим уредбама о сечи шума из 1857. и 1861. године. Први почеци планског газдовања шумама могу се наћи у новом односно првом закону о шумама из 1891. године³⁵ где су дате основне смернице за планске документе иако су први плански документи израђивани за такозвано рудничко коришћење шума за потребе експлатације руда. У првом закону о шумама дошло је до првих прописа о изради планских документа за све шуме осим за приватне шуме које Петровић и Марковић (1960)³⁶ називају приватне шуме које су распарчане на огроман број малих

³² Мариновић, М. 1923. Шумарство наше земље, Хрватски Издавачки Завод, Загреб

³³ Ibid.

³⁴ Симеуновић, Д. 1954. Узроци нестајања шума у Србији у XIX веку, Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет

³⁵ Закон о Шумама од 30. Марта 1891. Године – са изменама и допунама од 2. Августа 1898. Године, 26. Јануара 1900. Године, 16. Маја 1902. Године и 23. Марта 1904. Године, Издавачка књижевница Геце Кона, Београд

³⁶ Петровић, Д., Марковић, Љ. 1960. Нега шума у Србији, Београд, Пољопривредно Шумарска Комора НР Србије, Задружна Књига, 481стр.

честица, тако да ту није било никаквих планских обавеза. Процес крчења државних и сеоских шума је настављен и даље, али у мањем обиму. Тада почиње и процес креирања првих приватних шума (забрани) путем насилног заузимања општедруштвених шума. Забрани су препознати првим законом о шумама где се каже: „Приватне шума (забрани) јесу оне које каквом приватном лицу припадају по праву својине“ (Закон о шумама, 1891: Члан 1)³⁷. Краљевина Србија остаје земља малог сељачког поседа и у наредном периоду, па тако и касније. Шеншин (1937)³⁸ каже: „свако сељачко газдинство имало је своју приватну шумицу, очевину или дедовину који многи од сељака као своју, добро су чували и добро неговали, девастирајући општинске и сеоске шуме“. Ове задње две категорије су имале карактер власништва отвореног карактера и као такво имало је све предиспозиције да буде девастирано према Хардиновој (1968)³⁹ теорији о трагедији заједништва. Поред описа постојећих забрана, Шеншин први даје и основна упутства за унапређење и газдовање у овим шумама, где у првом делу свог истраживања даје преглед основних врста које треба форсирати на истраживаном подручју, као и предлог за пробирни карактер газдовања са мешавитом шумом по пореклу (семено-изданачког) и са опходњама које би варирале од 40 до 70 година. Нови закон о шумама Краљевине Југославије⁴⁰ донесен током 1929. године у знатној мери је регулисао питање приватних шума у неколико чланова закона. Нови закон о шумама из децембра 1929. године поред обавезе разграничавања, уводи новине за израду планова за све облике власништва. Тако обавезу израде привремених планова имају све државне шуме (Члан 49), приватне шуме веће од 300 ха (Члан 79), као и шуме осталих власника. Овим законом такође нису обухваћене приватне шуме

³⁷ Закон о Шумама од 30. Марта 1891. Године – са изменама и допунама од 2. Августа 1898. Године, 26. Јануара 1900. Године, 16. Маја 1902. Године и 23. Марта 1904. Године, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд

³⁸ Шеншин, А. 1937. Сељачке шуме – „Забрани“ у Југославији и важност њиховог уређења, Југословенска шума бр. 3, 4

³⁹ Hardin, G. 1968. The Tragedy of the commons, Science 162: 1243-1248

⁴⁰ Закон о шумама. Министарство шума и рудника, Београд, Обнародован у Службеним Новинама бр. 307 – СХХХ, од 31.12.1929. године.

малог поседа испод 300 ха. Уређивање шума се вршило према упутству број 33820 од 29. децембра 1931. Прегледом литературе приватне шуме нису биле од интереса у планском смислу, јер се радило о малом и уситњеном поседу са разбацаним честицама тако да нису биле предмет планског уређивања шума. Недостатак образованог шумарског кадра је био велики проблем у то време, па су се основне мере унапређења шумарства сконцентрисале на имовинско разграничење и уређивање већих државних шумских комплекса. У периоду између два светска рата у Србији су основане прве шумске задруге настале након аграрне реформе у циљу економичнијег заједничког газдовања шумом. Тако Нонић (2004)⁴¹ објашњава да су шумске задруге прве организације власника приватних шума у Србији. Задруге су основане у периоду после 1930: “...након поделе великих поседа, које су сељаци купили у корист њихових задруга у сврху лакшег и рационалнијег заједничког газдовања” (Нонић, 2004:41)⁴². Иако су неке задруге основане, услед њихове неусаглашености појавили су се проблеми у њиховом оснивању, па тако Нонић у истом раду наводи “...у циљу њихове имплементације, није било усклађивања извесних декларација”, које су успоравале или чак блокирале оснивање задруга (Нонић, 2004: 41)⁴³.

Након другог светског рата и преласка са тржишне ка планској економији и процесу национализације, као у свим земљама комунистичког блока бивше црквене, општинске, сеоске шуме и приватни шумски поседи изнад дозвољеног максимума прешле су у друштвене, односно државне и задружне шуме. Кад је реч о приватним шумама које нису национализоване, радило се о малом шумском поседу испод прописаног минимума који је уживао исти третман као и државне шуме и са њима се морало газдовати на начин да оне дају максималну трајност производње дрвних сортимената. Поред истог третмана оба вида власништва на први поглед, држава је путем закона наметнула читав низ ограничења у сектору

⁴¹ Нонић, Д. 2004. Организација шумарства у процесу транзиције: однос државне управе шума и приватних шумовласника. Докторска дисертација, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. 232 стр.

⁴² Ibid.

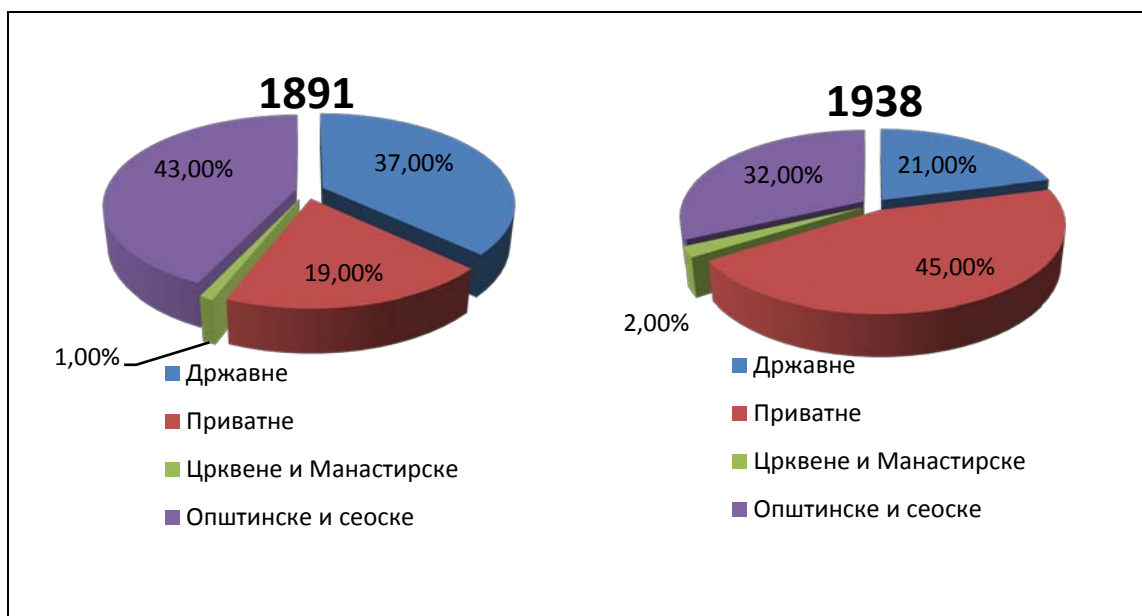
⁴³ Ibid.

приватног шумарства као што су: обавезна израда планова газдовања, дознака, израда извођачких пројеката, пропратнице, разне таксе итд. Овакав вид мешања државе у сектор приватних шума заједно са њиховим карактером (изданацке шуме, велики број парцела, мали посед) стварали су незаинтересованост за остваривањем економске користи од тих шума те се може рећи да су приватни шумовласници, поред национализације шума преко дозвољеног минимума, неадекватне стручне службе губили интерес да са њоме трајно и економски одмерено газдује. Поред шумарског законодавства, закон о наслеђивању (Закон о наслеђивању, 1995)⁴⁴ је дозвољавао да се шумски посед цела на мање честице кроз генерације доводио је до незаинтересованости шумовласника за шумски посед али у исто време навикавање да судбина њиховог поседа, па и интереса који се могу остварити коришћењем тог ресурса буде у рукама државе или јединица локалне самоуправе. Даљом индустријализацијом земље и преласком са пољопривредне на индустријску производњу дошло је до великих миграција из села у веће градове, односно будуће индустријске центре. Интерес ових људи за релативно малим исцепканим поседом се временом губио тако да су их само људи који су остајали у селима близу својих шумских поседа активно користили и то углавном за сопствене потребе као додатак приходима од пољопривреде. Овакав приступ је био у потпуности супротан концепту који је важио пре другог светског рата када су ограничења то јест мешања државе у приватни шумски посед била веома мала , па тако само два члана закона из 1929. године се односе на директно ограничење у приватном власништву (Члан 34. и члан 35). Управо подржавајући веће поседе под приватним шумама, власници су имали јасан економски интерес за њиховим управљањем и били су спремнији да слушају савете стручњака како би што више профитирали током газдовања шумама. Након другог светског рата дошло је до обрнутог процеса диверсификације власништва над шумом која је важила пре другог светског рата. Нова држава ФНРЈ је путем

⁴⁴ Закон о наслеђивању, Службени гласник РС бр. 46/1995, Одлука Уставног суда РС, ИУ бр. 358/95 - "Службени гласник РС бр. 101/2003

аграрне реформе извршила национализацију приватног власништва, тако да је у Србији дошло до појаве четири врсте власништва: друштвено, државно, приватно и задружно. Приватна власништва у рукама великих поседника као што су верске заједнице, задужбине, шуме банака и осигуравајућих друштава те приватних лица која су имала велике шумске поседе, су била национализована и прешла у државну својину. Бивше комуналне и општинске шуме су такође прешле (Законом о аграрној реформи и колонизацији, 1946)⁴⁵ у државно власништво. Историјски преглед развоја категорија власништва у Србији приказан је на графику бр. 1.

График 1. Историјски развој власничких односа у Србији

⁴⁵ Закон о Аграрној реформи и колонизацији, Службени лист ДФЈ број 64/45 и Службени лист ФНРЈ бр. 16/46, 24/46, 99/46, 101/47, 105/48, 19/51, 42-43/51, 21/56, 52/57, 55/57 и 10/65

Извори: Мариновић (1923)⁴⁶; Статистика шума и шумске привреде за 1938 (1940)⁴⁷; Попис шумског фонда (1983)⁴⁸; Национална инвентура шума (2009)⁴⁹

Развој власничких односа у Србији можемо поделити на два периода, односно на периоде пре и после Другог Светског рата. Према подацима из 1891. године у Србији су постојала четири типа власништва, а у власничкој структури су преовлађивале општинске и сеоске шуме са 42% власништва, док су на другом месту биле државне шуме са 37% власништва. Приватне шуме су имале 19% удела у власништву, док су црквене и манастирске шуме биле заступљене са 1%. У Краљевини Југославији су такође постојала четири типа власништва као и приликом премера 1891. Битна разлика је у томе што је за разлику од премера 1891, удео приватних шума повећан на 45%, док се удео државних, као и општинских и сеоских шума смањило. Удео црквених и манастирских шума је такође забележио пораст у овом периоду на 2%. У периоду после Другог светског рата је дошло до промене

⁴⁶ Мариновић, М. 1923. Шумарство наше земље, Хрватски Издавачки Завод, Загреб

⁴⁷ (1940) Статистика шума и шумске привреде за 1938. годину. Министарство Шума и рудника, Београд.

⁴⁸ Попис шумског фонда 1979. године, Републички завод за статистику СР Србије, Београд.

⁴⁹ Банковић, С., Медаревић, М., Пангић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр

власничке структуре и формиране су три категорије власништва. Нова категорија власништва су биле друштвене шуме које су настале национализацијом једног дела приватних, црквених и манастирских шума, и њиховим спајањем са општинским и сеоским, као и државним и задружним шумама. Удео ових шума и приватних шума је био скоро једнак. После политичких промена почетком овог века, и услед процеса реституције који је у Србији присутан после доношења Закона о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама (2006)⁵⁰, дошло је до промене у власничкој структури. Према подацима Националне инвентуре шума Србије (2009)⁵¹ у Србији постоје две категорије власништва, државне са 53% и приватне шуме са 47% од укупне површине под шумама. Оваквим потезима државе за разлику од већине држава источног блока где је национализација била ригорозна и све врсте власништва су путем национализације претворена у државну својину, у бившој Југославији задржан је приватни шумски посед али до одређене величине. И поред задржавања поседовног минимума однос државе према приватном власништву путем разних ограничења натерао је приватне власнике да прихвате да је управљање њиховим поседом регулисано законом, а само до извесне мере њиховом слободном вољом-интересом. Величине минималног шумског поседа су прописане Законом о аграрној реформи и колонизацији (1946)⁵² и износиле су за равничарске шуме 8 хектара док у су у брдско планинским подручјама износили 30 хектара.

Почетком 2005. Године, у оквиру пројекта реформе шумарског сектора спроведеног од стране ФАО организације и Управе за Шуме Србије, одржано је неколико радионица са приватним шумовласницима где су им

⁵⁰ Закон о враћању (реституцији) имовине Црквама и верским заједницама, Службени гласник РС бр. 46/06

⁵¹ Банковић, С., Медаревић, М., Пангић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

⁵² Закон о Аграрној реформи и колонизацији, Службени лист ДФЈ број 64/45 и Службени лист ФНРЈ бр. 16/46, 24/46, 99/46, 101/47, 105/48, 19/51, 42-43/51, 21/56, 52/57, 55/57 и 10/65

представљене предности удруживања у сврху ефикаснијег газдовања шумским поседом на локалном нивоу, али и предност лобирања на националном нивоу. Као последица активности на информисању приватних шумовласника неколико локалних удружења је креирано (види табелу број 1). Њихов основни циљ је био ефикасније газдовање шумом у економском смислу (изградња путева, заједничка продаја дрвета и сл.) док посед и газдовање са њим остало у рукама самог власника. У Србији данас постоје два основна модела организовања приватних шумовласника:

- Шумска заједница са циљем заједничког газдовања шумама,
- Удружења приватних шумовласника, у циљу репрезентовања углавном економских интереса чланова.

3.1. Шумска заједница

Шумска заједница „Сложна Браћа“ у Беочину је основана 1903. од стране 79 власника. На предлог сеоског учитеља Богдана Глумца сељаци су купили 509 јутара (око 193 ха) шуме "Племићко добро" на Фрушкој гори (од Беочина до врха Бранковац) од три аустро-угарска племића (Наш век, 200)⁵³. Циљ Удружења је био да се „помогне члановима, који су углавном били сиромашни сељаци, да обезбеди додатне приходе и задовоље своје потребе за дрвом у својим домаћинствима путем заједничког управљања шумама“ (Нонић, 2004)⁵⁴. Иако чланови заједнице поседују идеалне уделе у катастру овде је реч о заједничком поседу у смислу газдовања. Сви трошкови и добит деле се међу члановима заједнице на основу идеалног удела у целини заједнице. Посебност овог примера јесте његова дуговечност то јест преживео је многе системе и државна уређења и остао нетакнут у својим границама. Друга посебност се огледа у интерним регулативама која се нису битније променила од његовог настанка тако да

⁵³ Наш век. 2003. Јубиларно издање припремљено за чланове Шумске Заједнице у Беочину у част прославе њеног празника – сто година од оснивања: 1903 – 2003, АБМ Економик, Нови Сад

⁵⁴ Нонић, Д. 2004. Организација шумарства у процесу транзиције: однос државне управе шума и приватних шумовласника. Докторска дисертација, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. 232 стр.

и данашњи наследници послују по веома сличним узанцама које су њихови преци установили давне 1903. године. Овај модел је веома сличан шумским заједницама у Аустрији (као што је шумска заједница Gemeinschaftswald/Community forest). Ова заједница заснована је на заједничком власништву, а модел је развијен у Аустрији (Vorarlberg). Пример шумске заједнице у Беочину потврђује теорију Елинор Остром (Ostrom i dr., 1999)⁵⁵ да удружења која развију јасна и опште, међу члановима, прихаваћена правила управљања ресурсом могу трајно користити ресурс без његовог уништавања (Ostrom i dr., 1999)⁵⁶.

Табела 1. Удружења Приватних Шумовласника у Србији

Бр.	Назив Удружења	Година оснивања
1.	ШЗ Беочин	1903.
2.	Растиште	2006.
3.	Миличница	2006.
4.	Подгорац	2006.
5.	Бигреница	2007.
6.	Селачка	2007.
7.	Неготин	2008.
8.	Мачков Камен	2008.
9.	Кршијора	2009.
10.	Стол - Кеј	2009.
11.	ДАР	2009.
12.	Кривељ	2009.
13.	Кандалица	2009.
14.	Грезна	2009.
15.	Влашко Поље	2009.
16.	Плавна	2009.
17.	Црни Врх	2009.
18.	Тилве	2009.
19.	Ћуштица - Прекрсни Дел	2009.
20.	Црни Тимок	2009.

Извор: Николић, 2009⁵⁷

⁵⁵ Ostrom, E., Burger, J., Field, C.B., Norgaard, R.B., Policansky, D., (1999): Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges. Science, Vol. 284, 278-282.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Николић, В., 2009. Организовање власника приватних шума на подручју општина Деспотовац и Ћуприја. Дипломски рад. Универзитет у Београду, Шумарски Факултет. 52 стр.

3.2. Удружења приватних шумовласника

Удружења приватних шумовласника су невладине организације и њихови статuti и општи циљеви су веома слични (Милијић, 2007)⁵⁸. Основни циљ удружења је да заступају интересе својих чланова, а не заједничко газдовање шумским поседом. Сваки власник у потпуности газдује својом шумом. Председник и скупштина доносе најважније одлуке везане за управљање удружењем. Ови заједнички послови се најчешће односе на продају дрвета, евентуалне конкурсе за изградњу путева и сл. Основна критика оваквом приступу „моралног убеђивања“ према Олсоновој теорији колективне акције (Олсон, 1965)⁵⁹ јесте да овај приступ има најмање трајног ефекта у постојању интересних удружења, јер јасно ствара проблем слободних јахача (free rider). Слободни јахачи су појединци који сматрају да то неко други треба почети па ће се онда они прикључити. Они представљају потенцијалне чланове групе или удружења који полазе од претпоставке да се сваки појединац рационално понаша ако не приступи удружењу које не нуди селективне инцијативе за његово чланство. Убеђивање да ће се нешто добити тек кад се удружите или изборите за то (на пример субвенције само за чланове удружења) ствара проблем у почетку оснивања. Доказ за то може бити укупан број свих власника из табеле 4 који представља занемарљиво мали број у односу на 800 000 хиљада процењених власника приватних шума.

3.3. Стање шумарства приватног сектора у Србији

Србија је током задњих двадесет година прошла кроз период бурних догађаја почевши од периода ратног распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), периода санкција од стране Уједињених Нација, па све до октобарских промена током 2000. године. После октобарских промена започео је процес интензивније транзиције од

⁵⁸ Milijić, V.(2007) Structural and Social Characteristics of Private Forest Owners' Associations, Forestry № 3-4, Association of Forest and Wood processing Engineers and Technicians of the Republic of Serbia, Belgrade.

⁵⁹ Olson, M., 1965. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, Cambridge. 1-51

централно планске ка тржишној економији, знатно касније него остале земље бившег источног блока. Србија је почевши од 2001. године и формирања прве демократске владе донела низ стратешких докумената, Стратегију приступања земље у Европској Унији (2005)⁶⁰, Националну стратегију одрживог развоја (2005)⁶¹, Стратегију Руралног развоја (Нацрт, 2009)⁶², Стратегију развоја шумарства (2006)⁶³ и многе друге документе који су трасирали пут Србије ка пуноправном чланству у Европској Унији као стратешком циљу у наредном периоду. У периоду од 2000. године до данас сектор шумарства у Србији, заједно са осталим секторима прошао је читав низ реформских корака, од дефинисања нове шумарске стратегије, новог Закона о дивљачи и ловству (2010)⁶⁴, новог Закона о шумама (2010)⁶⁵ и Закона о репродуктивном материјалу шумског дрвећа (2004)⁶⁶. Поред секторских закона, Србија је усвојила неколико стратешких документа из области животне средине (Стратегија биолошке разноврсности, 2011⁶⁷, Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине, 2011⁶⁸ као и пратеће законски и подзаконске документе). Од 2006. након усвајања стратегије развоја шумарства, започео је процес израде Програма развоја шумарства Србије⁶⁹ са акционим планом имплементације као логички наставак усвајања Стратегије у коме ће се ближе разрадити циљеви и мере за њено остварење. У Стратегији развоја шумарства по први пут је препозната важност приватних шума и учешћа њихових

⁶⁰ Национална Стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској Унији, Влада Републике Србије, 2005

⁶¹ Национална Стратегија одрживог развоја Србије. Службени гласник РС бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07

⁶² Нацрт Стратегије Руралног Развоја 2010-2013, Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде, 2009

⁶³ Стратегија развоја шумарства Републике Србије. Службени гласник. РС бр. 59/06

⁶⁴ Закон о дивљачи и ловству. Службени гласник. РС бр. 18/10

⁶⁵ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

⁶⁶ Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа. Службени Гласник РС бр. 135/04 и 8/05

⁶⁷ Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије за период од 2011. до 2018. године Службени гласник РС бр. 13/11

⁶⁸ Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију. Службени гласник РС бр. 80/2011

⁶⁹ Програм развоја Шумарства Србије (2011-2020) – Нацрт. 2010, Влада Републике Србије, Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде, Управа за Шуме

власника у процесу формулисања и имплементације нове шумарске политике у Србији. Претходни закон из 1991. године, са својим изменама и допунама до 1996 (1991, 1992, 1993, 1996)⁷⁰ године, није давао јасну подршку приватним шумовласницима, већ су они били у потпуној зависности од понашања јавне шумарске службе. Однос јавне шумарске службе према приватним власницима шума се заснивао у стриктном спровођењу закона, док систем саветовања и други видови подршке су изостајали. Правилници који су пратили стари закон из 1991. су такође имали веома рестриктивни однос према приватним шумама, па тако правилник о садржини и изради основа прописује готово идентичан садржај као и у државним шумама. Постојала је и законска обавеза израде планских документа на нивоу парцела сваког приватног шумовласника о сопственом трошку. Новим законом о шумама такође се прописује обавезност плана газдовања на нивоу власника али ће држава за поседе испод 100 хектара те послове платити институцији која испуњава услове.

Укупна површина приватних шума у Србији износи 1 058 000 хектара са процењеним бројем приватних шумовласника око 800 000 и просечном величином парцеле од само 0.3 хектара (види табелу 2). У односу на многе земље западне Европе, овај просек је далеко испод величине поседи у Немачкој где 40% приватних шума чине поседи до 10 ха величине. (Jager, 2005)⁷¹.

⁷⁰ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

⁷¹ Jager, L. (ed) 2005. Forest sector entrepreneurship in Europe: country studies. Acta Silvatica and Lignaria Hungarica 1-2:5-811

Табела 2. Структура приватних шума у Србији

Површина приватних шума (ха)	1.058.400
Процењени број власника	800.000
Величина поседа по власнику (ха)	1,27
Број шумских парцела	3.900.000
Просечна величина шумске парцеле (ха)	0,30

Извор: Национална инвентура шума (2009)

Карактеристике највећег дела приватних шумовласника и њихових шума са становишта данашње шумарске политике, изгледа прилично проблематично у односу на њихово ефикасно газдовање. Један од основних проблема везан је за величину поседа. Као што се може видети на графикону 2, у Србији данас доминира мали шумски посед, где преко 60% шума су испод 3 хектара док површине изнад 20 хектара заузимају само 1.7% површине. Међутим, ако се погледа структура малог шумског поседа у Србији и Немачкој готово да и нема разлике у физичким карактеристикама. Суштинска разлика је да у Немачкој, поред малог шумског поседа постоји средњи и велики посед, док у Србији данас, изузимајући црквене шуме, готово 99% представља мали шумски посед (види графикон 2). Изглед малог шумског поседа у Србији и Немачкој дат је на слици 1.

График 2. Структура приватних шума у Србији према величини поседа

Извор: ПРИФОРТ Србија (2008)

Основне карактеристике шумских парцела у Србији се могу охарактерисати великом фрагментираношћу поседа, великим бројем шумовласника у оквиру једног поседа, као и постојећем Закону о наслеђивању (1995)⁷³ који дозвољава даље цепање шумских парцела. По процени у Србији постоји око 3 900 000 парцела тако да у будуће можемо говорити о фамилијарном власништву уместо о чисто приватном.

Иако се ради о малом шумском поседу, у апсолутном износу од преко милион хектара приватне шуме представљају потенцијално веома важан извор дрвета за сопствене потребе али и дрвну индустрију у целини. Посебно данас, дрво из приватних шума ако се мобилизира може представљати важан извор дрвне биомасе као сировина за производњу енергије. Коришћење дрвета за производњу енергије смањује се зависност сваке државе за увозом енергената, тако да мобилизација дрвета из приватних шума и његово рационално коришћење представља један од важних изазова у будућим политикама сектора шумарства Србије.

⁷³ Закон о наслеђивању, Службени гласник РС бр. 46/1995, Одлука Уставног суда РС, ИУ бр. 358/95 - "Службени гласник РС бр. 101/2003

3.4. Шумарска политика и законодавни оквир у односу на приватне шуме

Законски оквир у односу на приватне шуме се може дефинисати Уставом Републике Србије из 2006. године, Стратегијом развоја шумарства Србије (2006)⁷⁴, постојећим законом о Шумама из 2010. као другим законима из области животне средине, енергетике, закона о наслеђу и осталих закона везаних за шумарство.

3.4.1. Устав Републике Србије (2006)

У члану 86 Устава Републике Србије приватно и државно власништво су једнака и имају једнаку правну заштиту. Штавише, члан 87 каже да сви природни ресурси су добра од општег интереса и стога су у државном власништву (2006, члан 87)⁷⁵ Овај члан не дефинише јасно статус приватних шума јер оне нису дефинисане као добро од општег интереса, мада се овде мисли да имовина може постати државна у односу на општи интерес. У члану 88 наведена је разлика између шума и шумског земљишта. Ту се шумско земљиште не сматра добром од општег интереса, те стога приватно шумско земљиште се може слободно користити и закон може ограничити коришћење уколико угрожава животну средину или интерес других власника.

3.4.2. Стратегија развоја шумарства Републике Србије (2006)

У протеклом периоду Србија није имала стратегију развоја шумарства. Ова ситуација се променила током 2006. године када је Србија усвојила стратегију развоја шумарства као стратешки документ који прописује основне правце развоја шумарства, уз широко и активно учешће заинтересованих страна. У стратегији су дефинисани принципи, циљеви развоја сектора и мере за њихово остваривање. Процес израде Националних старатегиија су у линији са европским процесима израде Националних шумарских програма и представљају један од основних инструмената осигурања одрживог шумарства у земљама Европе. Према

⁷⁴ Стратегија Развоја Шумарства Републике Србије, Службени гласник РС" бр. 59/06

⁷⁵ Устав Републике Србије, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, број 98/06

ФАО дефиницији „Националне шумарске политике имају за циљ договорни споразум између власти и заинтересованих страна (свих оних који зависе или имају користи од шума или одлучују, контролишу или регулишу приступ ка том ресурсу) о оријентацији и принципима акције који ће се преузети..... воде и дефинишу одлуке о одрживом коришћењу и заштити шума и дрвећа као ресурса за добробит друштва“ (ФАО, 2010)⁷⁶. Основни циљеви Стратегије развоја шумарства Србије се уклапају у ову генералну дефиницију и она као основне циљеве дефинише” ... очување и унапређивање стања шума и развој шумарства као привредне гране ”, и „...повећање доприноса шумарског сектора економском и социјалном развоју Републике Србије “.

У односу на статус приватних шуме стратегија дефинише да: “... истакнута одговорност државе у решавању скоро свих битних проблема тог дела шумског фонда, од утврђивања стања шума па до организовања шумовласника, захтева преузимање иницијативе државе нарочито у случајевима када изостане иницијатива власника, као и одлучне извршне улоге, како би се успоставио и достигао истоветан однос према шуми без обзира на својински облик. Циљ је унапређење стања приватних шума и одрживи развој приватног шумарства у оквиру руралног развоја“.

У односу на дефинисане циљеве у шумарству приватног сектора планиране су следеће мере за остваривање циљева:

- **Утврђивање стања шума у приватном власништву и развој система планирања и контроле газдовања приватним шумама;**
- **Стручна и финансијска подршка организовању власника шума у циљу јачања њихових способности у реализацији одрживог газдовања шумама;**
- **Стварање ефикасног система подршке приватним власницима шума и оснивању малих и средњих предузећа у шумарству и сродним делатностима;**

⁷⁶ Developing effective forest policy. A guide. 2010. Food and Agriculture Organisation of United Nations. FAO Forestry Paper 161, Rome

- Стварање законских предуслова за несметано спровођење одрживог газдовања у случајевима када власници нису у могућности, не желе или немају интерес да спроводе планска документа, чиме угрожавају општи интерес и интерес других власника шума;
- Влада ће стварањем нормативних предуслова омогућити и мерама економске политике подстицати укрупњавање шумских поседа у приватном власништву и онемогућити даљу фрагментацију шумских поседа;
- Влада ће оптимално користити расположиве мере економске политике и обезбедити стална и дугорочна финансијска средства за подстицај власницима приватних шума како би се обезбедила заштита и унапредило стање шумских ресурса у приватном власништву;

Као један од основних инструмената за спровођење стратегије током 2010. усвојен је нови закон о шумама (2010)⁷⁷. Поред законодавних инструмената дефинисан је и извор финансирања постојећих мера за остваривање циљева. Током 2011. године направљен је и нацрт акционог плана за имплементацију стратегије са јасним мерама и задацима, трошковима, временским роковима и јасним индикаторима успеха (2011)⁷⁸.

3.4.3. Закон о Шумама Републике Србије (2010)

У односу на стари закон о Шумама из 1991.⁷⁹, и новим законом одређене одредбе су остале исте када је реч о шумарству приватног сектора као што су дознака стабала, накнада за посечено дрво, пропоратница за стављање дрвета у промет. Једна од основних новина, када је реч о приватним шумама јесте могућност избора приватних шумовласника ко ће им вршити послове од јавног интереса. Тиме приватни шумовласници могу сами одлучити о лицима која ће им пружати услуге током газдовања њиховим шумама. (2010, члан. 79; 80).

⁷⁷Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

⁷⁸Програм развоја шумарства Србије (2011-2020) – Нацрт. 2010, Влада Републике Србије, Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде, Управа за Шуме

⁷⁹ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

Табела 3. Поређење закона о Шумама из 1991 и закона о Шумама из 2010 у односу на приватне шуме

	Закон о Шумама (1991)	Закон о Шумама (2010)
Обавезе приватних шумовласника		
Обавезан план газдовања	да	Да
Обавеза дознаке стабала пре сече	да	Да
Обавеза плаћања таксе на посечено дрво	да	Да
Обавезне пропоратнице за стављање дрвета у промет	да	Да
Подршка приватним шумовласницима		
Техничка подршка	да	Да
Савтодавна подршка	не	Да
Едукација	не	Да
Финансијска подршка	не	Да
Подршка организовању удружења приватних шумовласника	не	Да
Организациони оквир за подршку приватним шумовласницима		
Власник сам може изабрати услугу	не	Да
Услуге за приватне шумовласнике унутар Јавног Предузећа	да	Да
Подршка приватним шумовласницима унутар асоцијације приватних шумовласника	не	Да
Подршка приватним шумовласницима унутар консалтинг предузећа	не	Да

Извори: Стари закон о Шумама Републике Србије (1991)⁸⁰, Закон о Шумама Републике Србије (2010)⁸¹

На основу новог закона о шумама, приватни посед у планском смислу је подељен на поседе веће и мање од 100 хектара. За поседе веће од 100

⁸⁰ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

⁸¹ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

хектара, појединачно или насталих удруживањем више шумовласника чија укупна површина прелази 100 хектара, доноси се основа за газдовање коју могу израђивати фирме које испуњавају кадровску и техничку опремљеност. Када је реч о малом шумском поседу испод 100 хектара, за те поседе се доноси програм газдовања о трошку државе. Програме газдовања, дознаке и остале стручно техничке послове ради Јавно предузеће или друго предузеће које је оснивач држава (члан 70 и 71)⁸².

Нови Закон о шумама прописује да власници шума за које се доноси основа, сами се организују ради сече, заштите својих шума, саветодавне и техничке подршке (2010, члан. 72 и 73)⁸³.

У члану 73 Закона о шумама дефинише се могућност оснивања удружења сопственика шума па тако члан 73. каже: *“Ради остваривања, унапређења и заштите заједничких права и интереса, сопственици шума могу оснивати удружења, у складу с посебним прописом којим се уређује удружење”*. Оно што је веома важно истаћи је то да исти члан закона отвара могућност селективних (финансијских) иницијатива према Олсоновој теорији колективне акције па тако у наставку члан 73 каже „Удружење из става 1. овог члана које поседује више од 100 ха шуме, без обзира на укупну површину шума у својини, има приоритет при коришћењу средства Буџетског фонда, односно Буџетског покрајинског фонда“. Ово би значило да потенцијална удружења са укупним поседом преко 100 хектара би имала првенство коришћења средстава из фонда за шуме, али би морали да финансирају оснивање удружења, као и израду основе. Овај редослед корака може имати негативан ефекат код потенцијалних шумовласника који би желели да оснују удружење због потребне инвестиције у изради основе и оснивању асоцијације.

Могућност удружења сопственика шума отвара могућност самосталног деловања и почетна ставка у испуњавању основних задатака прописаних

⁸² Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

⁸³ Ibid.

старатегијом развоја шумарства Србије. Спровођење одредби закона зависи од правних и финансијских предуслова која се морају донети у што скоријем периоду. У финансијском смислу једна од основних новина новог Закона о шумама (Члан 86)⁸⁴ јесте плаћање накнаде за опште корисне функције шума које плаћају сва правна лица у Србији у износу од 0,025% прихода предузећа. Приходи из овог фонда користили би се за унапређење шума у Србији кроз разне мере подршке (ЧЛАН 88)⁸⁵. Овај извор финансирања представља један од потенцијалних извора селективних (финансијских) иницијатива за стварање националних и регионалних асоцијација кроз селективне иницијативе само за евентуалне чланове асоцијација.

3.5. Постојећи систем подршке приватим шумовласницима у Србији

Стручно-техничке послове у приватним шумама у највећој мери, као што се види из табеле 3., обавља „Јавно Предузеће Србијашуме“ на 96,7% територије свих приватних шума. Сва остала јавна предузећа покривају стручно техничке послове на нешто више од 3% приватних шума. Све стручно технички послови су финансирани од стране државног буџета преко надлежног министарства, односно Управе за шуме Републике Србије.

⁸⁴ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

⁸⁵ Ibid.

Табела 4. Површине под приватним шумама у односу на предузећа која им пружају услуге (2008)

Бр.	Корисник	Површина под шумом		Дрвна запремина		Укупни годишњи прираст	
		(ха)	(%)	(мил. м3)	(%)	(мил. м3)	(%)
1.	ЈП "Србијашуме"	989,000	96.7	103.800	95.23	2.100	94.89
2.	ЈП "Војводинашуме"	5,000	0.5	0.300	0.28	0.012	0.54
3.	ЈП Национални Паркови	25,000	2.4	4.500	4.13	0.090	4.07
4.	ЈКП „Борјак“	4,000	0.4	0.400	0.37	0.011	0.50
∑	Површина под приватним шумама	1,023,000	100	109.000	100	2.213	100

Извор: Интерна документа јавних предузећа за газдовање шумама (2008)

У односу на закон о Шумама из 1991. Године (члан 24)⁸⁶ програм за приватне шуме је био обавезан али се у пракси готово да није постојао. Газдовање према закону се вршило према привременим плановима газдовања приватним шумама. Важност овог плана је била једна година и он је у себи садржао основне информације о гајењу, заштити и коришћењу шума по сваком власнику и по катастарској општини. Овај план је морао бити усвојен на нивоу генералне дирекције, односно главног управног одбора, а затим га је Управа за шуме усвајала. Привремени план се доносио по катастарским општинама на нивоу целог шумског газдинства.

Процедуре прописане законом, а везане за коришћење у приватним шумама могу се описати у неколико корака:

⁸⁶ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

- Захтев за сечу приватни шумовласници подносе надлежној шумарској служби унутар јавног предузећа на чијој се територији налази његова шума. Уз захтев прилаже се извод из катастра, то јест поседовни лист не старији од 6 месеци чиме доказује да је шума његово власништво,
- Након завршетка за сечу, надлежни шумар излази на терен где врши дознаку стабала на парцели достављеној у захтеву за дознаку стабала. Дознака се врши на основу процене стања шума, мера неге потребних за унапређење стања, као и на основу годишњег плана газдовања приватним шумама. (1991, Члан. 38)⁸⁷,
- Након дознаке стабала, надлежни шумар бележи сва дозначена стабла и калкулише износ таксе на посечено дрво у односу на вредност дозначеног дрвета. Цена дрвета је дефинисана званичним ценовником јавног предузећа у моменту дознаке,
- Приватни шумовласник је дужан да изврши уплату срачунате таксе на посечено дрво најкасније до 15 дана од дана извршене дознаке. Ова уплата се мора извршити без обзира да ли ће дрво из било којих разлога остати непосечено. Укупна вредност ове накнаде је по старом закону била 3% од вредности дрвета на тврдом камионаском путу док нови закон прописује 5% за приватне шуме , а 3% за државне шуме. Од вредности 5% дрвета се одузимају трошкови сече и извлачења дрвета на камионски пут. Тако у односу на огрев приватни шумовласници плаћају већу таксу на посечено дрво него у државним шумама уколико је удео скупљег дрвета, то јест трупаца већи. Овај новац се уплаћује у државни буџет и користи се касније за унапређење шума путем доделе разних врста субвенција власницима и корисницима шума. (1991, Члан 54; 2010, члан 85)⁸⁸,

⁸⁷ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

⁸⁸ Ibid.

- Након завршене сече, надлежни шумар контролише посечену запремину дрвета и на основу тога издаје пропратницу за транспорт дрвета и обележава стабла која ће бити у транспорту (2010, члан 60)⁸⁹.

Овако компликована процедура коришћења дрвета из приватних шума, и најчешће за сопствене потребе, представља супротан приступ који постоји у већини западноевропских земаља у којима се полази од претпоставке да сваки приватни шумовласник најбоље познаје свој интерес. У земљама Европе, рецимо Аустрији, Немачкој или скандинавским земљама непостоји обавеза дознаке стабала од стране надлежних органа или обавезне пропратнице за транспорт дрвета, као и таксе за посечено дрво.

Поред ових обавеза, који се могу окарактерисати као спровођење закона, саветодавне услуге готово да и не постоје. Тако према Бегушу (2006.)⁹⁰: „Јавна предузећа немају довољно развијен техничке и организационе капацитете“. Он наводи као један од главних препрека у њиховом пословању недостатак интереса за успешно пословање у приватним шумама“.

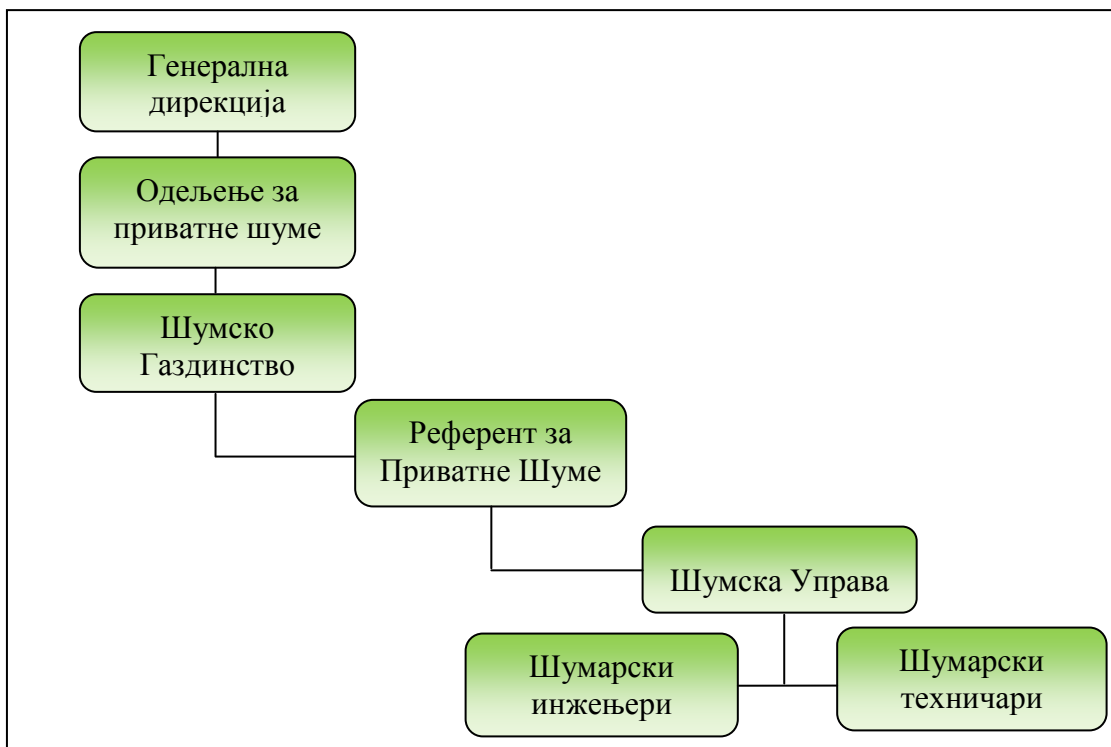
Такође, према Бегушу (2006)⁹¹ један од највећих проблема у постојећем систему стручно техничких послова које јавна предузећа спроводе у приватним шумама јесте конфликт интереса, јер предузеће газдује са државним шумама тако да помагање приватним шумама није од примарне важности за акумулацију новца ради сопственог пословања предузећа.

⁸⁹ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

⁹⁰ Beguš, J. 2006. Izgradnja kapaciteta javne sumarske administracije i službe i podrška udruženjima privatnih suma. FAO izveštaj misije, Beograd, 33

⁹¹ Ibid.

График 3. Организациона структура службе за приватне шуме у ЈП „Србијашуме“

Извор: Статут ЈП „Србијашуме“ (1992)

Следећи озбиљан проблем је неадекватна организациона структура (График 3) службе за приватне шуме у оквиру Јавног Предузећа „Србијашуме“, која не функционише као независни одсек. Ово је резултирало у непостојању вертикалне координације и комуникације са државном управом на регионалном и локалном нивоу.

3.6. Постојећи систем газдовања у приватним шумама у Србији

Током деведесетих година и нестанка социјалистичког уређења долази до промене у сектору шумарства. Донешен је закон о шумама (1991)⁹² са одређеним изменама и допунама до 1996 године. Основано је ново предузеће за газдовање државним шумама на територији целе Србије (ЈП „Србијашуме“). Србијашумама је додељено ,путем закона, обављање

⁹² Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

стручно-техничких послова у приватним шумама (1991, члан 10)⁹³. Ови послови су били специфицирани законом и подразумевали су неколико активности, почевши од дознаке стабала за сечу, издавања пропратница за транспорт посеченог дрвета, евидентирање садница за пошумљавање, контролу наплате таксе за посечено дрво и друге послове дефинисане законом (Члан 47)⁹⁴. Законом је била дефинисана обавеза израде програма газдовања приватним шумама на нивоу парцеле за сваког приватног власника шуме (Члан 32)⁹⁵. Пошто је нови закон донет средином 2010. године, а његова примена почела почетком 2011., пратећа документа као што су правилници, нису још донети тако да се користе постојећи који прописују веома обиман садржај за поједину приватну катастарску парцелу. Нови правилници би требали бити усаглашени са постојећим системом планирања предвиђени стратегијом развоја шумарства, као и националним акционим планом потпомогнути новим законом о шумама. Основне карактеристике процеса израде планова газдовања, као и самог садржаја, могу се описати по поглављима. Садржај програма газдовања приватним шумама по постојећем правилнику се састоји из следећих поглавља:

- Општи опис географских, поседовних и привредних прилика,

Општи опис просторних, поседовних и привредних прилика је део програма у коме су описани географски положај, границе, и површина у делу који се односи на географске прилике. Део који се односи на имовинско – поседовне прилике описује историјат власништва, као и списак катастарских парцела на које се програм односи. У трећем делу овог првог поглавља описане су привредне, економске и културне прилике општине.

⁹³ Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

- Биеколошка основа газдовања шумама,
- Биеколошка основа газдовања шумама садржи краћи опис орографских, едафско-хидрографских прилика, геолошке подлоге и земљишних творевина, климатских услова (температура ваздуха, падавине, индекс суше, релативна влажност ваздуха, облачност и осунчавање, ветрови), као и еколошко – производних карактеристика шумских екосистема;
- Функције шума- намене,

Утврђене функције (намене) шума и шумских станишта су део програма газдовања у коме се врши реонирање шумског комплекса по функцијама шума (заштитне, производне, социјалне), као и дефинисање и навођење газдинских класа које се налазе у програму;

- Стање шума и шумских станишта,

Стање шума и шумских станишта је део програма у складу са одредбама Правилника о начину израде и садржају програма за газдовање шумама приватника, стање шума у време уређивања приказано је по политичким општинама, наменским целинама, типовима шума, газдинским класама, пореклу и очуваности, мешовитости, врстама дрвећа, дебљинској и старосној структури, стању шумских култура, стању необраслих површина, здравственом стању и стању заштићених делова природе, као и општа оцена стања шума. Свеобухватно посматрано и анализирано стање шумског фонда представља основ за израду реалних планова газдовања, чија реализација у наредном уређајном раздобљу има за циљ постепено превођење ових шума у њихово функционално оптимално стање. Сва набројана стања шума раде се прво за ниво сваке појединачне политичке општине и на нивоу програма као целине;

- Стање шумских саобраћајница,

Анализа прави осврт и на радове на изградњи и одржавању шумских саобраћајница и других објеката, као и општи осврт на досадашње газдовање;

- Анализа и оцена газдовања у предходном периоду,

Анализа и оцена досадашњег газдовања шумама омогућава да се на основу расположивих података анализира промена шумског фонда током предходног уређајног периода по површини, висини и структури инвентара. Анализирају се и извршени радови на гајењу, коришћењу и заштити шума, а у вези с тим и одређене констатације о ефектима досадашњег газдовања, односно о његовом утицају на затечено стање шума;

- Утврђивање посебних циљева и мера за њихово остваривање,

Планирање унапређења стања и оптималног коришћења потенцијала шума је део програма у коме су дефинисани општи и посебни циљеви газдовања шумама и мере за њихово остваривање. Оне су сврстане у мере узгојне и уређајне природе. У мере узгојне природе убрајају се: избор система газдовања, избор узгојног и структурног облика, избор начина сече, избор врсте дрвећа, избор начина неге. У мере уређајне природе спадају: одређивање трајања опходње, одређивање трајања подмладног раздобља, одређивање трајања конверзионог раздобља. Планирање је комплексно и обухвата планове гајења, планирање семенске и расадничке производње, планирање заштите шума, план коришћења дрвета, план коришћења осталих шумских ресурса, план развоја ловног газдовања, план изградње и одржавања шумских саобраћајница и других објеката, план уређивања шума, план кадровске и техничке опремљености.

- Планови газдовања шумама,

Део поглавља „Планирање унапређења стања и оптималног коришћења потенцијала шума“ који се односи на план гајења шума врло је сличан представи података који се налази у табеларном делу програма у табели „План гајења шума“. Радови на гајењу понаособ представљени су и у једној и у другој табели и површине на којима ће наведени радови бити извођени потпуно су исте. Једина разлика је што су у првој табели, у оквиру сваког рада, наведене газдинске класе које ће бити обухваћене, а у другој су наведени одсеци који ће бити обухваћени датим радом.

Поред сваке парцеле је наведена газдинска класа којој парцела припада. Једино оне нису сумиране али се то из табеларног дела лако може по потреби за дату газдинску класу учинити. Све наведено се односи и на „План заштите шума“ који се израђује у текстуалном делу програма, а сви подаци постоје у табеларном делу у табели „План гајења и заштите шума“ са истом разликом коју смо навели и у предходном случају. „План сеча обнављања“ и „План проредних сеча“ који се израђују у овом делу програма врло је сличан плану сеча који је представљен у табеларном делу, јер се понављају исти подаци који су разврстани по газдинским класама, а односе се на њихову површину, принос по јединици површине, интезитету сече у односу на запремину, а једина разлика је у томе што у табеларном делу није представљен интезитет сече у односу на прираст. Треба рећи да су планови сеча у табеларном делу представљени искључиво према врсти сече;

- Упутства и смернице за реализацију планова

Смернице и упутства за реализацију планова газдовања шумама јесу упутства за спровођење мера при реализацији планова, која имају за циљ максимално могуће унапређење начина (технологије) рада на њиховом извршењу. У циљу веће прегледности, смернице за газдовање шумама груписане су по областима и то: „Смернице за реализацију плана гајења шума“ (крчење шикара, иверање пањева итд), „Смернице за реализацију плана заштите шума“ (од биљних болести, од глодара итд.), „Смернице за реализацију плана коришћења“, „Смернице за време реализације плана гајења и коришћења“. Досадашњи планови су се односили на цело подручје и нису могли помирити различите интересе више различитих шумовласника који се налазе унутар истог шумског подручја;

- Економско финансијска анализа,

Економско финансијска анализа програма газдовања шумама усклађује обим радова на гајењу и заштити шума, видове коришћења шума и усклађује износе и изворе средстава за извршење радова предвиђених програмима газдовања. Продајна вредност дрвних и других производа

утврђена је на основу важећег ценовника, а трошкови шумско-узгојних и других радова утврђени су на основу калкулација урађених у шумском газдинству;

- Очекивани резултати на газдовању шумама на крају уређајног периода,

Очекивани резултати газдовања шумама на крају уређајног периода јесу део програма газдовања (у коме се, на основу предпоставке да ће сви наведени и прописани радови бити обављени), констатује стање на крају уређајног периода које би требало да одсликава ефекте газдовања усмерене ка остваривању општих и посебних циљева (краткорочних и дугорочних) газдовања шумама;

- Начин израде програма,

Начин израде програма, газдовања представља кратку рекапитулацију израде програма од начина прикупљања теренских података до израде карата и обраде теренских података;

- Завршне одредбе

У оквиру завршних одредби дат је преглед документа која су коришћена у изради програма, као и учесници у изради програма и методологија коришћена приликом прикупљања података.

Кад је реч о плановима на нивоу парцела завршено је неколико програма газдовања, као што су програм газдовања приватним шумама за подручје Краљева и Новог Сада. Садржај плана газдовања за Шумско газдинство „Јужни Кучај“, односно за катастарку општину „ЗЛОТ II“ коришћен је као основа за предлог новог плана за ниво власника. Овај пример плана за приватног власника је интересантан јер представља веома једноставан план који задовољава основне информације о власнику (његове податке, адресу, број парцеле, површину). У другом делу се дају основне информације о шуми то јест о површини по врстама дрвећа, размеру смесе, запремина по врстама дрвећа, прираст и запремина по дебљинским степенима. У трећем делу је план који се састоји од планова сеча и планова

везаних за гајење шума на датој површини. У последњем делу се даје евиденција извршених радова на сечи, као и на гајењу. Осим тога, ту се налазе основне информације о месту и времену израде плана, као и о одговорном лицу које је израдило план путем потписа и печата организације која је израдила план газдовања.

Изглед плана за приватни шумски посед дат је у Прилогу 4. Основни садржај плана за приватни шумски посед на примеру „КО Злот II“ се састоји из следећих делова:

- ОПШТИ ПОДАЦИ

Општи подаци у плану садрже податке о поседу који подразумева име и презиме власника, адресу, општину, редни број плана, информације о катастарским подацима, укупна површина поседа у хектарима. Постојећи предлог плана мора проистећи из циљева дефинисаних у плану развоја шума уз испуњење принципа полифункционалности који проистичу из више планске равни.

- ПРИКАЗ СТАЊА ШУМЕ

- ОПИС ШУМЕ

Опис шуме даје основне информације о станишту на коме се налази шума па тако садржи податке о надморској висини, нагибу, облику терена, састојинској припадности, здравственом стању, експозицији, земљишту, склопу састојине, стању подмлатка, обрасту и подацима о пречнику и висини средњег стабла у састојини.

- ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Основни подаци за посед дати су по врстама дрвећа и њиховом међусобном учешћу, старост за једнодобне шуме, добни разред, бонитет, број стабала, запремину и прираст (по хектару) по врстама дрвећа као и начин одређивања запремине. Запремина се одређује проценом, тоталним или делимичним премером.

- ЗАПРЕМИНА ПО ДЕБЉИНСКИМ РАЗРЕДИМА НА ПАРЦЕЛИ

Основни подаци за запремину на нивоу парцеле дати су по дебљинским разредима (10 цм), а укупни запремински прираст на нивоу парцеле.

- ПЛАН ГАЗДОВАЊА

Планови су дати као планови коришћења и планови гајења. Унутар планова коришћења понуђене су опције врста сеча по врстама дрвећа (главне сече, прореде, ресурекција, чишћење, реконструкција), док су код планова гајења по врстама радова и врстама дрвећа разврстане активности (пошумљавање чистина, попуњавање разређених делова, попуњавање култура, замена врсте дрвећа, нега култура) по броју садница и радној површини у хектарима као основна мера приликом планирања.

- ЕВИДЕНЦИЈА ГАЗДОВАЊА

Евиденција газдовања дата је у односу на планиране радове на искоришћавању и гајењу шума по врстама дрвећа и степену успеха кад је реч о плановима гајења.

- ОВЕРА И ПОТПИС НАДЛЕЖНОГ ЛИЦА

Овај део плана састоји се из белешки где се уписују непредвиђени догађаји и опажања надлежног лица задуженог за израду плана, потписа и овере надлежног шумарског органа, место, датум овере плана и печат институције задужене за израду плана. Изглед примера готовог плана за једног власника дат је у прилогу број 4.

Изглед овог плана за приватни посед изгледа веома једноставно и састоји се од основних састојинских елемената, сем темељнице. У садржајном смислу он не садржи упутства како да се спроведу планиране активности и на шта се треба обратити посебна пажња. Економски ефекти спровођења планова нису детаљније објашњени, као ни процедуре консултација са приватним шумовласником у виду његовог пристанка на предложени план. У техничком смислу непостоји карта поседа са

правцима извозних путева, као и могућих стоваришта. Социо-економске карактеристике нису узете у обзир, као ни ставови шумовласника у односу на начин и сврху коришћења приватног поседа. Предлог садржаја плана за мали приватни посед заснован на циљевима власника као резултат ове докторске дисертације дат је у прилогу број 5.

4. СТАЊЕ ПРИВАТНИХ ШУМА У ДРУГИМ ЗЕМЉАМА ЕВРОПЕ

На основу категоризације светске организације за храну и пољопривреду (ФАО 2000)⁹⁶ власништва над шумама могу се поделити у следеће категорије:

- Јавне - шуме и шумско земљиште у власништву државе или других јавних тела,
- Приватне - шуме и шумско земљиште у власништву појединаца, фамилија, коператива, корпорација, приватне дрвне индустрије, инвестиционих фондова, научних институција, друштава за заштиту природе,
- Шуме племена и староседелаца.

У условима Србије прве две категорије су присутне. Категорија јавних шума је заступљена у виду државних шума као главног представника ове категорије. Код категорије приватних шума и шумског земљишта у Србији се након процеса реституције појављују нове категорије власника као што су верске заједнице, стари власници, задруге и слично. Трећа категорија у Србији није присутна и углавном је везана за афричке, јужно америчке и азијске прилике. Иако је ова категорија постојала пре другог светског рата где су села и месне заједнице имала право коришћења шума за своје потребе, а након другог светског рата те шуме су прешле у државну својину, те данас не можемо говорити о њиховом постојању. У зависности од категорије власништва разликују се циљеви управљања шумама, па тако Harrison и др. (2002)⁹⁷ дефинишу циљеве у приватном и државном власништву над шумом. У шумама јавног сектора основни циљ је управљање у сврху обезбеђивања јавног добра док код приватног сектора основни циљ је управљање у сврху финансијског или физичког добра власника. Циљеви везани за јавне и приватне шуме дати су у табели бр. 5.

⁹⁶ FAO (2000) Options for the organization of small forest owners in Central and Eastern Europe for sustainable forest management. FAO, Rome

⁹⁷ Harrison, S.R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2002. Sustainable Small-scale Forestry: socio-economic analysis and policy, NEW HORIZONS IN ENVIRONMENTAL ECONOMICS, Cheltenham, UK. 242 p.

Табела 5. Управљање шумама у јавном и приватном сектору

Циљеви управљања шумама у јавном и приватном сектору	
Јавни сектор	Приватни сектор
Управљање у сврху обезбеђивања јавног добра	Управљање у сврху финансијског или физичког добра власника
Различита добра и услуге у области животне средине	Зависност од цена дефинисаних на тржишту
Јавна и клубна добра главни фокус	Приватна добра доминирају
Државна тела и чиновници	Сервиси у животној средини остварени као споредни-екстерни производ или трошак
Уско везани за политичке процесе и политику	

Извор: Small-scale forestry (ср. Harrison et al. 2002)⁹⁸

Кад су у питању шуме малог поседа њихова дефиниција се разликује од земље до земље, па се тако у Немачкој као малим шумски поседом сматра 5 до 200 хектара површине (Jager, 2005)⁹⁹. У нашим условима просечна површина износи око 4,0 ха (Glück et al. 2011)¹⁰⁰ представља знатно мање величине поседа. Кад су у питању мали шумски поседи (Табела 6) они се према ФАО и Харисону могу поделити према начину и циљу коришћења на: 1) неиндустријске, где није примарни циљ економска продукција у смислу остваривања неке економске добити за власника; 2) фамилијарне мале поседе, које имају за циљ да управљају својим поседом поред других пољопривредних активности; 3) фармерске шуме, које имају за циљ остваривање синергије између производње пољопривредних култура, производње меса, дрвних и недрвних производа који су у функцији

⁹⁸ Harrison, S.R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2002. Sustainable Small-scale Forestry: socio-economic analysis and policy, New horizons in environmental economics, Cheltenham, UK. 242 p.

⁹⁹ Jager, L. (ed) 2005. Forest sector entrepreneurship in Europe: country studies. Acta Silvatica and Lignaria Hungarica 1-2:5-811

¹⁰⁰ Glück P., Avdibegović A., Čabaravdić A., Nonić D., Petrović N., Posavec S., Stojanovska M., Imočanin S., Krajter S., Lozanovska N., Marić B., Milijić V., Mrkobrada A., Trninić S. (2011): *Private Forest Owners in the Western Balkans - Ready for the Formation of Interest Associations*. European Forest Institute Research Report 25, ISBN: 978-952-5453- 84-3, Joensuu: 230 p.

укупне производње на некој фарми; 4) шуме урбаних власника као категорија, која је у знатном настајању и код нас још није значајно истражена. Ова последња категорија шума је са становишта будућих истраживања битна услед великих миграција становништва у иностранство и веће индустријске центре, те је веома битно упознати се са интересима ових власника кад је у питању њихов приватни посед како би се могле дефинисати мере шумарске политике према њима и потенцијалима који се налазе у тим шумама. Вредности миграција према попису становништва Србије из 2011. године показује да региони Шумадије и западне Србије имају индекс миграције од 94,2% у односу на број становника из 2002. године, док је ситуација у изразито руралним крајевима јужне и источне Србије још неповољнија где индекс миграција износи 88,5% у односу на попис из 2002. године (2011)¹⁰¹.

Табела 6. Типови малог приватног шумског поседа

Типови малог приватног шумског поседа	Дефиниција типа
Неиндустријске приватне шуме	„Шуме које у приватном власништву физичких лица или коорпорација које нису индустријска и где управљачи/власници могу имати циљеве који нису преваходно производња дрвета“
Шуме у власништву фамилија	„Породице управљају шумом поред осталих економских активности као што је пољопривредна производња или послови ван сектора пољопривреде“
Фармерске шуме	„Земљиште које укључује дрвеће и остале дрвенасте биљке у систем пољопривредне и сточарске производње у циљу економске и еколошке интеракције међу компонентама“
Приватне шуме урбаних власника	“Шуме чији власници не живе близу своје шуме и чији интереси могу бити другачији него производња дрвета и недрвних производа”

Извор: Small-scale forestry (ср. Harrison et al. 2002)¹⁰²

¹⁰¹ Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. Први резултати, Билтен 540, Република Србија - Републички завод за статистику, Београд, 2011

¹⁰² Harrison, S.R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2002. Sustainable Small-scale Forestry: socio-economic analysis and policy, NEW HORIZONS IN ENVIRONMENTAL ECONOMICS, Cheltenham, UK. 242 p.

Просечне величине неиндустријских приватних шума варирају у односу на земљу, па тако у Норвешкој те величине износе 57 хектара, Финској 26 хектара, Италија 7,51 хектара, па све до Пољске од само 1,3 хектара (Mendes i dr. 2006)¹⁰³. Оснивање Асоцијација приватних шумовласника у неким земљама Европе имају веома различите временска раздобља, па тако варирају у Норвешкој од 1900. године па до Пољске где су прве асоцијације настале током 2002. године. Историјски преглед настанка асоцијација у појединим земљама Европе дат је табели 7.

Табела 7. Године настанка асоцијација у појединим земљама Европе

Земља	Година оснивања
Норвешка	1900
Финска	1907
Немачка	1920
Ирска	1980
Италија	1923
Пољска	2002
Румунија	1992

Извор: Мендес и др. 2006¹⁰⁴

Разлози настанка Асоцијација у појединим земљама Европе се такође разликују, па се према Мендесу (2006)¹⁰⁵ у Скандинавским земљама (Норвешка и Финска) то везује за јачање позиције продаваца дрветом (приватних шумовласника) у односу на тадашњи пораст моћи купаца дрвета од стране дрвне индустрије. У Немачкој и Аустрији настанак асоцијација је везан за законске одредбе обавезног чланства у шумарским коперативама. У Пољској асоцијације, иако основане током 2002. године нису постигле значај предратних приватних шумовласника као у осталим земљама бившег источног блока.

¹⁰³ Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe, Research note No. 169, Joensuu, 84-104

¹⁰⁴ Ibid.

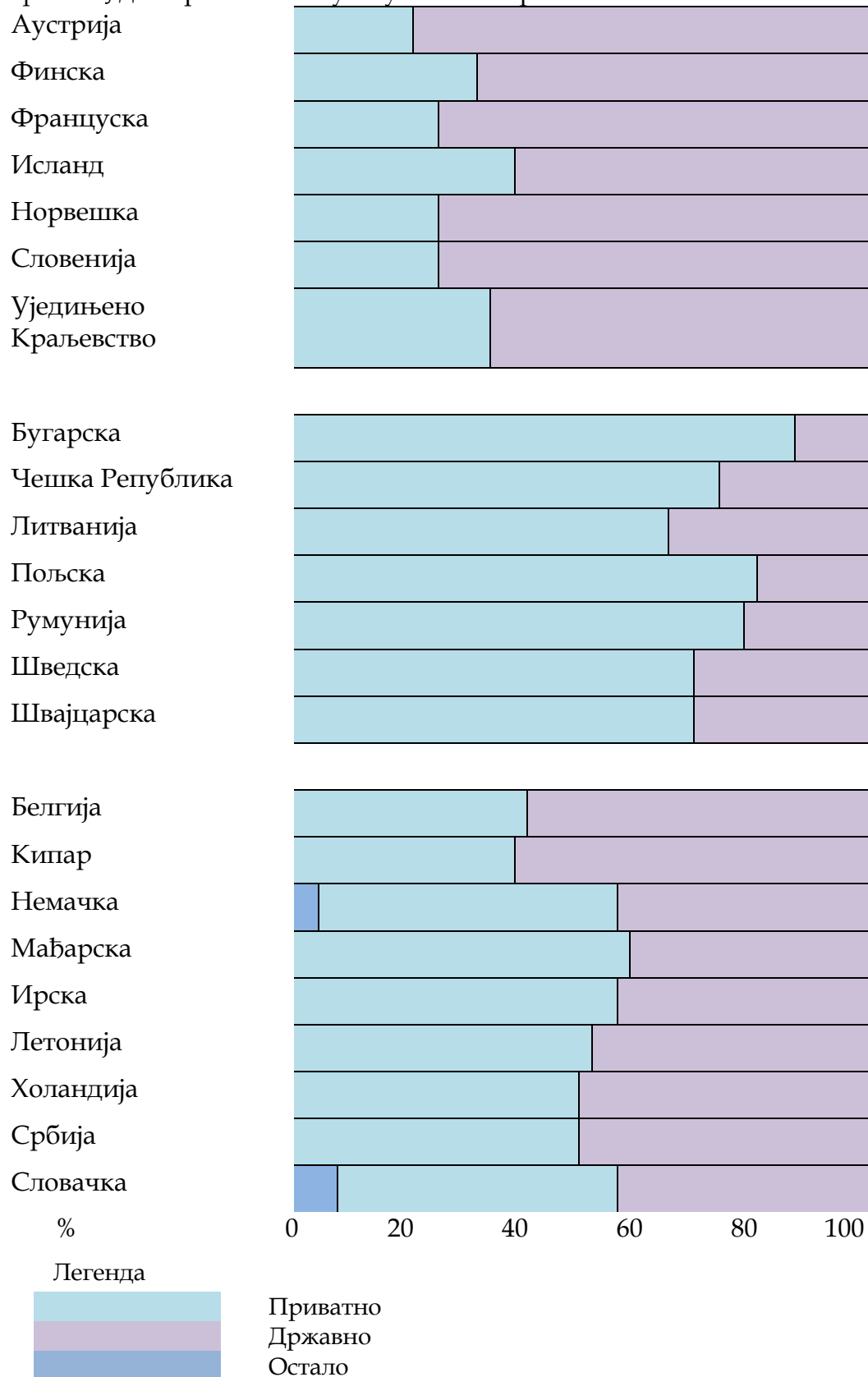
¹⁰⁵ Ibid.

Један од разлога (Mendes i dr., 2006)¹⁰⁶ наводи изостанак праве масовне реституције као у осталим земљама источног блока, сем малог процента црквама. Веома слично југословенском социјализму где су национализације биле везане за народне непријатеље и дозвољени максимум, тако и у Пољској је око 15% малог шумског поседа остало у власништву приватних шумовласника. Оваква ситуација се може упоредити са ситуацијом у Србији али и у осталим земљама бивше Југославије, изузимајући Словенију, а то је да не постоји значајно и јако интересно удружење приватних шумовласника како на локалном, тако и националном нивоу.

Кад је у питању Европа површина приватних и државних шума је у односу 50 : 50 у просеку, иако међу њима владају велике разлике. У земље са доминантним приватним власништвом над шумама убрајају се Аустрија, Финска, Француска, Норвешка и Словенија. Земље са доминантним државним власништвом над шумама спадају земље попут Бугарске, Чешке, Пољске, Румуније, Шведске, Швајцарске. Србија спада у земље са избалансираним односом приватних и државних шума заједно са Немачком, Холандијом., Белгијом, Мађарском и Словачком (види график 4).

¹⁰⁶ Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe, Research note No. 169, Joensuu, 84-104

График 4. Удео приватних шума у неким Европским земљама

Извор: Unasylva 2007

Укупна површина шума у свету износи 3,9 милијарди хектара, при чему државне или јавне шуме заузимају 3,1 милијарде хектара. Приватне шуме заузимају 0,8 милијарди хектара што чини нешто изнад 20 % свих шума у свету (види график 5).

График 5. Површине под шумама у свету у односу на власништво

Извор: ФАО 2003¹⁰⁷

Просечне величине приватног поседа се веома разликују у целој Европи али се може закључити да скандинавске земље имају много веће просечне величине поседа као и мањи удео приватних шума у категоријама малог шумског поседа. Норвешка и Финска имају око 65% поседа испод 20 ха док рецимо земље попут Бугарске имају готово 95% приватног поседа испод 10 ха, Пољска и Хрватска имају 99% приватног шумског поседа испод 2 хектара док Румунија поседује 80% укупног приватног поседа испод 1 хектара. Укупне површине приватних шума у неким земљама Европе са

¹⁰⁷ State of the Worlds Forest 2003, Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 2003

учешћем приватних шума у односу на укупну шумовитост, као и удео поседа у односу на његову величину дат је табели 8.

Табела 8. Удео приватних шума у односу на величину поседа у неким земљама Европе

Земља	Приватне шуме (1,000 ха)	Удео приват них шума (%)	> 1 ха (%)	> 2 ха (%)	> 5 ха (%)	>10 ха (%)	>20ха (%)
Аустрија	2,938	80			28,3	60,9	
Бугарска	322,4	8,1				95	
Хрватска	461	19		99,0			
Данска	223,9	46,9		1,9	7,1	13,7	
Финска	12 000	61		–	35,0		63,0
Немачка	4 824	46	12,0			40,0	
Мађарска	732	40					
Ирска	282,9	41			30,0		
Италија	3859	60			5,7		16,5
Литванија	665,7	32	24,7		74,4	90,1	
Холандија	120	33			50		
Норвешка	5 502	97					67,0
Пољска	1 554	16		99,0			
Португалија	3 129	93				22,0	
Румунија	500	8	80,0				
Швајцарска	326	29				4,9	14,3
УК	1 110	43		4,0		11,0	17

Извор: Jager (2005)¹⁰⁸

Основне делатности постојећих националних асоцијација се разликују по земљама али се могу уочити и неке сличности. Тако у скандинавским земљама (Норвешкој и Финској) асоцијације учествују у преговорима око цене и продаје дрвета из приватних шума дрвној индустрији. Асоцијације у овим су важан актер у креирању и имплементацији секторске политике. Делатности асоцијација у земљама насталих након распада комунизма и преласка на тржишну економију, се односе на помоћ шумовласницима у информацијама као и подршку приликом конкурисања за националне и

¹⁰⁸ Jager, L. (ed) 2005. Forest sector entrepreneurship in Europe: country studies. Acta Silvatica and Lignaria Hungarica 1-2:5-811

ЕУ фондове везане за њихово одрживо коришћење ресурсом. Специфичан разлог настанка асоцијација приватних шумовласника у Румунији је био крађа дрвета из њихових шума. Асоцијације су биле одговор на честе крађе и на тај начин организовало се ради лакшег очувања њихове имовине (2007)¹⁰⁹. Основне делатности садашњих асоцијација приватних шумовласника дати су у табели број 9.

Табела 9. Важнији развојни и организациони задаци асоцијација у приватним шумама у Немачкој и Румунији

Земља	Важнији развојни и организациони задаци
Немачка	<p>Данас има 5,403 удружења са 449,000 чланова. Преузимање - економских функција у интересу добровољног организовања</p> <p>Инструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • утичу на стандарда за управљање малим шумским поседима, • стварање веће количине дрвета за тржиште, <p>- организовање продаје дрвета,</p> <p>- шумарска удружења не покушавају само да укључе људе са заједничким ставовима о потребама за производњу дрвета, већ такође покушавају да укључе и власнике шума који управљају својим шумама на неконвенционалне начине.</p> <p>- они власници који нису земљопоседници нису јасно заступљени у удружењима; они су део удружења, али су слабо заступљени,</p> <p>- такозвани “урбани власници” шума добијају мало од послова удружења. По сопственој процени, власници шума са великим шумским поседима чешће имају користи од чланства у неком удружењу.</p>
Румунија	<p>Од 1992: Мала удружења за заштиту власника од крађе дрвета (15% власника шума је учествовало у оваквој врсти сарадње у 1997).</p> <p>- У 1997, је настало Удружење власника приватних шума Румуније (АППР) како би политички представљало власнике приватних шума (као федерација различитих власника шума), али је АППР</p>

¹⁰⁹ Bouriaud L (2007) Property rights characteristics relevant for innovation and enterprise development in small-scale forestry. Small-Scale For 6:359–372

	<p>постало ефективно тек после промена у њеном извршном тиму у 2001/2002.</p> <p>- 2000/2001: Стварање удружења власника шума као обавезних правних лица неопходних за реституцију земљишта која су припадала бившим шумским заједницама пре национализације, према Закону 1/2000.</p> <p>- За шумске асоцијације као управљачке структуре, правни прописи су веома нејасни и понекад збуњујући. Нејасноће се јављају између администрације и удружења. Разлика је у томе што је Удружење власника приватних шума иницијатива за подршку власницима приликом газдовања шумама, извођења радова и продаје дрвета, а управа је у основи наметнута од стране државе са циљем да контролише законитост газдовања у приватним шумама.</p> <p>- Чини се, међутим, да су комуналне шуме преузеле вођство у организовању сопствених структура за управљање шумама (у смислу администрације). На локалном нивоу то може бити покретачки фактор за стварање нових малих удружења власника приватних шума</p> <p>Од 2005 на овамо: стварање удружења за газдовање шумама, део њих уз настао уз подршку САПАРД програма.</p> <p>- Добра дрвна залиха за продају по профитабилним ценама омогућава удружењима да започну рад и да се развијају без финансијске подршке јавног сектора</p> <p>- Сертификација тржишта за енергију од дрвета, агро-туризам и тржиште угљеника добијају пажњу све већег броја удружења као нове пословне могућности</p>
--	---

Извор: Mendes et al. (2006)¹¹⁰ према Bittner (2003), Bollin and Eklkofer (2000: 52), Brabander *et al.* (1980: 250), Brabander (1981), Brandl (1977: 98), Bundesregierung (2004), Hardter (2003: 65), Hilt (2003), Leinert (1996), Moog and Borchert (1999), Neumann (1984).

¹¹⁰ Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe, Research note No. 169, Joensuu, 84-104

Два су најчешћа модела организовања интересних организација приватних шумовласника у Европи који се могу препознати и у Србији данас, а то су:

- Модел заједничког газдовања који се односи на поделу добити од газдовања

Заједничка газдовање (Community forests) је према дефиниције ФАО (2000)¹¹¹: формални тип организације у којима је индивидуално власништво трансформисано у уделе сваког власника. Цела заједничка површина састављена од појединачног удела се заједнички газдује на целој површини заједничке шуме.

Заједничко управљање шумом (Joint forest management) према ФАО (2000)¹¹² се може дефинисати као: уговорно заснован договор између дефинисаног броја шумовласника у сврху стварања крупнијег заједничког поседа путем спајања више мањих шумских поседа. Код асоцијација приватних шумовласника најчешће се оснивају ради достизања две врсте циљева:

- *Асоцијације приватних шумовласника са циљем интересног репрезентације њихових чланова (углавном економских) на локланом нивоу,*
- *Асоцијације приватних шумовласника са циљем интересног репрезентације њихових чланова (економских, легислативних, лобирање за промену политике и сл) на националном нивоу.*

¹¹¹ Options for the organization of small forest owners in Central and Eastern Europe for sustainable forest management. Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Rome, 2000.

¹¹² Ibid.

Табела 10: Типови власништва – права и дужности

Режимски типови власништва	Власник	Власничка права	Власничка дужност/обавезе
Приватно власништво	Индивиду	Друштвено одговорно/прихваћено коришћење; Контрола приступа	Избегавање друштвено неприхватљивог коришћења
Заједничко власништво	Заједничко	Искључивање не- власника	Очување; Ограничавање степена коришћења
Државно Власништво	Грађани	Пре-дефинисана правила	Очување друштвених циљева
Без власништва (Слободан приступ без ограничења)	Нико	Заузеће	Ништа

Извор: Hanna, S., Folke, C., Maler, K.G. (1996)¹¹³

У односу на приватно власништво постоји неколико термина које би било корисно поменути и дефинисати. Приватна шума представља природну карактеристику добра у овом случају шуме, док приватно право над шумом (property rights) представља институционални изум једног друштва. Следећа карактеристика се односи на приватника односно тело – ентитет који полаже право на нешто у односу на друге. Често се мешају термини када се говори приватно или државно и често се мисли на права које неко полаже на нешто у односу на друге људе, али се у ствари мисли на ентитет или актера, а не право да се располаже нечим у односу на друге. Основне карактеристике пуноће права некога на нешто се огледа у односу на пун спектар права над нечим и он најчешће подразумева право

¹¹³ Hanna, S. S., Folke, C., Maeler K. G. 1996. Rights to Nature: Ecological, Economic, Cultural, and Political Principles of Institutions for the Environment, Island Press

да се нешто поседује, користи, позајмљује, издаје, преноси на другог - продаје и уништи. Приватно власништво садржи и право над нечим који је институционална карактеристика коју су измислили људи и представљају норму понашања, правила игре која прописују ограничења и дефинишу међуљудске интеракције (Ханна, 1996)¹¹⁴.

4.1. Планирање у Европи

Право поседовања шумом сматра се ограниченим правом (Закон о шумама, 2010)¹¹⁵. У уставу републике Србије је то ограничено право, јер је шума добро од општег интереса. У другим земљама Европе, такође се сматра право над шумом ограничено али је питање мере и начина како се то ограничење испољава према приватним шумовласницима. Као што је наведено, ограничење над власништвом у Србији се испољава читавим низом законских одредби почевши од обавезне дознаке, плана газдовања, пропратница, такси на посечено дрво и слично. У неким земљама Европе као што су Аустрија, Немачка, скандинавске земље, не постоје ове законске одредбе, тако да у малом шумском поседу непостоји обавеза поседовања плана већ је то ствар личног избора. У Немачкој (покрајина Baden-Württemberg) по закону (LWG-BW, 2007)¹¹⁶ постоји могућност израде плана ради евентуалних надокнада штета које могу настати као последица елементарних непогода или абиотичких штета. Овај план садржи основне састојинске елементе, скицу поседа и очекивану дрвну запремину која се може користити у периоду од 10 година. Поред ових планова за надокнаду штета, постоје планови које надлежне институције могу урадити шумовласницима по њиховој жељи и који се касније могу користити приликом аплицирања за добијање средстава у виду субвенција за њихов шумски посед. У закону непостоје никакве одредбе о обавезној дознаци, такси или пропратницама, поготово када се ради о коришћењу дрвета за сопствене потребе. Свака продаја и пуштање дрвета у промет регулисано

¹¹⁴ Hanna, S. S., Folke, C., Maeler K. G. 1996. Rights to Nature: Ecological, Economic, Cultural, and Political Principles of Institutions for the Environment, Island Press

¹¹⁵ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

¹¹⁶ LWG-BW - Pokrajinski Zakon o šumama, Baden-Württemberg, Nemačka, 2007

је другим законима. Основни елемент трајности у шумарству сматра се површина која се не сме смањивати. У Аустријском савезном закону (OBWG)¹¹⁷ се дефинише да се површина под шумом не сме смањивати и у неколико чланова закона се ограничава чиста сеча испод одређене површине. Уколико се на некој површини изврши чиста сеча, површина после сече се мора обновити у року од 3 године. Уколико се то не уради надлежни орган власти ће то извршити о трошку шумовласника. Чистом сечом се сматра ако се са површине уклони више од две трећине укупне запремине. Чиста сеча се не сме вршити у састојинама које нису достигле крај опходње који је прописан за главне врсте дрвећа. Тако на пример, чиста сеча у смрчевим састојинама није дозвољена ако је састојина млађа од 80 година. Веома сличне одредбе се налазе у Закону Немачке покрајине Баден Виртенберг, па тако члан 9 (LWG-BW)¹¹⁸ каже да се само посебним дозволама може вршити пренамена шума и шумског земљишта од стране надлежних власти у приватном власништву. Постоји одредба за површине испод 10 хектара где је процедура једноставнија и за површине преко 10 хектара где се захтева процена утицаја на животну средину. Поред дозволе надлежно министарство прописује надокнаду за промену намене или одобрава пошумљавања у одређеном року на другом месту одговарајуће површине. Члан 15 истог закона дефинише забрану чистих сеча као меру за спречавање смањења површина под шумом. Такође, под чистом сечом сматра се уклањање половине површине или ако се уклони 60 процената од максимално могуће запремине на том станишту. Законом је прописано да се за површине изнад једног хектара мора добити дозвола, као и осигурати пошумљавање у року од 3 године (LWGBW, Члан 17)¹¹⁹. Забрањено је, такође, сећи у младим састојинама, па тако члан 16 дефинише да се несмеју сећи састојине четинара испод 50 година старости и тврдих лишћара испод 70 година старости. Могу постојати и изузетци када надлежне власти могу дозволити приватним шумовласницима сечу и

¹¹⁷ Zakon o šumama Austrije 1975 (izmena 1996), Savezno Ministarstvo Poljoprivrede i šumarstva, Austrija, Beč

¹¹⁸ LWG-BW. Pokrajinski Zakon o šumama, Baden-Württemberg, Nemačka, 2007

¹¹⁹ LWG-BW. Pokrajinski Zakon o šumama, Baden-Württemberg, Nemačka, 2007

раније пре прописане старости. Члан 55 закона дефинише савете које приватни шумовласници добијају бесплатно и услуге које им се нуде од стране стручних лица по ценовнику израђеном за дату годину. Приватни шумовласници у Баден Виртенбергу имају право на субвениције у виду стручно техничких послова, док се посебне услуге наплаћују према ценовнику који је прописан подзаконским актима. Тако су дефинисане цене поједних услуга које се могу наручити од стране приватног власника. Оно што је суштинска разлика у односу на наше услове јесте да се ограничења односе на смањење површине и налазе се у неколико одредби закона, док су углавном услуге дознаке, израде планова, и слично раде на захтев власника и нису обавезне по закону. Услуге за приватне шумовласнике у немачкој покрајини Баден Виртенберг се могу поделити на повремене и сталне при чему се сталне морају писмено договорити (1999, члан 2)¹²⁰. Привремене услуге по истом члану правилника за поседе до 200 хектара подразумевају следеће активности:

- дознаку стабала,
- обрачун сечиве запремине,
- обрачун посечене дрвне запремине,
- продаја дрвета,
- фактурисање,
- продаја дрвета више шумовласника различитим методама и
- класирање дрвета по сортиментима,

Поред повремених услуга могу се остварити и сталне услуге између надлежних пружаоца услуга и приватних шумовласника и то за следеће услове:

- Контрола шума испод 30 хектара површине,

¹²⁰ PWaldVO, Правилник за приватне шуме, Baden-Württemberg, Немачка, 1999

- Сталне услуге без производних услуга које подразумевају израду периодичних процена или плана газдовања за поседе испод 30 хектара површине.

Планови у Немачкој су регулисани покрајинским законима о шумама, док савезни закон даје само основни оквир у који се уклапају покрајински закони о шумама. У закону о шумама у покрајини Баден Виртенберг планови за приватни посед нису обавезни. Они престављају израз препоруке приватном шумовласнику за економски најефикасније газдовање поседом. План газдовања представља основ за наплату штете и као такав можемо га сматрати као селективну иницијативу то јест они који имају план имају право на надокнаду штете која настане услед елементарних непогода. Пошто се ради о чистим једнодобним четинарским монокултурама, најчешће бора и смрче, ови планови се често раде на захтев власника. Садржај плана за приватни шумски посед као основ процене штета у Баден Виртенбергу се састоји из следећих делова:

- ОПШТИ ПОДАЦИ

Општи подаци у плану садрже податке о поседу који подразумева име и презиме власника, адресу, општину, редни број плана, информације о катастарским подацима, укупна површина поседа у хектарима и по категоријама земљишта. Дат је и однос обрасле и необрасле површине.

- ОПИС САСТОЈИНЕ

Опис састојине даје основне информације о различитим састојинама унутар приватног поседа и појединим састојинским карактеристикама, а посебно: опис врста дрвећа, мешовитост, обраст, здравствено стање, старост састојине, затим запремински прираст, запремина по ха, запремина на целој површини, по врстама дрвећа и средња висина састојине.

- ПЛАН ГАЗДОВАЊА

Планови су дати као кратка упутства о циљевима газдовања, заштити, неги и сечама по састојинама унутар поседа. Планови су дати за период од

десет година. Запремина за сечу дата је по хектару, као и површина за коришћење, односно прореде. Запремина се приказује из проредних сеча и главних сеча. Укупна количина дрвета за сечу се приказује за период од десет година.

- **ЕВИДЕНЦИЈА ГАЗДОВАЊА**

Евиденција газдовања дата је у односу на планиране радове на искоришћавању и гајењу шума по врстама дрвећа и години кад су извршени радови.

- **РАСПОРЕД ЗАПРЕМИНСКОГ ПРИРАСТА, ЗАПРЕМИНЕ, ОБРАСТА И ПОВРШИНЕ ПО ДОБНИМ РАЗРЕДИМА (10 ГОДИНА)**

Основни подаци дати су за површину, прираст по хектару и на целој површини, запремини и обрасту по добним разредима (10 година). Подаци су дати и за цео посед збирно по свим наведеним елементима састојине. Друга, веома слична по структури, табела даје преглед запремине, прираста и површине по врстама дрвећа у целом приватном поседу.

- **ОВЕРА И ПОТПИС НАДЛЕЖНОГ ЛИЦА**

Овај део плана састоји се из укупног сечивог етата по години и по хектару приватног шумског поседа, потписа, овере надлежног шумарског органа, места, датума овере плана и печат институције задужене за израду плана. У овом делу дата је и опција да се пренесу права коришћења на треће лице које то може урадити у име власника са његовим потписом. Изглед плана за једног власника на територији покрајине Баден Виртенберг дат је у прилогу број 6.

План се још састоји из прилога у којима је детаљније представљен поступак израчунавања сечивог етата и запремине па тако запремина се рачуна на основу Герхардове, Хајерове, Хундесхагенове и Брејманове формуле.

Прилози се састоје и из следећих елементата:

- дистрибуција старосних класа,
- резиме,
- текући прираст,
- сумарни план сеча,
- рачунска крива старосних класа,
- преглед стања шума изазваних труљењем,
- коришћене скраћенице,
- узгојни појмови и дефиниције,
- извод из закона о шумама,
- копија карте старосних класа.

5. ТЕОРЕТСКИ ОКВИР

Приватне шуме покривају 1.058.400 хектара или око 47% од укупне површине шума у Србији. Укупна дрвна залиха у приватним шумама износи 141 069 482 м³, а текући годишњи запремински прираст је 3 684 680 м³. Овакав потенцијал у приватним шумама представља значајан природни ресурс који је на основу неких процена у власништву између 500.000 до 800.000 власника шума (Банковић и др., 2009)¹²¹. Главна карактеристика приватних шума у Србији јесте доминација изданаčkih шума, мале просечне површине поседа, фрагментираних и расутих парцела, као и недостатак ажурираних граница у катастру. Ни 10 година после демократских промена у Србији није дошло до значајног успеха у оснивању организације власника приватних шума на регионалном или националном нивоу у односу на укупан број удружених шумовласника, а према укупном броју процењених власника шума.

У складу са извештајем ФАО-а (Бегуш, 2006)¹²² на бази упитника намењеног власницима приватних шума у источном делу Србије, резултати јасно показују да је као један од веома важних захтева наглашен значај оснивања удружења приватних шумовласника. Поред Србије интересантно је да удружења приватних шумовласника не постоје на националном нивоу у осталим земљама Западног Балкана (Хрватска, БиХ, Македонија) (Прифорт, 2009)¹²³.

Непостојање планских докумената за готово милион хектара шума у Србији може се правдати процедурама доношења законских докумената у којима мала група технократа дефинише садржаје и процедуре доношења планова без консултација са интересним групама на које се планови

¹²¹ Банковић, С., Медаревић, М., Пантић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална инвентура шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

¹²² Beguš, J., 2006. Izgradnja kapaciteta javne sumarske administracije i službe i podrška udruženjima privatnih suma. FAO izvestaj misije, Beograd, 33 str.

¹²³ The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

директно односе. Приликом припреме новог закона о шумама покушало се са укључивањем представника свих важних актера у сектору шумарства. Приватне шумовласнике у јавним расправама при изради стратегије и закона су представљали појединачни представници локалних удружења који нису имали моћ да артикулишу и јасно представе своје захтеве према држави. Тако су готово исте одредбе о обавезној дознаци, пропратницама и таксама на посечено дрво остале и у новом закону о шумама (2010)¹²⁴. Посебан изазов у околностима недостатка правог представника приватних шумовласника на националном нивоу представљају предстојећи правилници који треба да ближе регулишу садржај и начин доношења планских документа за приватне шуме. Без јасно дефинисаних интереса приватних шумовласника тешко ће се доћи до прихватљивог решења за приватне шумовласнике. Уместо тога, лако се може поновити ситуација из предходног закона где су пред шумовласнике стављени веома компликовани, односно скупи планови за приватне шуме, а као резултат тога постојање тих планова односно имплементације готово да и није било.

На основу Труманове (1951)¹²⁵ и Бентлијеве (1949)¹²⁶ цитиране према Олсону (1965)¹²⁷ „теорије група“, свака интересна група, која има јасан интерес за остварење заједничких циљева покренуће се у намери да оствари свој заједнички интерес, односно нема организација без јасног интереса. Ако ову тврдњу ставимо у контекст асоцијације приватних шумовласника и извештаја ФАО-а из источне Србије (Бегуш, 2006)¹²⁸ који јасно препознају заједнички интерес поставља се питање разлога за непостојања јединствене асоцијације приватних шумовласника на нивоу Србије.

¹²⁴ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

¹²⁵ Truman, D.B. 1951. *The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion.* Oxford

¹²⁶ Bentley, A. 1949. *The Process of Government.* Evanston, IL: Principia Press.

¹²⁷ Olson, M., 1965. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups.* Harvard University Press, Cambridge. 1-51

¹²⁸ Beguš, J. 2006. *Izgradnja kapaciteta javne sumarske administracije i sluzbe i podrška udruženjima privatnih suma.* FAO izvestaj misije, Beograd, 33

5.1. Теорија колективне акције

Олсон (1965)¹²⁹ покушава да објасни овај феномен теоријом колективне акције, слично теорији група, која каже да свака асоцијација постоји служећи интересима својих чланова. Међутим, суштинска разлика код Олсона је да без обзира на јасан интерес за организовањем велике и мале групе се не понашају исто приликом потребе за оснивањем асоцијација које би требало да обезбеде заједничка добра својим члановима. Суштинска разлика код великих група, које Олсон још назива и латентне групе јесте да групе са великим бројем чланова не виде јасан интерес да на рачун својих трошкова остваре заједничко добро, већ се понашају по принципу слободних јахача (*free rider* проблем), односно да ће заједничко добро бити остварено на рачун неког другог који као и он препознаје заједничко добро али очекује да се онај други жртвује да се то добро добије, а да ће га касније сваки члан групе користити.

Чланови великих организација имају проблем да међусобно препознају једни другима лични допринос стварању заједничког добра јер колико год да неко ради на стварању заједничког добра он услед великог броја чланова неће бити приметан другим члановима. И други научни радови помињу проблем слободних јахача и тако Demsetz (1968)¹³⁰ сматра да је проблем слободних јахача нерешив и предлаже потпуну приватизацију поседа или национализацију да би се тиме решио проблем. Слично сматрају и Ами и Остром (2004)¹³¹ али се ови радови односе на власништво углавном у Афричким земљама, док се у нашем случају ради о дефинисаним приватним поседима. Овде није реч о стварању заједничког власништва ради лакшег газдовања, већ стварање асоцијација ради остваривања заједничког интереса у смислу лобирања код државе, и

¹²⁹ Olson, M., 1965. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard University Press, Cambridge. 1-51

¹³⁰ Demsetz, H. (1967) *Toward a theory of property rights*. *American Economic Review* 57.2, 347-59.

¹³¹ Poteete, Amy R. and Elinor Ostrom. 2004. "Heterogeneity, Group Size and Collective Action: The Role of Institutions in Forest Management," *Development and Change* 35, no. 3 (June): 437 - 461.

заступању приватних шумовласника ради добијања заједничког добра (мањи порези, субвенције, укидање дознака и сл.).

Велике, односно латентне групе имају потенцијал да постану асоцијације уколико се појединцима понуди било каква селективна иницијатива (финансијска и сл.) која ће им обезбедити приватно добро које може бити стимуланс за те чланове да обезбеде и колективна добра за чланове организације. Други начин је обавезно чланство у асоцијацији за све чланове који теже добијању заједничког добра. Постоји и трећи начин који се везује за морално убеђивање потенцијалних чланова да ће њихово чланство у удружењу бити од предности за њих. Овај начин се практикује кроз невладине организације које врше едукацију приватних шумовласника о предностима чланства. Овај начин је најмање поуздан јер не може гарантовати дуготрајну финансијску подршку или обавезати потенцијалне чланове путем закона ка обавезном чланству.

Код обавезног чланства могуће је решити проблем слободних јахача јер би сваки члан под присилом морао дати свој допринос стварању колективног добра и не би било изузетака да неко други користи добити које је неко за њихов рачун обезбедио. Основна поставка код великих организација јесу карактеристике заједничких и приватних добара. Свака организација својим члановима даје одређена заједничка добра која имају карактеристику да ако су доступна некоме морају бити аутоматски доступна свакоме, у нашем случају заједничко добро код асоцијације приватних шумовласника би било на пример ослобађање од пореза на посечено дрво или укидање обавезе дознаке стабала.

Поред овога, McKean (1998)¹³² прави у физичком смислу разлику између јавних и заједничких добара, где напомиње да јавна добра немају ривалитет у коришћењу и искључивање других из коришћења је веома тешко, док су заједничка добра имају карактеристике ривалитета у

¹³² McKean, M. A., 1998: Common Property: What Is It, What Is It Good For, and What Makes It Work? In: Gibson, C., McKean, M. A., and Ostrom, E. (eds.). Forest Resources and Institutions. Forests, Trees and People Programme, Working Paper No. 3, Bloomington, pp. 23-47.

коришћењу, а искључивање других из коришћења је тешко или трошковно оптерећено. Типови добара према физичким карактеристикама дати су у табели 11.

Табела 11: Типови добара према физичким карактеристикама

Тип	Искључивање лако да га други користи	Искључивање тешко или кошта
Постоји ривалитет у коришћењу	Приватна добра: дрвеће, овце, риба, торта	Заједничка добра: шуме, пашњаци
Не постоји-ривалитет у коришћењу	Клубна или чланска добра: • Ловачка удружења	Чиста јавна добра: Одбрана, ТВ сигнал, Улично светло,

Извор: McKean, M. (1998)¹³³

Власничка права се могу поделити на економска и правна. Она се могу дефинисати као:

- Власничко право је могућност да се ужива у објекту власништва (Економска перспектива),
- Власничко право је све шта држава додељује/осигурава појединцу (Правна перспектива).

Заједничко власништво над ресурсом садржи дефинисани број корисника који су у могућности да искључе остале и да они могу регулисати коришћење. Заједничко власништво је форма подељеног приватног власништва у коме индивидуе заједнички поседују делом или сва власничка права према одређеном ресурсу.

¹³³ McKean, M. A., 1998: Common Property: What Is It, What Is It Good For, and What Makes It Work? In: Gibson, C., McKean, M. A., and Ostrom, E. (eds.). Forest Resources and Institutions. Forests, Trees and People Programme, Working Paper No. 3, Bloomington, pp. 23-47.

Када је реч о националној асоцијацији приватних шумовласника може се говорити о њеној улози која је карактеристична за јавна добра (порези и промена закона) која имају карактер јавних добара за све оне који имају шуму, док у неким случајевима могу имати карактеристике ривалитета у коришћењу као што је конкурисање на нека ограничена средства (субвенције и сл). Олсон (1965)¹³⁴ пореди обавезност плаћања пореза држави са обавезности чланства у одређеним организацијама као неопходан предуслов постојања државе, јер он сматра да се држава не може издржавати на основу волонтерског приступа њених грађана јер би они сматрали да неко други треба платити порезе уместо њих. Конкретно овде се поново ради о обезбеђивању јавних добара са предходно изнесеним карактеристикама, судство, војска и полиција су типична јавна добра јер полиција пружа услуге свим грађанима без обзира да ли плаћају порез или не и коришћењем једног грађанина услуге заштите од стране полиције нико други није искључен од исте користи, односно доступна је свима у једној држави. Мендес и др. (2006)¹³⁵ наводи да се приликом стварања интересне асоцијације приватних шумовласника стварају три врсте добра: 1) јавна која су унапређени системи газдовања малих поседа у приватном власништву поситиве екстерналије условљене бољим управљањем ресурсом; 2) колективна добра као што би било снижавање пореза, добијање субвенција; и 3) приватна добра као што су индивидуални савети у виду бољег газдовања, савета у виду остваривања веће цене приликом продаје дрвета и сл.

Пренесено на наш проблем асоцијација приватних шумовласника, овде се може поставити питање да ли би утицај, односно моћ асоцијације приватних шумовласника био већи уколико би чланство било обавезно за све власнике, јер би по неким грубим проценама та организација на

¹³⁴ Olson, M., 1965: The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, Cambridge. 1-51

¹³⁵ Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe, Research note No. 169, Joensuu, 84-104

националном нивоу бројала више стотина хиљада чланова, а самим тим није тешко предпоставити утицај такве организације у будућем политичком дијалогу између државе и приватних шумовласника.

Поред величине групе која игра важну улогу у покретању колективне акције важну улогу (према Матта и Алавалapati, 2006¹³⁶, као и према Гибсону, Вилијамсу и Олстром, 2005)¹³⁷, играју и карактеристике ресурса, карактеристика групе, карактеристика институционалних решења, спољних утицаја, структурних карактеристика и разлика у појединачним вредностним системима, веровањима и идејама. Управо услед недостатака оваквих истраживања везаних за поменуте карактеристике приватних шумовласника неке од изведених хипотеза се односе на институционалне и социолошке карактеристике приватних шумовласника. Слично мишљење има и Остром (1999)¹³⁸ који каже да покретање иницијативе углавном зависи од величине групе и ту је прављење асоцијација тешко. Различите културне карактеристике такође утичу на не разумевање међу члановима, те акција може лако изостати. McKean (1998)¹³⁹ напомиње да је важно приликом оснивања асоцијација, да поред величине групе, важну улогу игра и институционално покриће и спремност да се сачувају правила по којима асоцијација ради, као и давања различитих врста тренинга и субвенција за одређене асоцијације на терену. Гибсон, Вилијамс и Остром (2005)¹⁴⁰ сматрају да јасно дефинисане границе поседа и висок ниво људских капитала играју важну улогу у дефинисању појединих трошкова која су потребна ради покретања колективне акције, као и повећању вероватноће за покретање заједничке акције. Мендес и др.

¹³⁶ Matta, J.R., Alavalapati, J.R.R. 2006. Perceptions of collective action and its success in community based natural resource management: An empirical analysis. *Forest Policy and Economics*, Vol. 9, Issue, 3: 274-284

¹³⁷ Gibson, C.C, Williams, J.T, Ostrom., E. 2005 Local enforcement and better forests. *World Dev* 33(2):273-284

¹³⁸ Ostrom E, Burger J, Field CB, Norgaard RB, Policansky D (1999) Revisiting the commons: local lessons, global challenges. *Science* 284:278-282

¹³⁹ McKean, M. A., 1998: Common Property: What Is It, What Is It Good For, and What Makes It Work? In: Gibson, C., McKean, M. A., and Ostrom, E. (eds.). *Forest Resources and Institutions. Forests, Trees and People Programme, Working Paper No. 3*, Bloomington, pp. 23-47.

¹⁴⁰ Ibid.

(2006)¹⁴¹ наводи да поред селективних иницијатива као могућности да се суоче са проблемом слободних јахача постоји још покретачки фактор које дефинишу велике политичке промене које захтевају реакцију оних који су погођених тиме и то захтева заједничку, а не појединачну акцију. Поред покретачких фактора наводи се и фактор критичких маса који зависи од продукције заједничког добра, хетерогености групе и корелације између чланова групе и ресурса. Међутим и он наводи да је ово недовољно да би се пребродило проблем слободних јахача већ нуди као решење принудне и селективне финансијске иницијативе.

Поред свега горе наведеног било у теоретској литератури или секундарним изворима података могу се дефинисати одређени позитивни и ограничавајући фактори који су били полазна основа при дефинисању циљева истраживања. Од најзначајнијих позитивних фактора у оснивању интересних асоцијација издвајају се: селективне иницијативе, реформулација постојећих законских решења која се односе на приватне шуме, обавезно чланство, тренинг и саветодавне услуге. Од ограничавајућих фактора најзначајнији су: фрагментисаност поседа, велики број приватних шумовласника, огроман број парцела, нежурност катастра и карактеристике шума (изданачке шуме доминирају у приватном власништву).

¹⁴¹ Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe, Research note No. 169, Joensuu, 84-104

6. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Неопходни подаци за ово истраживање добијени су анкетирањем актера у односу на приватне шуме и њихово одрживо коришћење. Основни циљ упитника јесте да се циљеви истраживања преведу у питања која ће измамити жељене информације Jarboe (1996)¹⁴². Bieling (2006)¹⁴³ сматра да се на овај начин врши операционализација постављених хипотеза. Према Малхотри (2007)¹⁴⁴ упитник је формализован сет питања ради добијања информација од стране испитиваног лица. У овом раду биће креиране две групе упитника:

У првој групи се налазе две врсте упитника:

1. Први је структурисан и са затвореним питањима намењен приватним шумовласницима са циљем да добије информације од стране приватних шумовласника везаних за интересне асоцијације и услове под којима су спремни да се организују ради остваривања заједничких интереса. Овај упитник има 42 питања (просечно време трајања испитивања је око 40 минута).
2. Други, дубински упитник из прве групе се састоји из 16 питања и односиће се на ставове главних доносиоца одлука из сектора шумарства али и шире па тако се на листи налазе и представници левих и десних политичких партија, невладине организације и сл.

Друга група упитника се односи на планове у приватним шумама.

Први упитник се састојао из 13 питања која се односе на приватне шумовласнике и информације које су им потребне ради ефикаснијег

¹⁴² Jarboe, Glen R. 1996 (3rd ed.): The Marketing research Project Manual, Minneapolis/St. Paul etc. West Publishing CO, 57-88

¹⁴³ Bieling, C. 2003: Naturnahe Waldbewirtschaftung durch private Eigentümer. Akzeptanz und Umsetzung naturnaher Bewirtschaftungsformen im Kleinprivatwald des Südschwarzwaldes. Freiburger Schriften zur Forst- und Umweltpolitik, Band 2. Verlag Dr. Kessel, Remagen-Oberwinter, 58-63

¹⁴⁴ Malhotra, Naresh, K. 2007 (5th ed.): Marketing Research: An Applied Orientation. Upper Saddle River, Pearson Prentice Hall, 296-374.

гаждовања приватним поседом. Друга група представља дубински интервју са главним доносиоцима одлука из сектора шумарства где ће резултати из предходног анкетирања приватних шумовласника конфронтирати људима који креирају секторску политику. Дубински интервју је подразумевао обезбеђивање помоћи при предлогању новог садржаја плана за приватне шуме на основу потреба приватних шумовласника. Приликом израде упитника дефинисане су различите врсте питања, од оних простих код уводног питања да би се атмосфера опустила па до компликованих питања са Ликертовом скалом у наставку упитника.

У упитнику су углавном заступљена затворена (структурисана и питања са понуђеним одговорима) и мешовита питања која се карактеришу лаким прекодирањем и нешто бржом процедуром уноса података. Могућност избора са листе питања може олакшати разумевање за испитаника који ће лакше одговарати на осетљива питања. Код затворених питања испитаник мора изабрати једно или више понуђених питања са листе. Употреба затворених питања се најчешће користи при истраживањима са великим трошковима јер су брза и лакша и за испитаника и за носиоца истраживања. Дужина трајања је прилагођена циљној групи и након претеста просечна дужина испитивања износи око 40 минута по испитанику док у другом упитнику испитивање траје 15 минута. На основу доступности података о приватним шумовласницима и карактеристикама потенцијалних испитаника (углавном рурални крајеви, непостојање телефонских прикључака, недоступност интернета) дефинисана је техника прикупљања података лицем у лице као једини начин који може надоместити горе поменуте проблеме доступности приватних шумовласника. Техника лицем у лице има највећи проценат одговора и оптимална је за дуже упитнике.

Током припреме упитника узети су обзир и основни недостатци овог система као што су високи трошкови, неопходност познавања техника вођења интервјуисања, могућност појаве нарушавања неутралног односа испитивач-испитаник. Приликом дефинисања узорка испитивања пошло

се од претпоставке да не постоји списак свих приватних шумовласника и да су они географски разбацани по целој територији Србије. Тај изазов биће решен дефинисањем узорка у виду кластера. Приликом дефинисања кластер узорка циљне популације може бити подељен у под-групе или кластере. Узорак кластера спада у категорију технике вероватноће узорка односно у групу случајног узорка која се карактерише да сваки елемент узорка има исту вероватноћу да ће бити изабран из циљне популације. Узорак кластера се може поделити на један, два или вишеструко узорковање у зависности из колико се корака долази до узорка који ће бити селектован. Конкретно у нашем случају ради се о вишеструком узорку који се састоји из неколико корака до избора селектованог узорка.

У првој фази избора узорка узимају се општине које су селектоване на основу испуњења два услова. Први услов је био да се селектују површине општина под шумом и површина приватних шума у датој општини. Други корак обухвата избор месних заједница у датим општинама док трећи корак обухвата избор приватних шумовласника. Приликом избора величине узорка пошло се од претпоставке коликом проценту приватних шумовласника недостаје асоцијација приватних власника и предпоставља се да је то између 60% и 70% и самим тим се величина узорка дефинисала преко метода пропорције Малхотра (2007)¹⁴⁵ чија формула гласи:

$$n = \pi (1 - \pi) z^2 / D^2$$

при чему је

n: величина узорка

π : процењена пропорција приватних шумовласника којима недостаје интересна организација

D: подешени ниво прецизности: $p - \pi = \pm 0.05$;

¹⁴⁵ Malhotra, Naresh, K., 2007 (5th ed.): Marketing Research: An Applied Orientation. Upper Saddle River, Pearson Prentice Hall, 296-374.

p: стварна пропорција приватних шумовласника којима недостаје интересна организација

z: подешени ниво поузданости CL = 95 %: z = 1.96

$$\text{за } \pi = 0.7 \qquad n = 0.7 \times 0.3 \times 1.962 / 0.052 = 323$$

$$\text{за } \pi = 0.6 \qquad n = 0.6 \times 0.4 \times 1.962 / 0.052 = 369$$

На основу ове формуле дошло се до просечне величине узорка од 350 испитаника путем прости кластерске методе (cluster sample method). Испитаници су били посећени у својим домовима и испитани техником лицем у лице (door to door). Обрада података је урађена у SPSS софтверу. Од статистичких операција коришћене су фреквенције за основне социо-економске показатеље, корелације између старости, величине поседа, образовања у односу на информације везане за стање шуме, економске показатеље, изградњу путева и сагласности на израђени план. Поред ових основних операција коришћена је и мултиваријациона логистичка регресија (логитмодел) (Hosmer i Lemashow, 2000)¹⁴⁶. Она је коришћена да би се проценило како су карактеристике појединих власника шума и газдовање шумама везане за неопходност информација које су им потребне за боље газдовање шумом. За потребе логистичке регресије, анализиране карактеристике су касније класификоване у два типа варијабли: зависне варијабле и независне варијабле. Зависна варијабла Y која представља објекат нашег истраживања је била: очекиване информације, укупна површина, укупна запремина, годишњи прираст, колико се може сећи, кратка упутства шта би требало радити са шумом, колико путева је потребно изградити, економска пројекција и план усвојити тек са потписом. Свака зависна варијабла има бинарне одговоре (дихотомна) (1 = власници очекују информације; 0 = власници не очекују информације). Анализа одвојене логистичке регресије је спроведена за

¹⁴⁶ Hosmer, D.W., Lemeshow, S. 2000. Applied Logistic Regression, 2nd edition. New York; Chichester, John Wiley and Sons

сваку зависну варијаблу. Кодирани независне варијабле за потребе логит модела приказане су у табели 12.

Табела 12. Независне варијабле коришћене у логистичкој регресији

Независна варијабла	Кодирана независна варијабла
Величина поседа	1 - мање од 2 хектара
	2 - више од 2 ха
Старост власника	1 - мање од 50 год.,
	2 - више од 50год.),
Фрагментација	1 - консолидован посед
	2 - фрагментиран посед
Експлоатација	1 - сече
	2 - не сече

Извор: Оригинал

Пре почетка анализе логистичке регресије оцењене су њене претпоставке (мулти-колинеарност, толеранцу и да ли величина узорка одговара потребама логистичке регресије- минимално 10 случајева на једну независну варијаблу). Резултат дијагностике је открио да колинеарност није била значајна (ниједан VIF није премашио вредност 2, а вредност толеранце није пала испод 0,1). За укључивање независних варијабла употребљавали смо Ентер методе (Field, 2009)¹⁴⁷.

У суштини, логистичка регресија је мултипла регресија у којој је зависна променљива категорички дихотомна (0 или 1, да или не), а независне променљиве су категоричке или континуиране. Логистичка регресија се користи када се не може користити линеарна регресија. Ово је случај када је променљива варијабла дихотомна, јер је тада нарушена претпоставка линеарности података. Логистичка регресија представља једначину мултипле регресије као логаритам и тако превазилази проблем кршења претпоставке линеарности.

Код логистичке регресије не одређује се вредност променљиве Y , већ вероватноћа да ће се Y догодити, уз помоћ једначине:

¹⁴⁷ Field, P.A. 2009. Discovering Statistics Using SPSS, SAGE Publications Ltd. London

$$P(Y) = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_n X_n + \varepsilon_i)}} \dots \dots \dots (1)$$

где је:

b_n – регресиони коефицијент

Y – зависна променљива коју желимо да предвидимо

X – независна променљива

ε – резидуал

$P(Y)$ – вероватноћа да ће се Y догодити

e – основа природног логаритма

Као резултат једначине (1) добија се вредност вероватноће у интервалу од 0 до 1. Вредности блиске 0 значе да је вероватноћа да ће се догодити Y мала, а вредности блиске 1 да је вероватноћа велика. У једначини (1) свака независна променљива има свој коефицијент, чију је вредност потребно проценити да би се решила једначина. Процена ових коефицијената се ради уз помоћ уклапања модела у постојеће податке на основу независних променљивих. Када су вредности независних променљивих унете у модел добија се Y најближи постојећим подацима. Вредности коефицијената су процењене користећи метод највеће вероватноће (maximum-likelihood estimation). Тако се добија модел који најбоље одговара подацима и који дозвољава да се процене вредности зависне променљиве на основу независне.

За процену одговарања модела подацима користи се log -вероватноћа (log-likelihood), који користи стварне и предвиђене вредности података (једначина 2):

$$\text{Log – вероватноћа} = \sum_{i=1}^N \{Y_i * \ln(P(Y_i)) + (1 - Y_i) \ln[1 - P(Y_i)]\} \dots \dots \dots (2)$$

где је:

$P(Y_i)$ – вероватноћа да ће се Y догодити

Y_i – зависна променљива

Лог-вероватноћа је заснована на сабирању вероватноћа предвиђених и стварних података. Високе вредности log -вероватноће показују лоше

уклапање модела, јер са порастом лог-вероватноће повећава се број необјашњених предвиђених вредности.

За процењивање колико свака независна променљива доприноси уклапању модела у податке користи се Waldova статистика (Wald statistics). Она показује да ли је b коефицијент статистички значајно различит од 0. Уколико је b коефицијент статистички значајно различит од 0, то значи да и независна променљива статистички значајно доприноси уклапању модела. Једначина Waldove статистике је:

$$\text{Wald} = \frac{b}{SEb} \dots\dots\dots (3)$$

где је:

b – регресиони коефицијент

SE_b – стандардна грешка

При чему је b вредност коефицијента независне променљиве, а SE_b је стандардна грешка одговарајуће променљиве.

За интерпретацију логистичке регресије значајна је вредност експонента b ($\exp b$), који је индикатор промене шанси (odds) које настају услед промене у једној јединици независне променљиве. Шансе да ће се догађај догодити се могу дефинисати као количник вероватноће да ће се догађај догодити и вероватноће да се догађај неће догодити (једначина 4):

$$\text{шанса(odds)} = \frac{P(\text{sa događajem})}{P(\text{bez događaja})} \dots\dots\dots (4)$$

$$P(\text{sa događajem}) = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1 X_1)}} \dots\dots\dots (5)$$

$$P(\text{bez događaja}) = 1 - P(\text{sa događajem}) \dots\dots\dots (6)$$

где је:

Y – зависна променљива

e – основа природног логаритма

b₀, b₁ – регресиони коефицијент

X – независна променљива

P – шанса

Уколико дође до промене у јединици независне променљиве промене шансе се израчунавају на основу једначине 7:

$$\Delta \text{шанса(odds)} = \frac{\text{шанса после промене у јединици независне променљиве}}{\text{првобитна шанса}} \dots\dots\dots (7)$$

Ова пропорционална промена у шанси (једначина 7) је експонент b (exp b). То значи да се експонент b може тумачити као промену у шансама. Ако је вредност експонента b већа од 1, то значи да се улога независне променљиве повећава и да се шансе за догађање догађаја повећавају.

Услед регионалног карактера истраживања пројекта ПРИФОРТ (резултати у овом раду су углавном везани за Србију) развијен је једниствени упитник за још три земље бивше Југославије (Босна и Херцеговина, Хрватска и Македонија) ради поређења међу земљама по одређеним питањима. У изради упитника водило се рачуна да се питања дефинишу неутрално избегавајући жаргоне, нејасна питања или двосмислена питања. Иако се према Neuman-у (2006)¹⁴⁸ сматра да је дефинисање питања више вештина стечена искуством него наука, неколико литературних извора је коришћено ради дефинисања упитника. Избегавана су осетљива питања или стручна питања, али упитник садржи и читав спектар различитих врста питања из методолошке литературе (затворена питања, мешовита питања, филтер питања и сл.) Комплетан упитник дат је прилогу 1.

¹⁴⁸ Neuman, W. Lawrence., 2006. Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches. Pearson Education, Inc. Boston, 272-319; 219-245.

6.1. Објекат истраживања

Објекат истраживања се односио на приватне шумовласнике у селектованим општинама у централној Србији и главне доносиоце одлука у сектору шумарства Србије. Објекат истраживања је дефинисан у следећим корацима:

1. Први корак је одређивање подручја са високим процентом шума и области са високим процентом приватних шума у Србији, као и области у којима су испуњена ова два критеријума.

Извор података за први корак су били резултати из Националне инвентуре шума, која је спроведена у периоду од 2004. до 2006. , и који је једини извор информације о шумским ресурсима у Србији. Будући да су сви подаци из НИШ дати по општинама, а мапе које се односе на расподелу власништва нису доступне, установљене су области унутар општина у којима се ова два критеријума преклапају.

Према резултатима НИШ, направљена је листа од 10 првих општина према проценту шумовитости и 10 првих општина према заступљеношћу приватних шума. Пошто није било преклапања, проширена је листа по оба критеријума, док није добијена листа од 40 општина. На листи од 40 општина, девет општина се јавило на обе листе, па су оне изабране као области преклапања за селекцију насеља. Списак изабраних општина дат је у табели 13.

Табела 13. Изабране Општине за истраживање

Бр.	Одабране Општине по оба критеријума	Процент шумовитости	Процент приватних шума
1	Врњачка Бања	58,3	77,1
2	Бела Паланка	56,6	93,2
3	Бор	50,2	75,7
4	Љубовија	50,0	84,4
5	Чајетина	49,4	68,2
6	Књажевац	45,0	67,4
7	Димитровград	42,4	71,7
8	Горњи Милановац	41,3	100
9	Сврљиг	40,8	69,8

Извор: Национална Инвентура Шума Србије (2009)¹⁴⁹

¹⁴⁹ Банковић, С., Медаревић, М., Пантић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална инвентура шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

2. Други корак у дефинисању узорка је одређивање случајног узорка од 35 насеља у подручјима која се преклапају.

Прво је направљен списак свих насеља у одабраним општинама. Извори за утврђивање ове листе били су општинске канцеларије и веб странице општина. Након тога, назив сваког насеља је посебно написан на парчету папира, стављен у кутију и како би се одредио случајни узорак. Насумично су извучена 35 насеља из кутије. Коначно, је направљена листа случајно одабраних насеља. Број анкета по изабраним општинама дат је у табели 14.

Број насеља по општини варира од једног насеља у општини Бела Паланка па до 9 насеља у општини Димитровград. Општина Врњачка Бања није ушла у узорак јер ниједно насеље из те општине није упало у случајни узорак. Сваком изабраном насељу додељено је по десет шумовласника, тако да укупан број испитаника достиже 350. Све селектоване општине се налазе у централној Србији (види слику бр 3).

Табела 14. Селектоване општине и број испитаника по свакој општини

Општина	Број анкета
Сврљиг	30
Књажевац	30
Бор	70
Бела Паланка	10
Димитровград	90
Чајетина	50
Љубовија	20
Горњи Милановац	50
Укупно	8
	350

Извор: Прифорт пројекат (2009)¹⁵⁰

Када су у питању доносиоци одлука, радило се о дубинским интервјуима и обухватио је 15 испитаника који представљају најзначајније доносиоце одлука унутар и изван сектора шумарства. Доносиоци одлука ван сектора

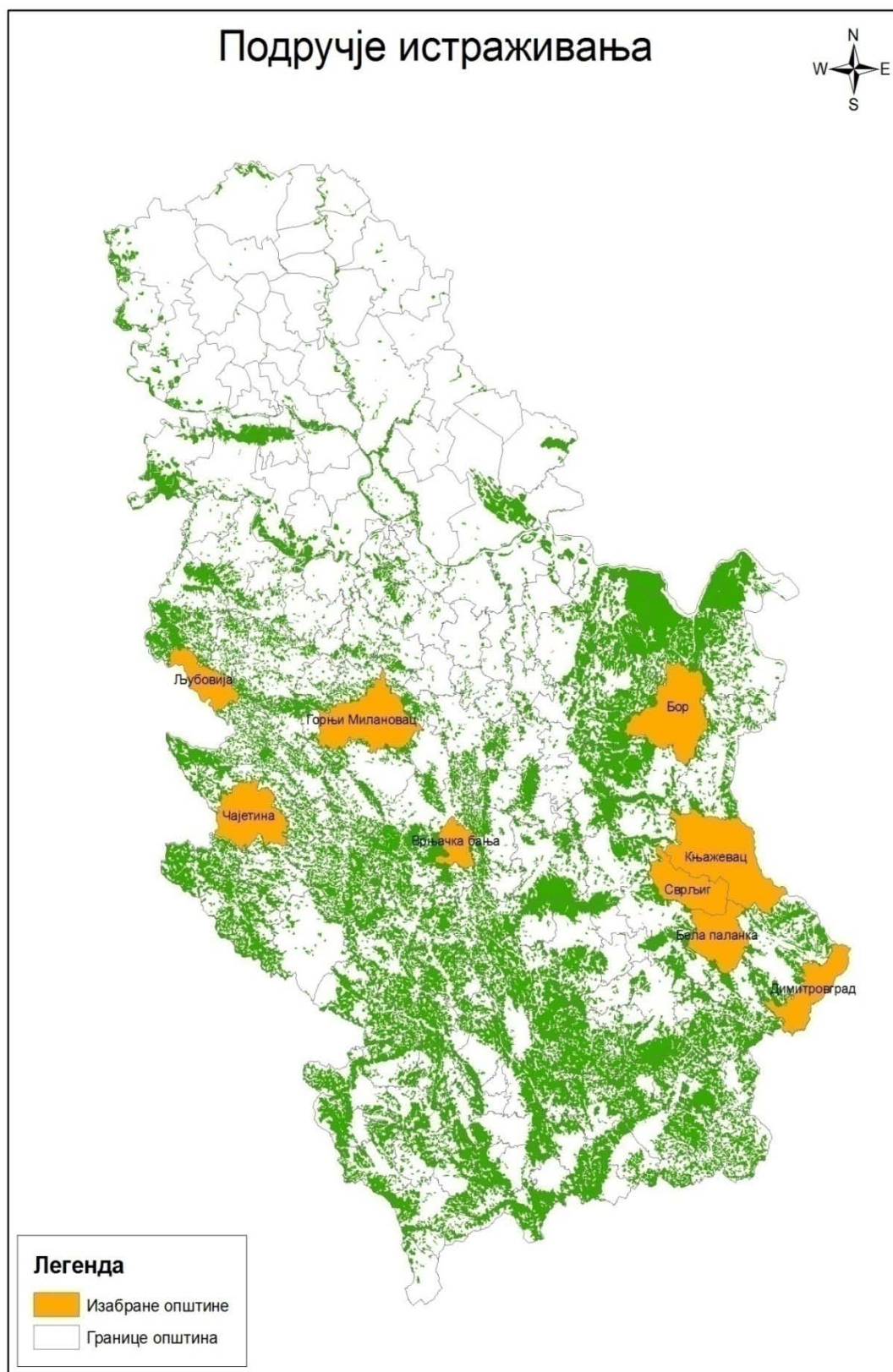
¹⁵⁰ The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

шумарства су подразумевали представнике левих и десних политичких партија, представике коморе, ловачког савеза и слично.

У другом делу истраживања примењен је мешовити модел социо - економских истраживања који се састојао од квантитативних истраживања у виду затвореног типа анкете са 13 питања који су се састојала од социо-економских карактеристика, затим сврхе коришћења шуме, информација о стању и могућности коришћења дрвета и осталих производа из шуме. На крају упитника два сложена питања су се односила на садржај плана газдовања, односно информације које би биле од користи за газдовање приватним шумским поседом. Задње питање се односило на препреке које приватни шумовласници имају при газдовању својом шумом. Препреке и потребне информације су рангиране на скали од 1 - врло важне до 5 - неважне. Укупан узорак се састојао из 350 испитаника техником лицем у лице на девет селектованих општина датих у табели 14. Комплетан упитник за квантитативна истраживања је дат у прилогу број 2.

Квалитативна истраживања су се односила на оцену главних доносиоца одлука на предлог плана за приватне шуме заснованог на плану за КО Злот (Милин и др., 1985)¹⁵¹ и квантитативних истраживања са терена узимајући у обзир потребе приватних шумовласника. Квалитативна истраживања су се састојала из дубинских истраживања у односу на предложени садржај плана за приватне шуме. Предлог плана се састојао из основних информација о поседу, стању шума, плановима за десет година, евиденције газдовања, смерница за имплементацију и унапређење стања шума, социо - економске карактеристике, економске ефекте газдовања и пристанак власника на реализацију плана. Поред текстуалног дела оцењен је картографски приказ поседа и начин његове имплементације на терену. Садржај дубинског интервјуа дат је у прилогу број 3.

¹⁵¹ Милин, Ж. 1985. Предлог плана газдовања на Јужнокучајском шумском подручју

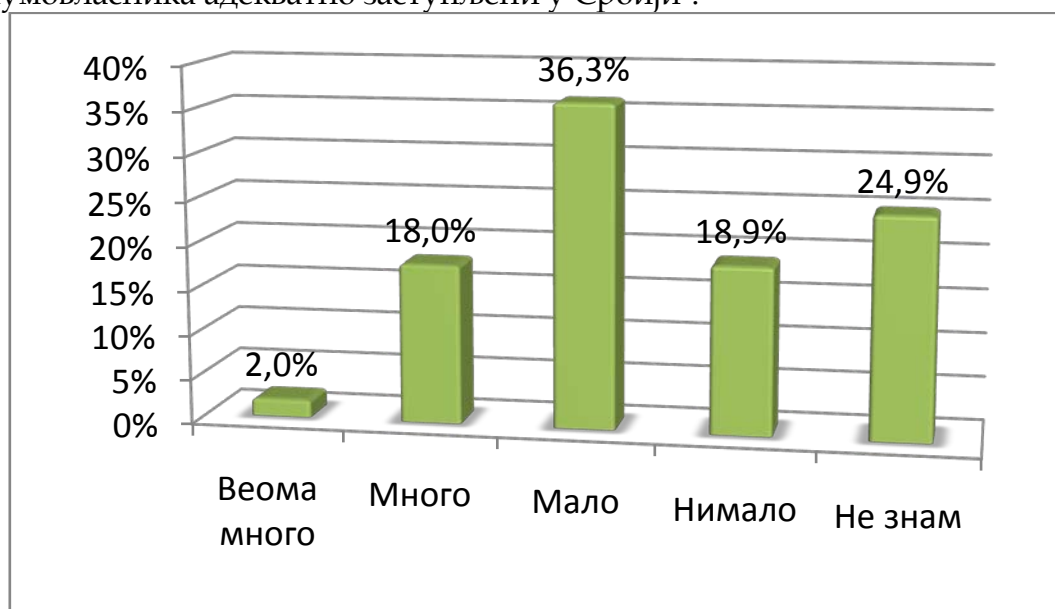
Слика 3. Подручје истраживања

7. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

7.1. Карактеристике приватних шумовласника у Србији

У оквиру овог истраживања коришћени су резултати из пројекта ПРИФОРТ и резултати добијени истраживањем везаним за дефинисање планова за приватне шуме које је саставни део ове дисертације. Из пројекта ПРИФОРТ коришћени су резултати само за Србију у виду фреквенција везаних за услове за формирање асоцијација као и основних карактеристика приватних шума.

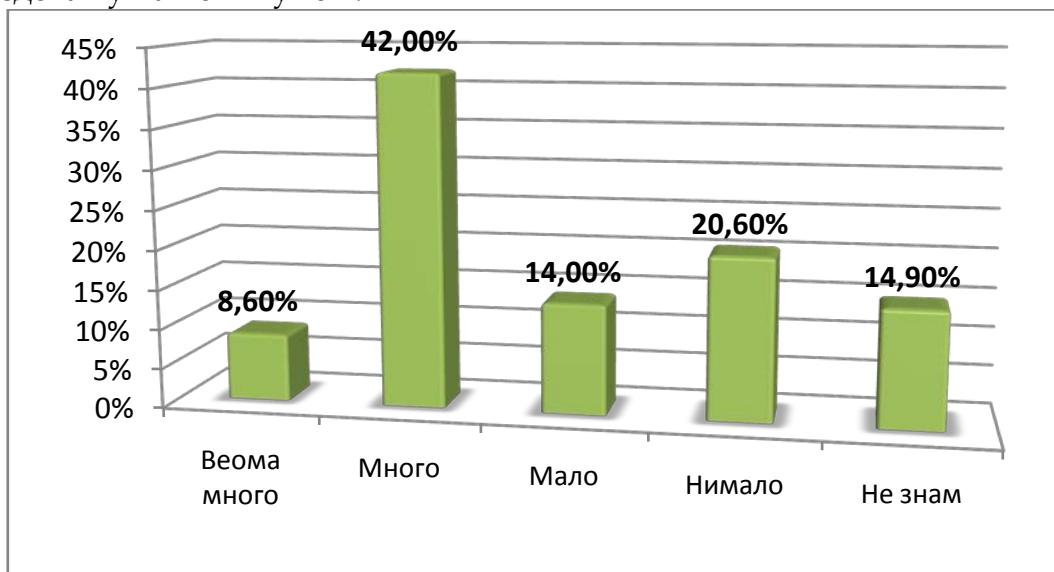
График 6. Да ли сматрате да су Ваши интереси као приватног шумовласника адекватно заступљени у Србији ?

Извор: ПРИФОРТ, 2009

На питање “Да ли сматрате да су Ваши интереси као приватног шумовласника адекватно заступљени у Србији?”, највећи проценат (36,3%) испитаника је одговорио да су њихови интереси слабо заступљени у Србији, док 20% њих сматра да су њихови интереси добро заступљени. Око 19% њих сматра да њихови интереси нису заступљени на задовољавајућем нивоу, док око 25% није могло да дефинише ниво заступљености њихових интереса.

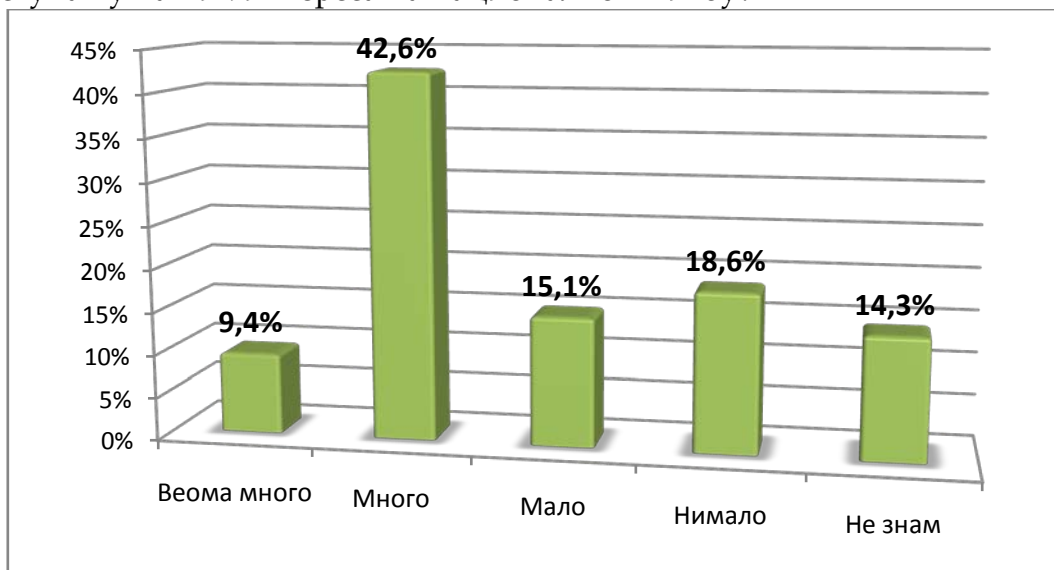
График 7. Да ли Вам недостаје интересно удружење које би Вам помогло у газдовању Вашом шумом?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Упитани о томе да ли им недостаје интересно удружење које би помогло у газдовању њиховом шумом, више од 50% испитаника је одговорило да им удружење недостаје, док је око 34% њих одговорило да им удружење не недостаје. Око 15% испитаника није имало став по овом питању.

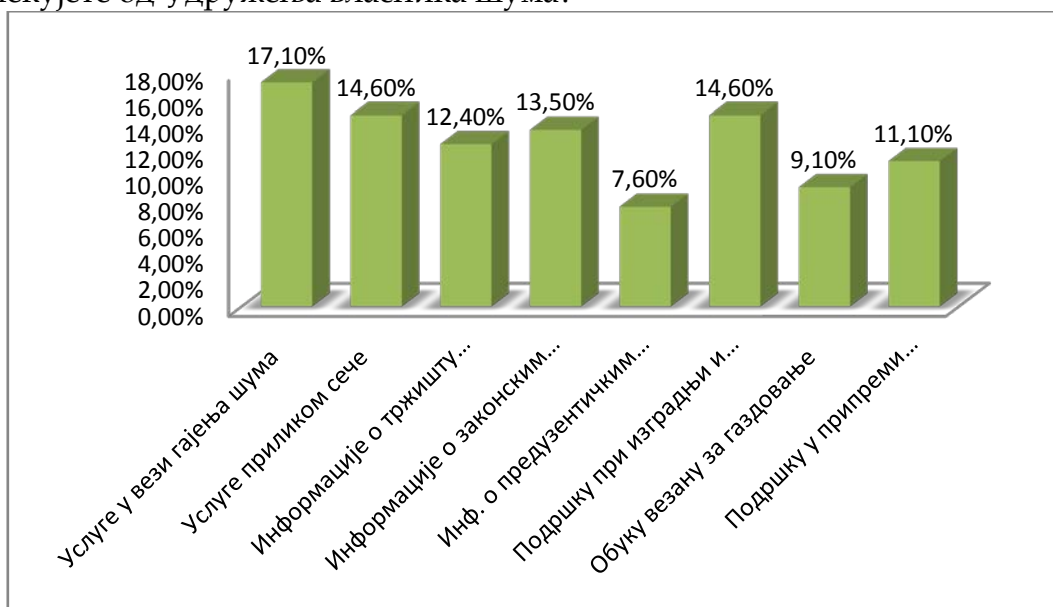
График 8. Да ли Вам недостаје интересно удружење које би Вам помогло у заступању Ваших интереса на националном нивоу?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

На питање да ли им недостаје интересно удружење које би заступало њихове интересе на националном нивоу, 52% испитаника је одговорило да им недостаје удружење, док је око 34% њих одговорило да им удружење не недостаје. Око 14% њих није имало став по овом питању. Као и у предходном одговору интересантан је висок ниво одговора у категорији не знам. Ово се може објаснити нејасноћом питања или незаинтересованошћу испитаника да понуде адекватан одговор. Треба напоменути да је ово једно од првих испитивања ставова приватних шумовласника и да особе које су спроводиле анкетирање нису искусне у овом веома осетљивом послу.

График 9. Које услуге усмерене ка побољшању газдовања Вашом шумом очекујете од Удружења власника шума?

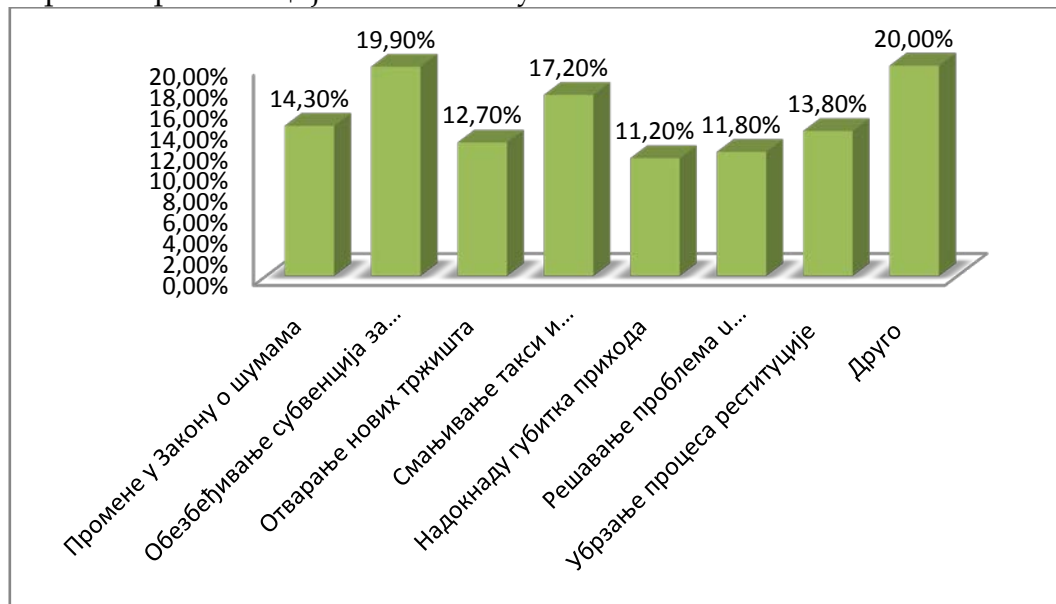

Извор: ПРИФОРТ (2009)

У погледу услуга које очекују од Удружења власника шума, највише испитаника очекује услуге у вези са гајењем шума док се на другом месту по заступљености налазе услуге приликом сече стабала као и подршка при изградњи и одржавању шумских путева. Испитаници на трећем месту очекују од Удружења да им пружи информације о законским прописима, док су иза њих информације о тржишту дрвета. На последњем месту по очекивањима приватних шумовласника је пружање информација о предузетничким активностима. Овде треба напоменути да су исти

шумовласници изабрали више категорија на понуђено питање па је зато дато само рангирање у објашњењу графика, а не вредности процената од 100%.

График 10. Које активности везане за заступање интереса очекујете од интересне организације власника шума?

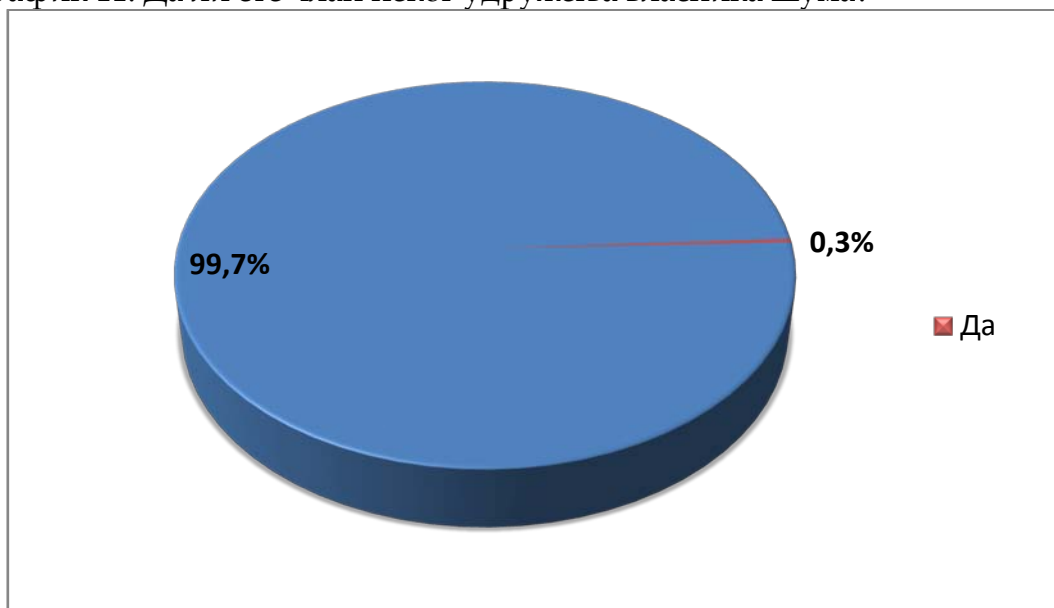

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Највећа очекивања приватних шумовласника су у погледу обезбеђивања субвенција за изградњу и одржавање путева. Затим следи ослобађање од такси и неких пореза, док су на трећем месту промене у Закону о шумама. Након овог, власници највише очекују заступање њихових интереса у циљу убрзања процеса реституције шума и шумског земљишта. Према резултатима на последњем месту се налази заинтересованост власника за надокнаду због губитка прихода.

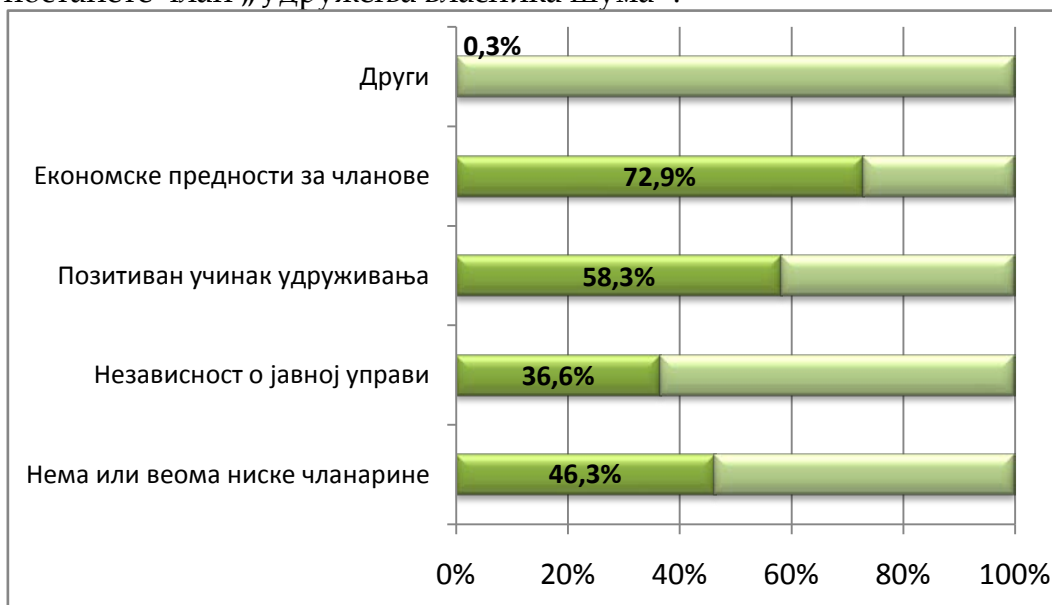
Од укупног броја испитаника, свега 0,3% су чланови неког Удружења власника шума. Овај график само доказује да поред великог броја регионалних удружења приватних шумовласника уствари представља само мали удео од укупног броја приватних шумовласника (График 11)

График 11. Да ли сте члан неког удружења власника шума?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

График 12. Ако нисте члан неког удружења власника шума, можемо претпоставити да ће се неко удружење власника формирати у регији у којој живите. Под којим условима бисте Ви били спремни да добровољно постанете члан „Удружења власника шума“?

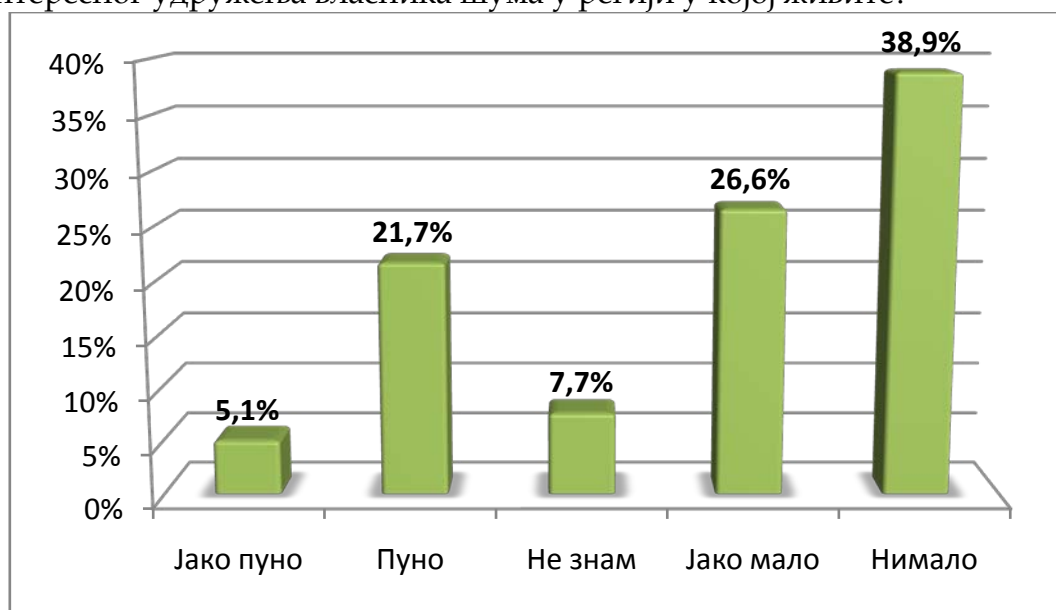

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Упитани о томе под којим условима би пристали да добровољно постану чланови неког удружења, око 73% њих би пристали да буду чланови

уколико би им удружење донело неке економске користи, док се око 58% њих изјаснило да би били чланови удружења уколико би учинак удруживања био позитиван. Трећи разлог за приступање у чланство за испитанике је уколико чланарина не би постојала или би била веома ниска, док би око 36% њих постали чланови удружења уколико би оно било независно од јавне управе. Други разлози за приступање у чланство су заступљени са свега 0,3%.

График 13. Да ли и колико сте спремни да се ангажујете у оснивању интересног удружења власника шума у регији у којој живите?

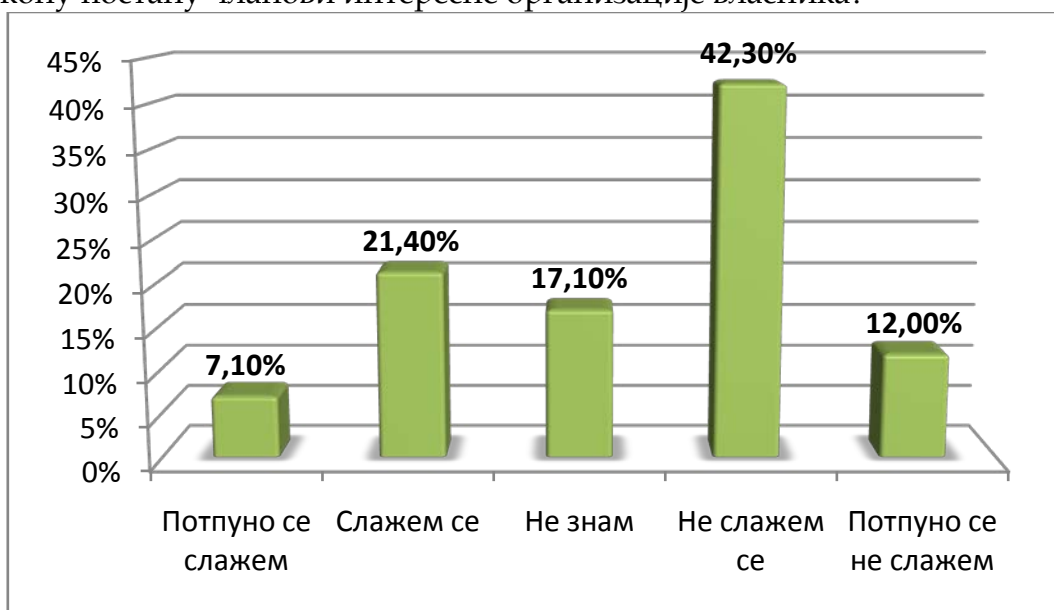

Извор: ПРИФОРТ (2009)

На питање о томе колико су спремни да се ангажују приликом оснивања удружења власника шума, 5,1% испитаника је одговорило да су врло спремни да се ангажују приликом оснивања удружења, док је 21,7% спремно да се пуно ангажује, 26,6% испитаних се изјаснило да је спремно да се ангажује јако мало приликом оснивања, док 38,9% њих није спремно да се ангажује, а 7,7% испитаних није имало став по овом питању. Резултати овог графика дају на први поглед контрадикторне податке. Иако су приватни шумовласници свесни непостојања асоцијације приватних шумовласника и да њихови интереси нису адекватно заступљени више од 60% испитаника није спремно да се ангажује у

оснивању асоцијације која би можда решила њихове проблеме. Међутим резултати овог графика могу се објаснити управо теоријом колективне акције која ће у односу на ове резултате бити објашњени у поглављу дискусије.

График 14. Шта мислите о идеји да сви власници шума аутоматски, по закону постану чланови интересне организације власника?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Највећи број испитаника, њих око 54% се није сложило са идејом да сви власници шума аутоматски по закону постану чланови удружења. Насупрот томе, око 29% је подржало ову идеју, док око 17% није имало став по овом питању.

Наредни сет питања у овом истраживању је био везан за шумски посед. Код 63% испитаника преовлађују изданацке шуме, док високу шуму у свом поседу има око 19% њих. Мешовиту шуму по пореклу има 14% испитаника, док око 3% њих не зна каква им је шума по пореклу(График 15).

График 15. Типови шуме који преовлађују у приватним шумама

Извор: ПРИФОРТ (2009)

График 16. Врсте дрвећа које преовлађују у приватним шумама

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Код 88% испитаника у шумама преовлађују лишћари, док код свега 1,7% као главне врсте дрвећа преовлађују четинари. 10% испитаника има мешовиту шуму, док 0,3% њих не зна каква има је шума по саставу.

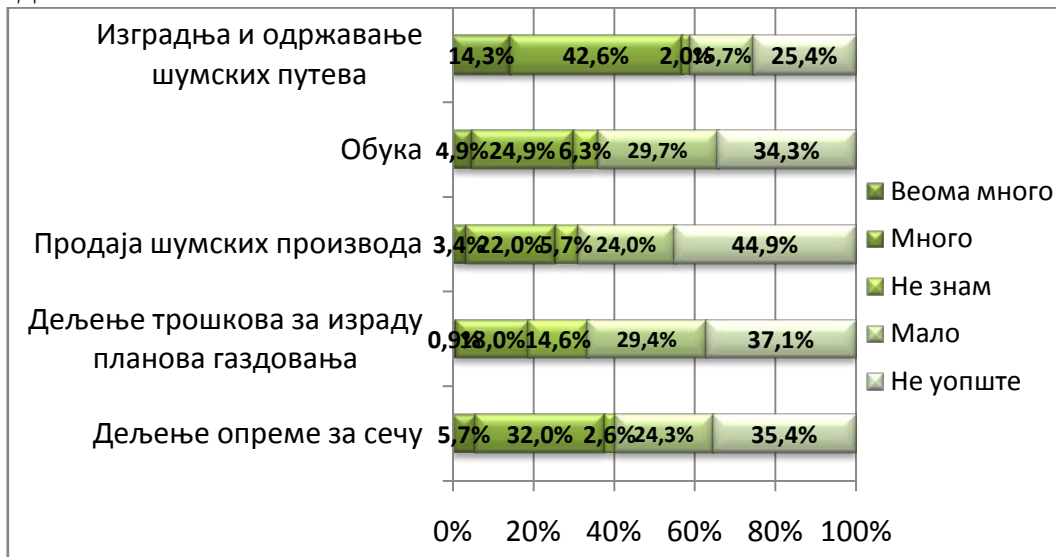
График 17. Да ли сте продавали шуму у протеклих 10 година?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

На питање да ли су продавали или куповали шуму у последњих 10 година, 99% испитаника је одговорило да није продавало шуму у том периоду.

График 18. Да ли сте спремни да сарађујете са другим власницима шума у следећим активностима ?

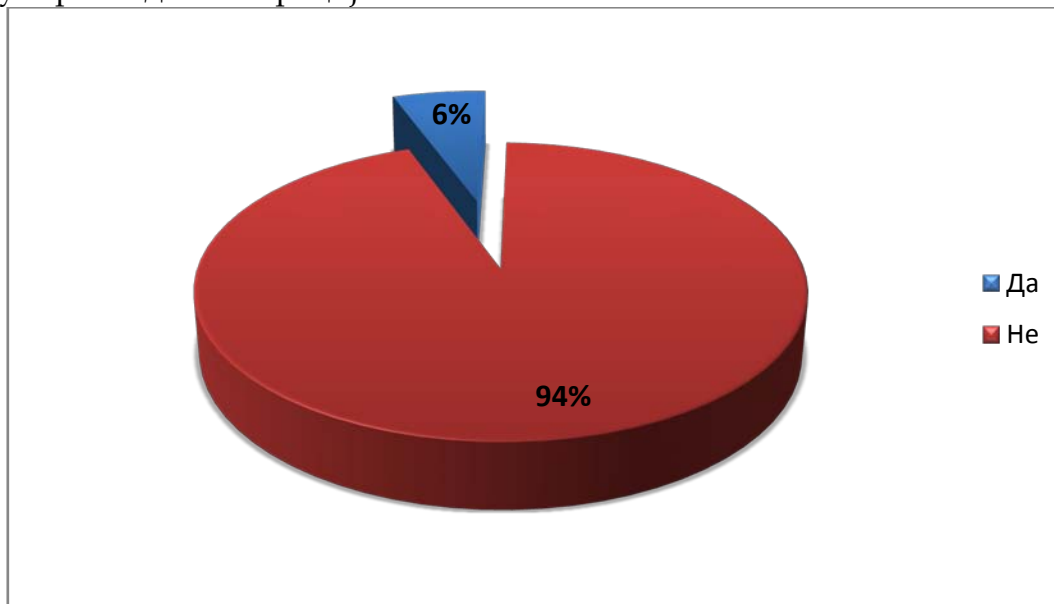

Извор: ПРИФОРТ (2009)

По питању сарадње са осталим власницима шума, највише испитаника је заинтересовано за сарадњу у погледу изградње и одржавања шумских путева. Власници су на другом месту заинтересовани за дељење трошкова при куповини опреме за сечу. Затим следи заинтересованост власника за

заједничко учешће при продаји шумских сортимената, и за заједничку обуку о газдовању шумама. Најмањи број испитаника је заинтересован за поделу трошкова при изради планова газдовања.

График 19. Да ли сте икада добили неку врсту субвенције од јавне шумарске администрације?

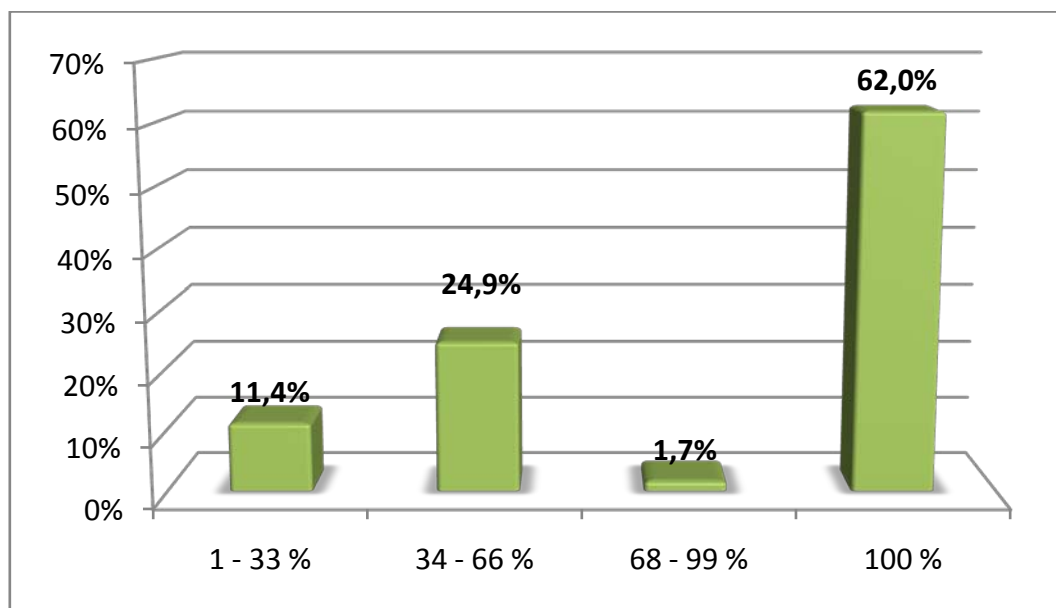

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Када су у питању субвенције које приватни шумовласници добијају од државе, 94% испитаника никада није добило било какве субвенције. Ове субвенције се углавном односе на бесплатне саднице које се деле преко јавних предузећа на територији на којој се њихова шума налази.

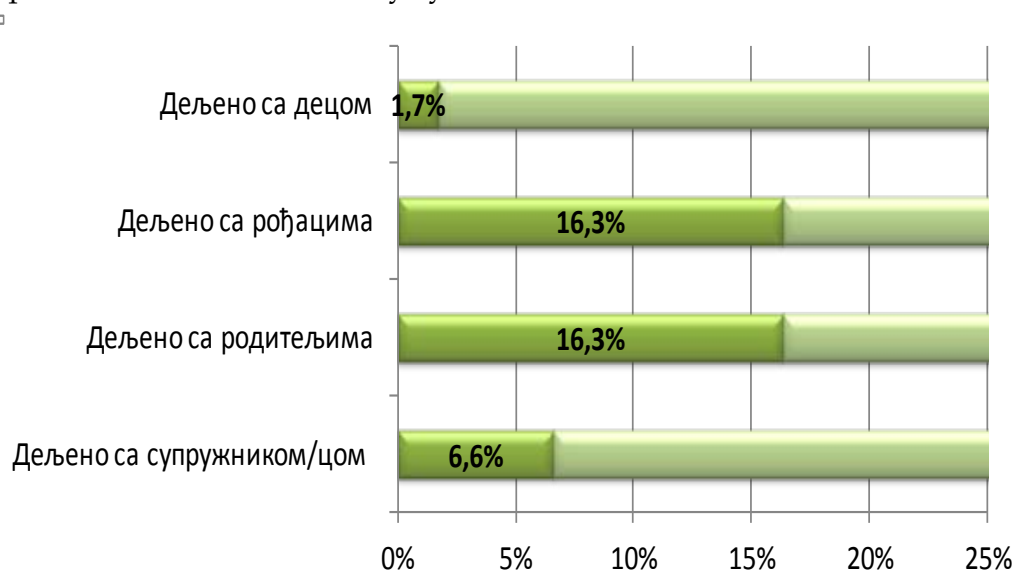
По питању власништва над шумом, са графика 20 може се видети да преко 60% испитаника има 100% власништва над шумом, док скоро 25% има у свом власништву између 34 и 66% шуме. Најмањи број испитаника има у свом власништву од 68 до 99% шуме.

График 20. Колики је проценат шума на коме сте ви једини власник?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

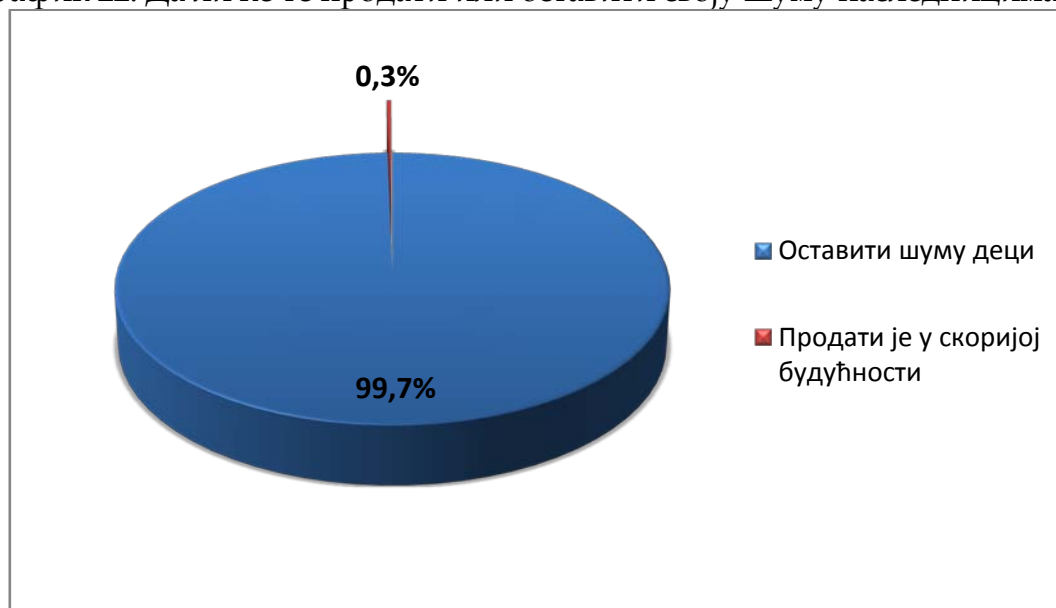
График 21. Са киме делите шуму?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

Са графика можемо уочити да једнак број испитаника (16,3%) дели своју шуму са рођацима или родитељима, док су у 6,7% власници шуме супружници. Код 1,7% испитаника власништво над шумом је заједничко са децом.

График 22. Да ли ће те продати или оставити своју шуму наследницима?

Извор: ПРИФОРТ (2009)

На питање шта планирају да ураде са својом шумом у будућности, скоро сви испитаници (99,7%) су одговорили да ће шуму оставити својој деци.

7.2. Ставови доносиоца одлука према могућности формирања интересно независне асоцијације приватних шумовласника

Ставови главних доносилаца одлука везаних за формирање независне асоцијације приватних шумовласника су представљене у табели 15.

Готово сви испитаници сматрају да независно интересно удружење приватних шумовласника најбоље решење за репрезентовање интереса шумовласника. Већина испитаника подржава идеју јачања позиције приватних шумовласника путем оснивања њихове интересне асоцијације.

За оснивање такве асоцијације многи испитаници предлажу "формирање такве организације "да обезбеди адекватан правни и финансијски оквир за подршку приватних шумовласника у сврху испуњавања основних предуслова које асоцијација треба испунити".

Табела 15: Јачање позиције приватних шумовласника путем основања независне асоцијације приватних шумовласника

ИНСТИТУЦИЈЕ	ПОЗИТИВАН	ИНДИФЕРЕНТАН	ОПОНЕНТ
Јавна администрација	МПШВ - УШ		
	МПШВ - УШ		
	МПШВ - УШ		
	МПШВ -РР		
		МПШВ	
Јавно Предузеће	МЖСПП		
	ЈП - СШ		
	ЈП - СШ		
Политичке партије	РП-СРС		
	РП-СПО		
	ЛП-ДС		
	ЛП-СПС		
Научне и истраживачке институције у шумарству	ШФ		
	ИШ		
Приватна предузећа	ФОРНЕТ		
	СГС		
Невладине организације, коморе, асоцијације	ИОШ		
	ПК		
	ЛС		
	УВПШ-ЛУ		
	УВПШ-ЛУ		

Извор: ПРИФОРТ, 2009

Представници привредне коморе сматрају да Независне асоцијације приватних шумовласника могу лакше и активније узети учешће у доношењу одлука унутар сектора шумарства на националном нивоу.

У односу на ставове за и против независних асоцијација приватних шумовласника следеће предности су наведене:

- Лакше дефинисање интереса приватних шумовласника,
- Јачи глас приватних шумовласника у сектору шумарства,
- Независност у интересном представљању.

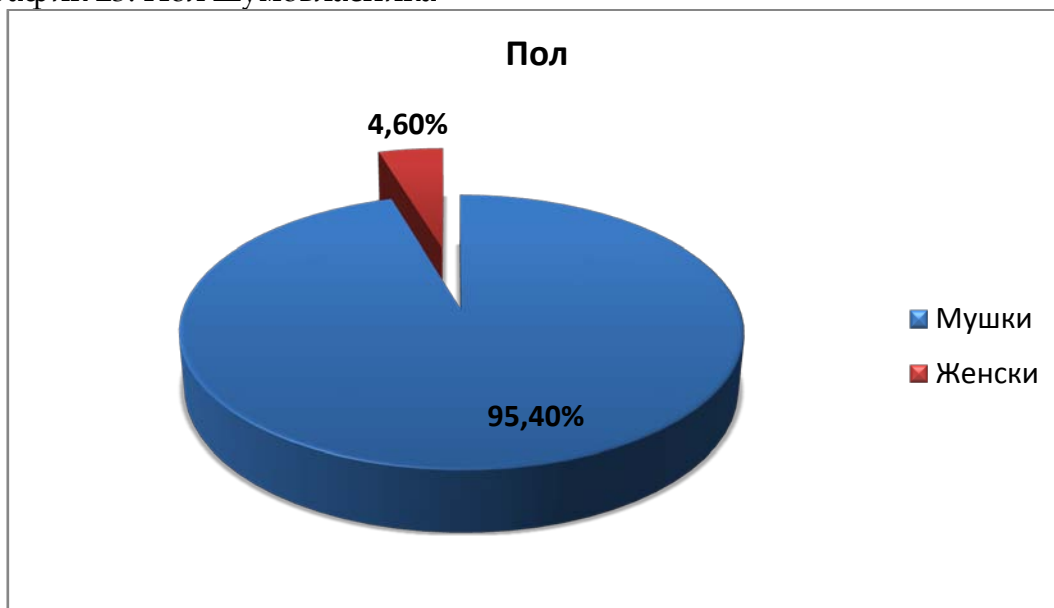
Препреке за основање Независне асоцијације приватних шумовласника могу се сумирате као следеће:

- Низак ниво свести код приватних шумовласника,
- Неактивност приватних шумовласника ,
- Лоше искуство из прошлости,
- Недостатак инцијалних средстава ,
- Постојећи закон о шумама.

7.3. Ставови шумовласника према садржају планова газдовања

На основу квалитативних истраживања приватних шумовласника у селектованим општинама добијени су резултати који су везани за основне социо економске информације (пол, старост, образовања, занимање и сл), затим информације везане за сврху коришћења дрвета, информације које су им потребне приликом дефинисања могућности коришћења поседа, листа ограничавајућих фактора у газдовању својим малим шумским поседом. У резултатима дате су и корелације између неких независних варијабли као што су старост , величина поседа, удаљеност шуме од места становања са зависним варијаблама као што су информације од значаја везане за план газдовања које су власницима шума неопходне у ефикаснијем газдовању и коришћењу свога поседа.

График 23. Пол шумовласника

Извор: Оригинал

Узорак се састоји од 350 испитаника, од којих је 95,4% мушког, а 4,6% женског пола. Просечан број година испитаника је 53. Минимални број година испитаника је 19, а максимални 84.

График 24. образовање

Извор: Оригинал

Од 350 испитаника 24,9% има завршену основну школу или ниже, 68,6% средњу школу, а 6,3% факултет или више.

График 25. Садашње занимање шумовласника

Извор: Оригинал

Са графика можемо видети да се 22% испитаника се бави пољопривредом, 8,3% се бави предузетништвом, 4,6% ради као намештеник у државној служби, 27,4% је квалификованих стручних радника, 0,9% су студенти, 28% су пензионери, 0,6% је домаћица, 7,4% је незапослено, а 0,9% се бави нечим другим. Од 0,9% који се баве нечим другим 0,3% је хемијских техничара, 0,3% трговаца, а 0,3% је ван земље.

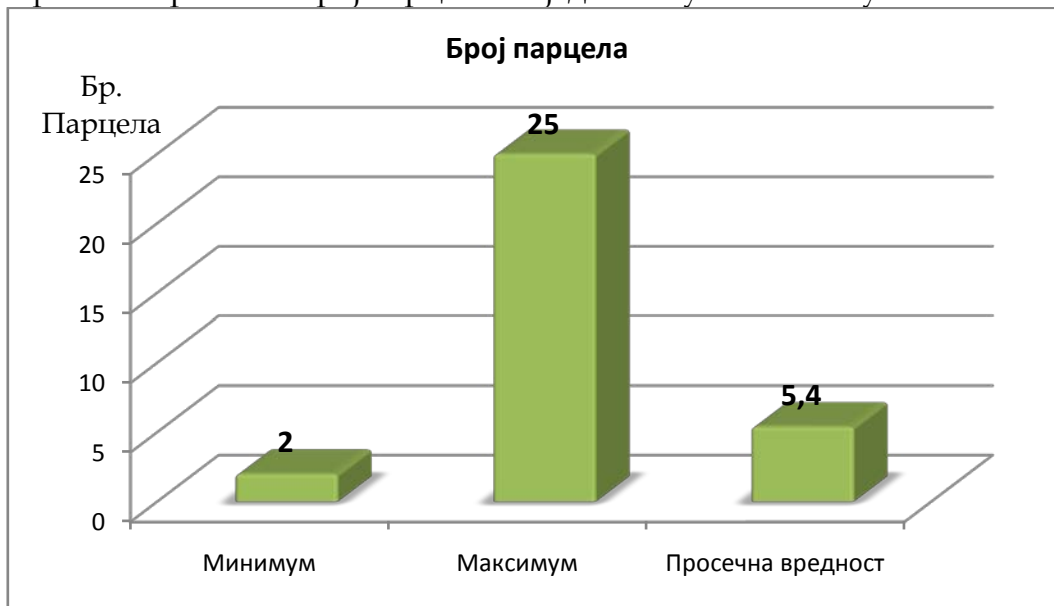
График 26. Просечна величина поседа у хектарима

Извор: Оригинал

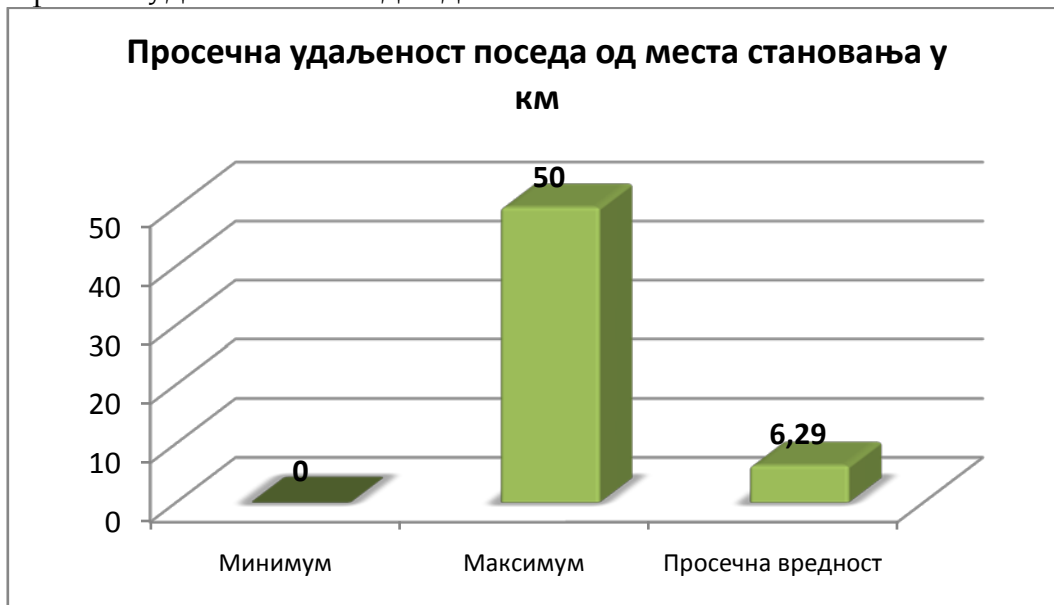
Просечна величина поседа је 3,83 хектара, при чему је минимална величина поседа 0,2 хектара, а максимална 50 хектара.

График 27. Просечан број парцела по једном шумовласнику

Извор: Оригинал

График 28. Удаљеност поседа од места становања

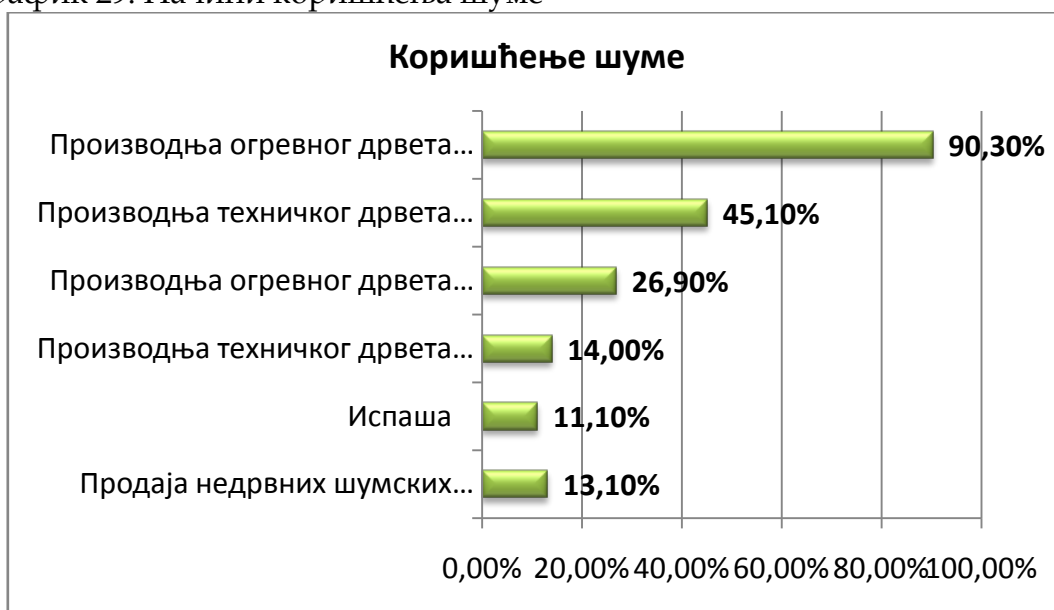

Извор: Оригинал

Просечан број парцела по једном шумовласнику износи 5,4. Минималан број парцела по једном шумовласнику је две парцеле, док је максималан број парцела по једном власнику 25 (график 27). Шумовласници у просеку имају посед удаљен 6,29 км од места становања. Минимална удаљеност је 0 км, а максимална 50 км (график 28).

7.4. Коришћење шуме

График 29. Начини коришћења шуме

Извор: Оригинал

Са графика 29 можемо видети да највећи проценат шумовласника користи шуму за производњу огревног дрвета за властите потребе (90,3%), и техничког дрвета за властите потребе (45,1%). 26,9% шумовласника користи шуму за производњу огревног дрвета за продају. Шумовласници користе шуму и за производњу техничког дрвета за продају (14,0%), испашу (11,1%) и продају недрвних шумских производа (13,1%).

График 30. Разлози због којих се шума не користи

Извор: Оригинал

Од укупног броја шумовласника, њих 7,4% шумовласника не користи своју шуму. Са графика 30 можемо видети да од тог процента 22,7% не користи шуму зато што је чувају за децу или је користе деца, 18,2% не користи шуму јер је наслеђена и нема потребе за коришћењем. Услед удаљености поседа и недостатка шумских путева шуму не користи 18,2% приватних шумовласника. Приватни шумовласници такође не користе шуму услед недостатка времена (13,6%), старости (13,6%), непознате локације шуме (9,1%), и мале величине поседа (4,5%). Процент шумовласника који не сече дрво у својој шуми, или не зна колико годишње посече дрвета, може се видети на графикону 31.

Са графика 31 може се приметити да је 90,3% шумовласника у последњих 10 година секло дрво у шуми, док 0,8% од њих није секло дрво. Просечна количина посеченог дрвета је у просеку 270 просторних метара. Од укупног броја шумовласника 1,7% њих је секло шуму у последњих 10 година али не зна колико.

График 31. Да ли сте секли дрво у последњих 10 година?

Извор: Оригинал

График 32. Количина посеченог дрвета по једном шумовласнику у претходних 10 година.

Извор: Оригинал

Са графика 31 и 32 може се видети да је 90,3% власника секло дрво у шуми у претеклих 10 година (у просеку 270 м³), 8,0% то није радило и додатно 1,7% власника је то радило ал незна колико м³.

7.5. Информације за газдовање шумом

График 33. Информације за газдовање шумом

Извор: Оригинал (1 – врло важне, 5 – врло неважне)

Највећем броју приватних шумовласника (74%) су најзначајније информације о изградњи путева (оцена 1,9). До 71% приватних шумовласника је препознао као јако значајну информацију о усвајању плана тек са потписом (оцена 1,8) и информацију о дозвољеној количини за сечу сваке године (оцена 1,9). 73% приватних шумовласника сматра да су важна и кратка упутства шта би требало радити са шумом, мада је та информација добила нешто нижу оцену од горе наведених информација (2,2). Као важне информације приватни шумовласници су препознали и информације о укупној запремини (оцена 1,9), укупној површини (оцена 2,0) и економској пројекцији (оцена 2,0), мада у нешто нижем проценту (редом 58%, 51% и 67%).

За мање важне информације приватни шумовласници сматрају годишњи прираст (55% приватних шумовласника дало је просечну оцену 2,3) и број стабала (47% приватних шумовласника дало је просечну оцену 2,6).

7.6. Препреке при газдовању шумом

График 34. Препреке при газдовању шумом

Извор: Оригинал

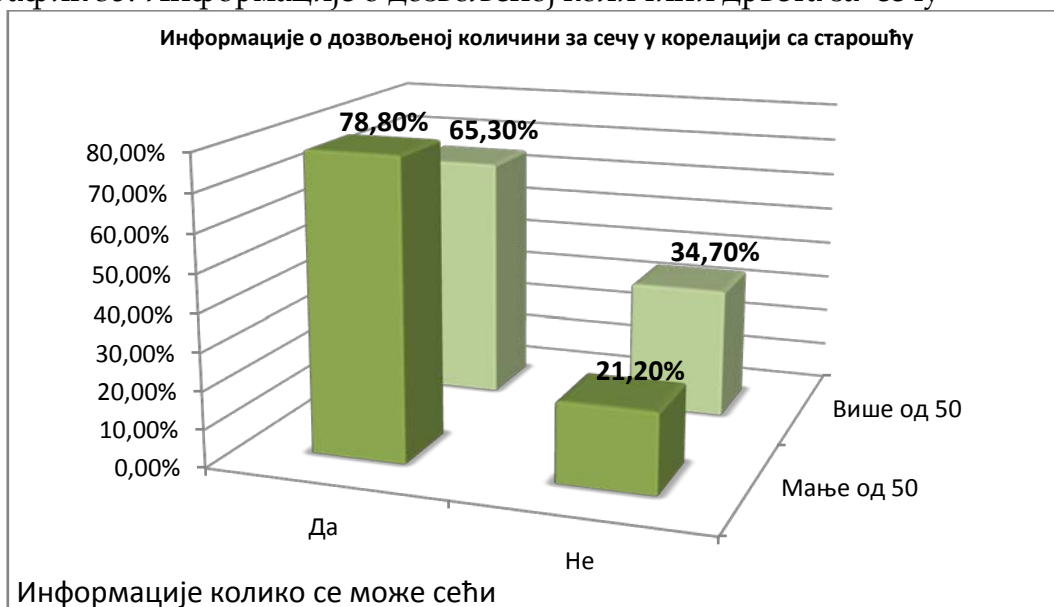
Приватни шумовласници сматрају да је најважнија препрека за газдовање недостатак шумских путева (просечна оцена 2,1). Међу остале важне препреке спадају обавезна пропратница (оцена 2,57) , обавезно плаћање пореза, то јест шумске таксе (оцена 2,58) и поседовање дозвола за сечу (оцена 2,67).

Ни важне, ни неважне препреке су фрагментираност шумског поседа (оцена 2,91), мала површина шуме (оцена 2,93), и обавезне основе за шуму (оцена 2,97).

Као неважне препреке приватни шумовласници су препознали непостојање удружења шумовласника (оцена 3,39) и нерешене имовинско-правне односе (оцена 3,42).

7.7. Статистички тестови – информације

График 35. Информације о дозвољеној количини дрвета за сечу

Извор: Оригинал

Са графика 35, а на основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 7,741$, $p=0,005$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника старости испод 50 година и власника старости изнад 50 година, кад је у питању информација колико се може сећи сваке године. Шумовласници који имају испод 50 година старости (78,80%) више траже ту информацију од оних старијих од 50 година старости (65,30%). Знатно мањи проценат приватних шумовласника сматра да та информација није потребна и то 21,20% приватних шумовласника млађих од 50 година и 34,70% приватних шумовласника старијих од 50 година.

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 4,565$, $p= 0,033$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника старости испод 50 година и власника старости изнад 50 година кад је у питању информације о усвајању плана тек са потписом. Шумовласници који имају испод 50 година старости (76,70%) више траже ту информацију од оних старијих од 50 година старости. Знатно мањи проценат приватних шумовласника сматра да та информација није потребна и то 23,30% приватних

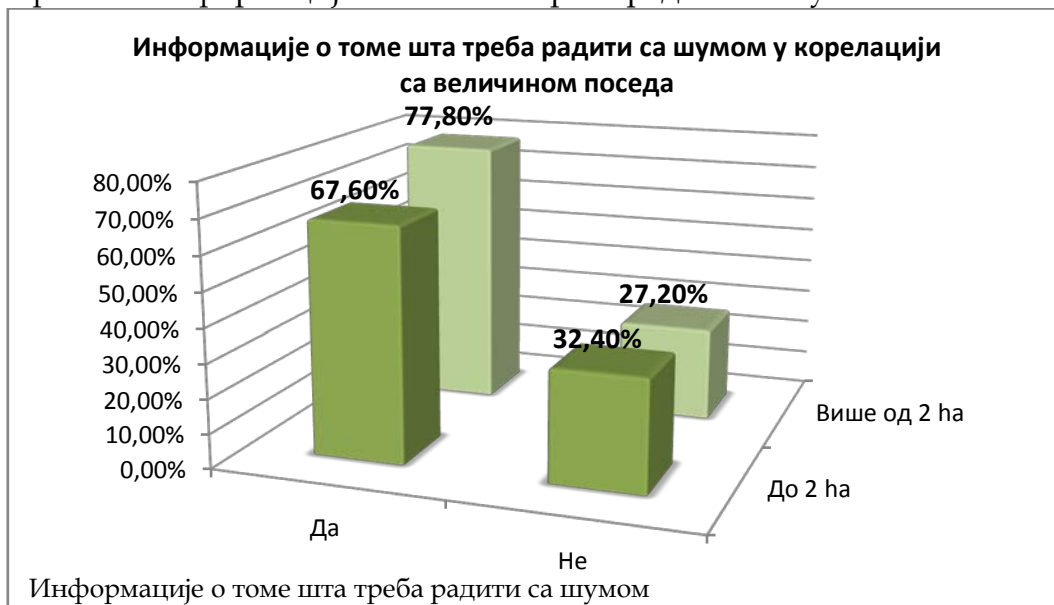
шумовласника млађих од 50 година и 33,70% приватних шумовласника старијих од 50 година (График 36).

График 36. Информације о усвајању плана тек са потписом

Извор: Оригинал

График 37. Информације о томе шта треба радити са шумом

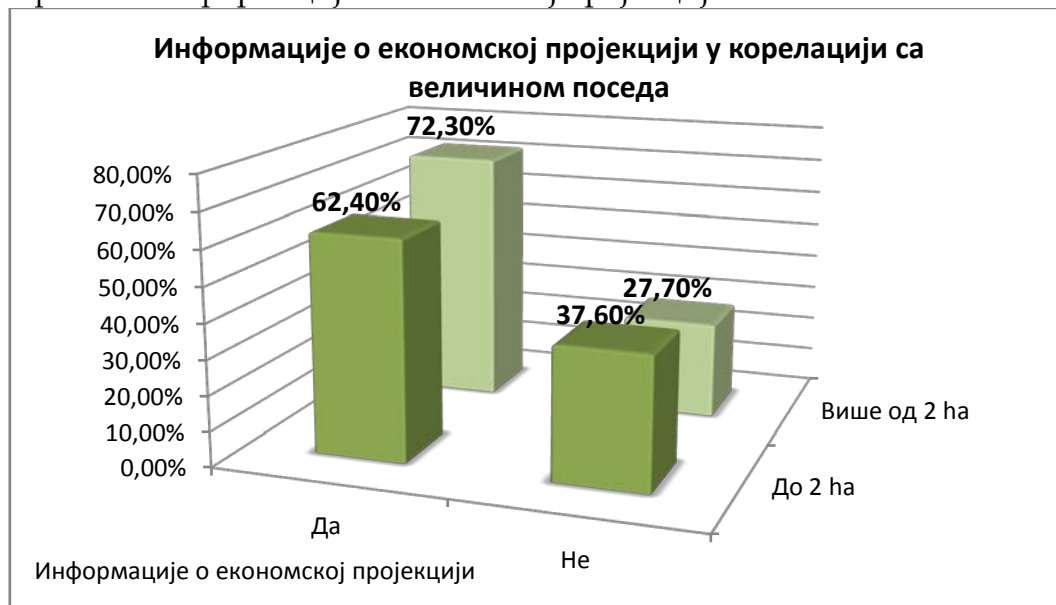

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 4,591$, $p=0,032$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају посед мањи од 2 ха и оних који имају посед већи од 2 хектара кад су у питању информације шта треба урадити са шумом. Шумовласници који имају посед већи од 2

хектара (77,80%) више траже ту информацију од оних који имају посед мањи од 2 хектара (67,60%). Може се закључити и да мали проценат приватних шумовласника сматра да та информација није битна (32,40% приватних шумовласника са поседом мањим од 2 ха и 27,20% приватних шумовласника са поседом већим од 2 хектара).

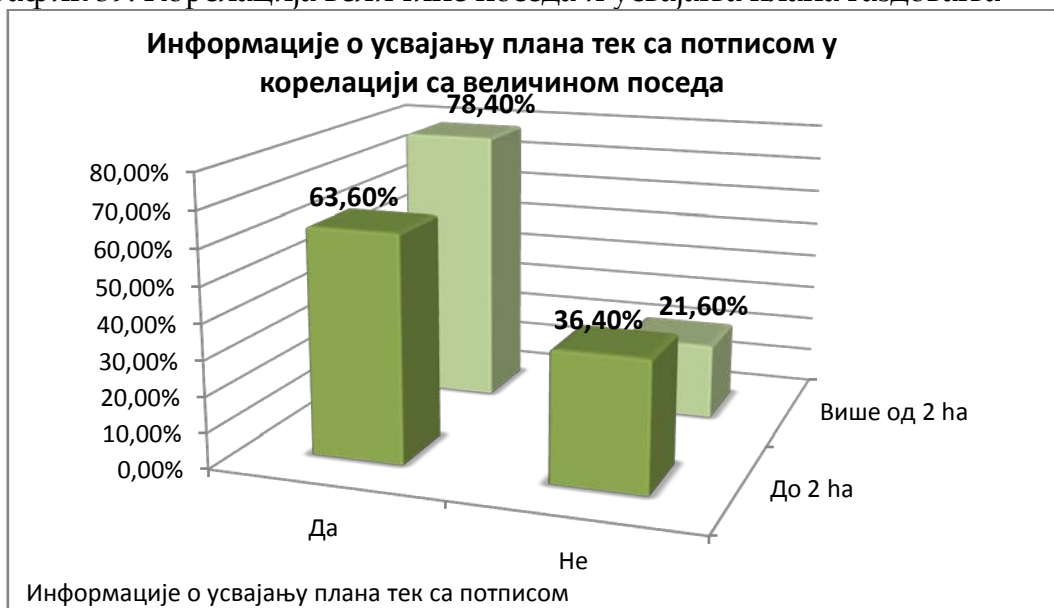
График 38. Информације о економској пројекцији

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 3,895$, $p=0,048$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају посед мањи од 2 ха и оних који имају посед већи од 2 ха кад су у питању информације о економској пројекцији. Шумовласници који имају посед већи од 2 ха (72,30%) више траже ту информацију од оних који имају посед мањи од 2 ха (62,40%). Мали проценат приватних шумовласника сматра да та информација није битна (37,60% приватних шумовласника са поседом мањим од 2 хектара и 27,70% приватних шумовласника са поседом већим од 2 хектара).

График 39. Корелација величине поседа и усвајања плана газдовања

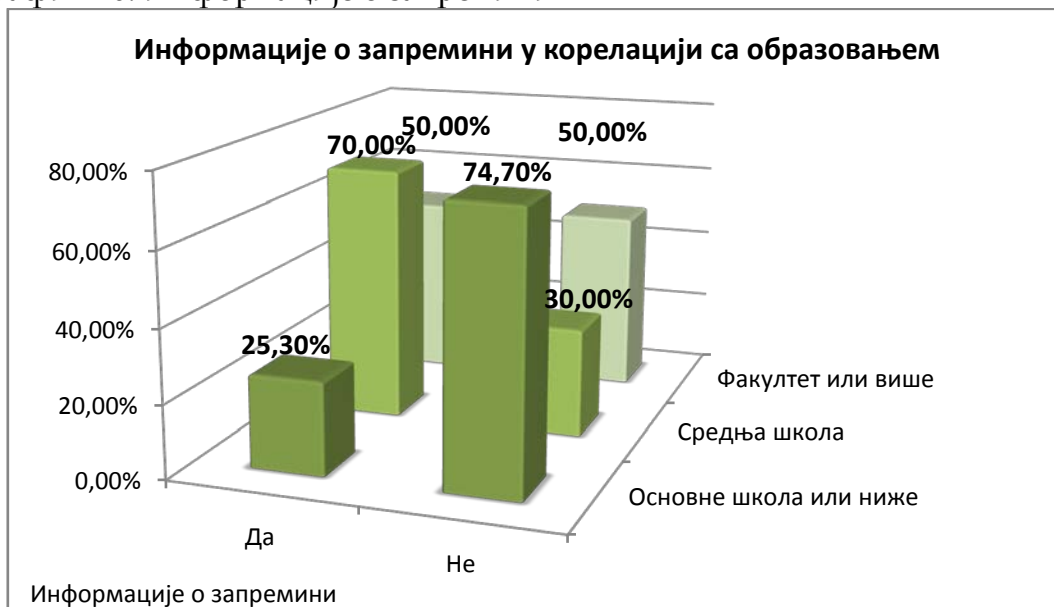
Извор: Оригинал

Са графика 39 и на основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 9,324$, $p=0,002$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају посед мањи од 2 хектара и оних који имају посед већи од 2 ха кад су у питању информације о усвајању плана тек са потписом. Шумовласници који имају посед већи од 2 хектара (78,40%) више траже ту информацију од оних који имају посед мањи од 2 хектара (63,60%). Мали проценат приватних шумовласника сматра да та информација није битна (36,40% приватних шумовласника са поседом мањим од 2 хектара и 21,60% приватних шумовласника са поседом већим од 2 хектара).

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 52,882$, $p=0,000$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о запремини. Шумовласници који имају завршену средњу школу (70,00%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. Само 25,30% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и 50,00% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више тражи ту информацију. Чак 74,80% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није потребна Само 30,00% приватних шумовласника са завршеном средњом школом

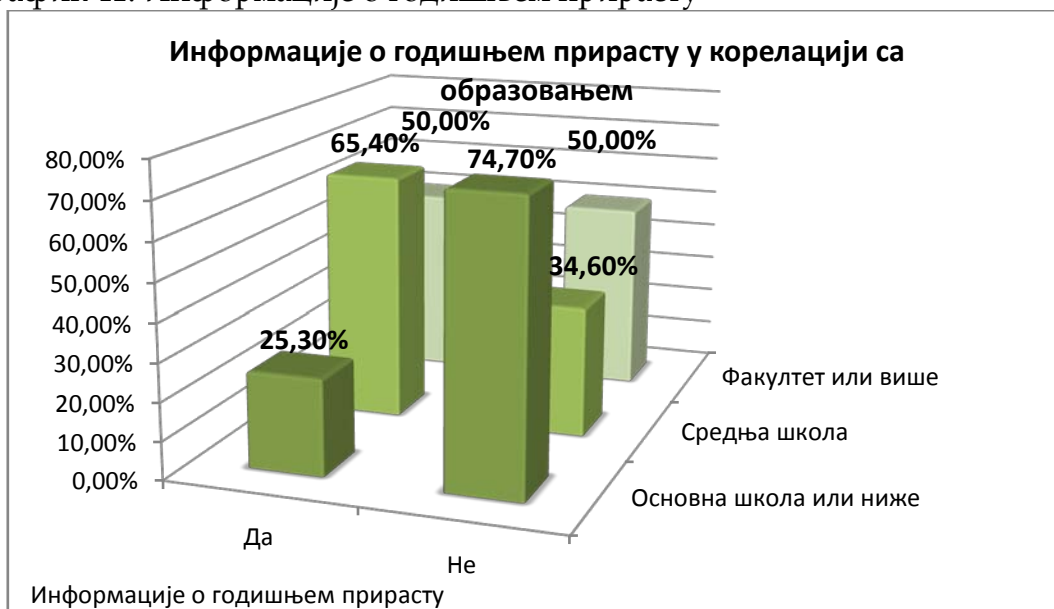
сматра да та информација није потребна, као и 50,00% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више (График 40).

График 40. Информације о запремини

Извор: Оригинал

График 41. Информације о годишњем прирасту

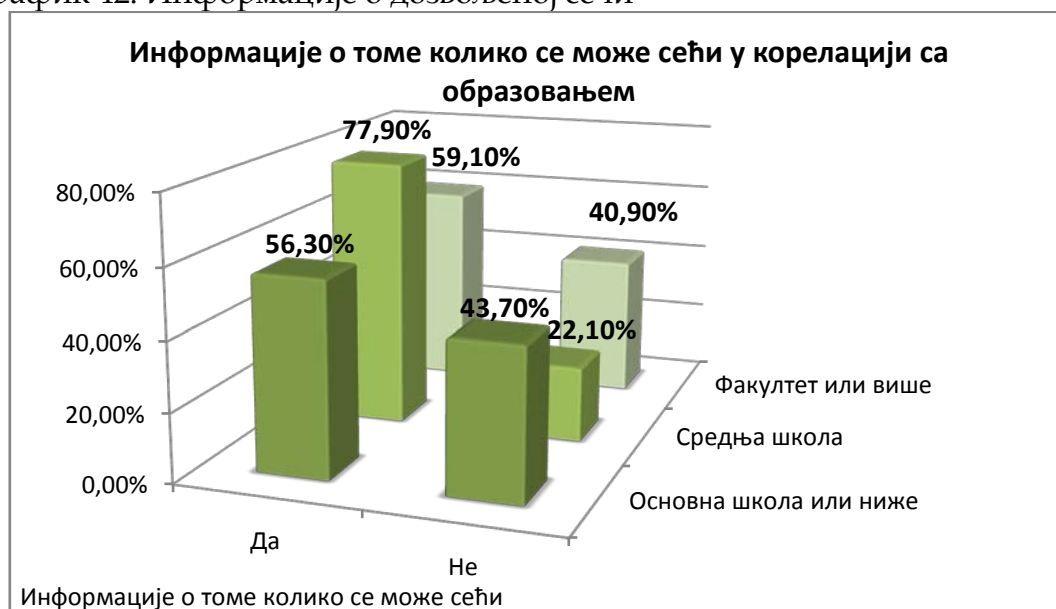

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 41,645$, $p=0,000$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о годишњем прирасту.

Шумовласници који имају завршену средњу школу (65,40%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. 25,30% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и 50,00% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више тражи ту информацију. 74,70% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није потребна. Само 34,60% приватних шумовласника са завршеном средњом школом сматра да та информација није потребна, као и 50,00% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више (График 41).

График 42. Информације о дозвољеној сечи

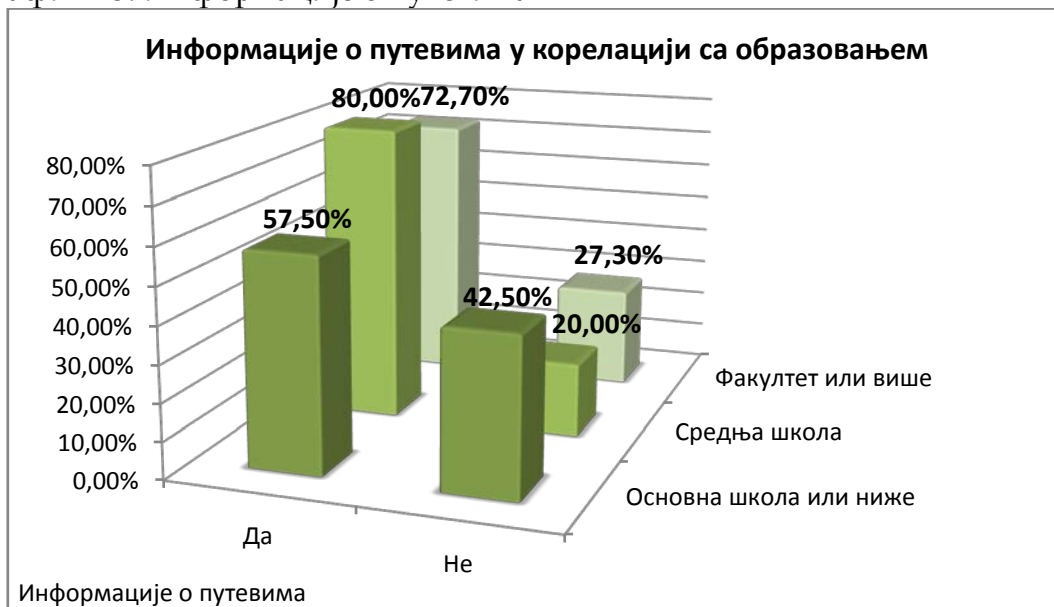

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 16,291$, $p=0,000$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о томе колико се може сећи сваке године. Шумовласници који имају завршену средњу школу (77,90%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. Чак 56,30% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и 59,10% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више тражи ту информацију. 43,70% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није

потребна. Само 22,10% приватних шумовласника са завршеном средњом школом сматра да та информација није потребна, као и 40,90% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више.

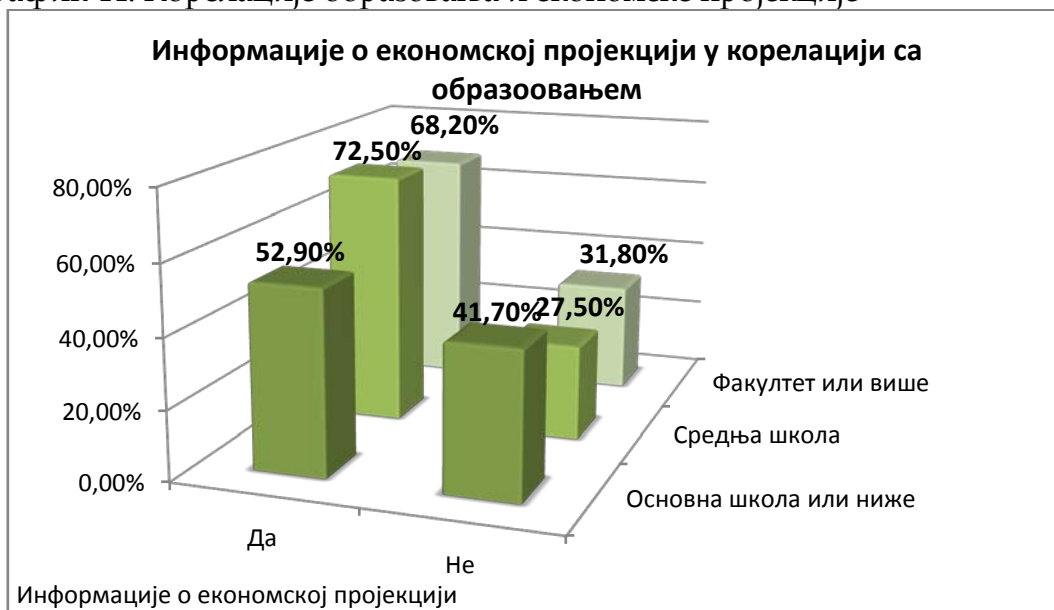
График 43. Информације о путевима

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 16,381$, $p=0,000$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о путевима. Шумовласници који имају завршену средњу школу (80,00%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. Чак 57,50% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и 72,70% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више тражи ту информацију. 42,50% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није потребна. Само 20,00% приватних шумовласника са завршеном средњом школом сматра да та информација није потребна, као и 27,30% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више.

График 44. Корелације образовања и економске пројекције

Извор: Оригинал

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 11,190$, $p=0,004$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о економској пројекцији. Шумовласници који имају завршену средњу школу (72,50%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. Чак 52,90% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и 68,20% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више тражи ту информацију. 41,70% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није потребна. Само 27,50% приватних шумовласника са завршеном средњом школом сматра да та информација није потребна, као и 31,80% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више (График 44).

На основу хи- квадрат теста ($\chi^2 = 39,024$, $p=0,000$) види се да постоје статистички значајне разлике између власника који имају различити степен образовања кад су у питању информације о усвајању плана тек са потписом. Шумовласници који имају завршен факултет или више (86,40%) више траже ту информацију од осталих шумовласника. 44,80% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже и

79,10% приватних шумовласника са средњом школом тражи ту информацију. 55,20% приватних шумовласника са завршеном основном школом или ниже сматра да та информација није потребна. Само 20,90% приватних шумовласника са завршеном средњом школом сматра да та информација није потребна, као и 13,60% приватних шумовласника са завршеним факултетом или више (График 45).

График 45. Корелација образовања и усвајања планова тек са потписом

Извор: Оригинал

У табели која следи су дати линеарни модели добијени логистичком регресијом. Приказана је и статистичка значајност независних варијабли, у односу на приватни шумски посед.

Табела 16. Линеарни модели

Варијабле	Модел 1 Укупна површина	Модел 2 Укупна Запремина	Модел 3 Годишњи прираст	Модел 4 Број стабала	Модел 5 Колико се може сећи	Модел 6 Кратка упутства	Модел 7 Путеви	Модел 8 Економска пројекција	Модел 9 План усвојити тек са потписом
Коефицијент Ехр(Б)									
Константа	3,502**	5,724**	7,128***	4,998**	2,599**	2,023	1,991	1,045	3,900**
Старост									
Испод 50 година	0,406***	0,386***	0,294***	0,393***	0,481**	0,841	0,641	0,793	0,590**
Изнад 50 година	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Величина поседа									
Мање од 2 ха	1,174	1,004	1,106	1,166	0,726	1,587	1,448	1,484	2,162**
Више од 2 ха	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Фрагментисаност									
Обједињен посед	1,986	1,133	0,841	1,235	1,595	0,895	1,425	1,285	0,526
Фрагментисан посед	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Сеча									
Сече	0,319**	0,166***	0,168***	0,288**	0,196***	0,134***	0,135***	0,378**	0,071***
Не сече	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Статистика									
χ^2	26,59	29,97	39,47	24,45	22,42	25,17	28,13	10,97	43,48
p вредност	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,027	0,000
Обзервације тачно предвиделе (%)	61,7	62,8	64,9	62,2	74,0	75,7	77,3	68,4	76,3
R ² (Цох & Снелл)	0,075	0,085	0,110	0,070	0,064	0,072	0,080	0,032	0,121
R ² (Нагелкерке)	0,101	0,114	0,147	0,093	0,092	0,104	0,117	0,044	0,174

Извор: Оригинал

Сви модели су статистички значајни и исправно су предвидели од 61,7% до 77,3% случајева. Само три оцењене независне варијабле су биле статистички значајне у најмање једном моделу (сеча, старост и величина имовине). Са друге стране, сеча као независна варијабла је била статистички значајна у свим моделима. Резултати модела 1, 2, 3, 4 и 5 су открили да је вероватније да млађи приватни шумовласници очекују информације о шумском поседу ,запремини, годишњем прирасту, броју стабала и колико се може сећи сваке године од власника који су старији (преко 50 година) и газдују својом шумом. Резултати модела 6, 7 и 8 показују да приватни шумовласници који газдују својом шумом очекују информације о кратким упутствима шта би требало радити са шумом, информације о путевима и економској пројекцији за разлику од приватних шумовласника који не управљају својим шумама. Резултат модела 9 указује на то да приватни власници шума који су млађи и са већим шумским поседом (више од 2 хектара) више очекују информације о томе да план треба усвојити тек са потписом.

Карактеристике приватних шумовласника који су информације о укупној површини, укупној запремини, годишњем прирасту и броју стабала оценили као важне (оцена испод 2,5).

Од 350 испитаника, 139 приватних шумовласника је дало одговор о томе да су им потребне информације о укупној површини, укупној запремини, годишњем прирасту и броју стабала, што је 39,7%. У просеку су то шумовласници који имају просечну величину поседа 4,2 хектара, просечне старости 51 годину, који за период од 10 година посеку у просеку 342,1 м³. Из табеле се види да ови приватни шумовласници највише користе шуму за добијање огревног дрвета за властите потребе (96,3%), а затим за добијање техничког дрвета за властите потребе (62,6%). Само 35,5% шумовласника продаје огревно дрво, док је тај удео још нижи када се ради о продаји техничког дрвета (27,1%).

Од 350 испитаника, 160 приватних шумовласника је дало одговор о томе да су им потребне информације колико се може сећи годишње, информације о кратким упутствима шта би требало радити у шуми ,

информације о путевима, информације о економској пројекцији и информације да план треба усвојити тек са потписом, што је 45,7%.

Табела 17. Корелације између карактеристика шумовласника и коришћења шуме у вези са информацијама

		Информације о укупној површини, укупној запремини, годишњем прирасту и броју стабала	Информације колико се може сећи, кратка упутства шта радити у шуми, путеви, економска пројекција и план усвојити тек са потписом
Карактеристике шумовласника	Просечна величина поседа (ха)	4,238	4,460
	Просечна старост (год.)	51	51
	Количина посеченог дрвета (м ³) (за период од 10 година)	342,07	315,32
Коришћење шуме (%)	Огревно дрво за властите потребе	96,3	97,1
	Техничко дрво за властите потребе	62,6	62,6
	Огревно дрво за продају	35,5	33,8
	Техничко дрво за продају	27,1	23,7

Извор: Оригинал

Просечна оцена важности ових информација је 1,92. У просеку су то шумовласници који имају просечну величину поседа 4,460 хектара, просечне старости 51 годину, који у просеку посеку 315,32 м³ годишње. 80,4% ових шумовласника има завршену средњу школу. Ови приватни

шумовласници највише користе шуму за добијање огревног дрвета за властите потребе (97,1%), а затим за добијање техничког дрвета за властите потребе (62,6%). Само 33,8% шумовласника продаје огревно дрво, док је тај удео још нижи када се ради о продаји техничког дрвета (23,7%).

7.8. Ставови доносиоца одлука према садржају планова газдовања

На основу дубинских интервјуа са главним доносиоцима одлука у сектору шумарства добијени су резултати везани за садржај плана за приватне шуме у својини физичких лица. Интервју је подељен у односу на делове плана газдовања. План добијен на основу квантитативних истраживања приватних шумовласника је представљен на радном месту испитаника. План је представљен по деловима и понуђене су оцене од један до пет за свако поглавље и дата је могућност да испитаници наведу шта је то што они сматрају да треба да се унапреди у предлогу плана. Испитаницима је понуђено да дају генерални утисак за свако поглавље и генерално за сваки сегмент плана и план у целини.

За оцењивање сваког поглавља и плана генерално, испитаницима су понуђене следеће оцене:

- 1 – одличан
- 2 – врло добар
- 3 – добар
- 4 – задовољава
- 5 – незадовољава

Табела 18: Просечне оцене појединих делова плана за приватне шуме у својини физичких лица

Део плана за приватне шуме у својини физичких лица	Просечна оцена
1. Опште информације	1.0
2. Стање шума	1.0
3. План газдовања	1.0
4. Евиденција извршених радова	1.5
5. Социо-економске карактеристике	2.5
6. Економске карактеристике	1.0
7. Вредност шуме и мере подршке	2.5
8. Завршни део плана	1.0
9. Оцена целокупног плана газдовања	1.5

Извор: Оригинал

У табели 18 дат је преглед елемената плана и просечна оцена од један до пет, при чему оцене ближе јединици значи висок степен сагласности са понућеним предлогом плана. У табели се може видети да највећи степен сагласности представља у општем опису. Највећи степен подршке постигнут је код општих информација, плану газдовања, стању шума, економским карактеристикама, и завршном делу плана. Најнижу оцену је добио део који се односи на социо-економске карактеристике и вредности шуме и мере подршке али не у смислу непотребности већ места на коме се налази као део плана. Како је касније током дубинског интервјуа објашњено ово је питање места у будућем плану, а не питање садржаја, односно потреба како је у интервјуу објашњено.

8. ДИСКУСИЈА

На основу резултата истраживања може се констатовати да су приватни шумовласници у просеку старији људи: просечне старости око 55 година. Ове вредности се подударају са земљама у окружењу, па тако у Босни и Херцеговини просечна старост шумовласника је око 52 године (ПРИФОРТ)¹⁵². Старост у неким земљама Европе знатно варира, па тако најстарије шумовласнике има Белгија преко 65% је изнад 60 година, а најмлађе Пољска са само 12% шумовласника изнад 60 година (Schmithüsen and Hirsch, 2010)¹⁵³. Власници су углавном мушкарци са преко 95%, што је слично и осталим земљама региона. Тако у Босни и Херцеговини, и Македонији тај проценат изнад 97%, док су жене власници шума у мање од 3% (ПРИФОРТ)¹⁵⁴. У Аустрији, Мађарској и Француској проценат мушкараца је испод 70% (Schmithüsen and Hirsch, 2010)¹⁵⁵. Шумовласници живе близу свог поседа, у просеку око 6,29 км од места становања што се поклапа са земљама у региону. Тако у Босни и Херцеговини та дистанца износи мање од 4 км, док у Хрватској је вредност око 7 до 10 км. У Аустрији готово преко 90% шумовласника живи у руралним срединама близу поседа, док је најмањи у Финској где нешто изнад 60% шумовласника живи у руралним срединама (Schmithüsen and Hirsch, 2010)¹⁵⁶. Приватни шумски посед у Србији карактеришу изданачке шуме на неких 64% површина, што се приближно поклапа са подацима из инвентуре (НИШ, 2009)¹⁵⁷. Питање унапређења стања ових шума представља велики изазов и решења захтевају дугорочан приступ уз поштовање интереса и циљева

¹⁵² The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

¹⁵³ Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in europe, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26., 120 p

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Банковић, С., Медаревић, М., Пантић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.

приватних власника тих шума. Приватни шумовласници су најзаинтересованији за помоћ на локалном нивоу у гајењу шума, саветима за сечу и помоћ при изградњи путева у виду субвенција, али и помоћи приликом пријављивања на конкурс за добијање субвенција за те радове. На националном нивоу власници шума очекују помоћ у субвенцијама и промени законских решења у виду укидања ограничења над приватним шумским поседом (пропратнице, таксе, обавезна дознака). Испитаници јасно препознају користи од удруживања и на прво место стављају економске предности за чланове са чак 72%, док на другом месту са 58% очекују да удружење да позитиван допринос својим члановима. Иако готово 99% испитаника није члан ниједног удружења, готово више од половине испитаника (54,3 %) не би изабрало обавезно чланство као начин удруживања. Иако се овим начином избегава проблем слободних јахача, јер сви морају бити чланови аутоматски по закону и да је тиме најјефтинија чланарина и најбројније чланство, а тиме и највећа моћ у односу на државу као актера у политичком дијалогу. Међутим, питање оваквог приступа може бити предмет даљих истраживања и међусобног разумевања приватних шумовласника од користи и недостатака обавезног чланства. Шумовласници углавном имају средњу школу (68%), или су пензионери, пољопривредници и радници по занимању. Сличне категорије можемо наћи и у земљама Европе, па тако у Аустрији највећи проценат шумовласника су пољопривредници и пензионери. У Мађарској пензионери су доминантна категорија са готово 50% свих шумовласника (Schmithüsen and Hirsch, 2010)¹⁵⁸. Посебан проблем представља велика фрагментисаност поседа чак 62% испитаника. Овај проблем може бити ограничавајући фактор удруживања, посебно ако власнички односи нису јасно дефинисани у катастру већ су власници једног поседа ужа и шира фамилија. Да би члан фамилије користио ресурс мора добити сагласност осталих чланова породице који из различитих разлога можда нису заинтересовани за сарадњу. Овај феномен је објаснио М. Хелтер 1998.

¹⁵⁸ Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in europe, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26, 120 p.

Године својим научним радом „Трагедија антизаједништва“ (Helter, 1998)¹⁵⁹. Наиме, он посматра антизаједништво у огледалу трагедије заједништва (Hardin, 1968)¹⁶⁰ где у заједништву више власника има привилегију да користи неки ограничени ресурс, али нико нема права да искључи било кога из коришћења тог ресурса. Уколико се појави превише власника долази до претераног коришћења које често води ка деструкцији ресурса, поготово код шума где нису јасно дефинисане границе поседа па свако их користи колико он мисли да треба. За разлику од заједништва у антизаједништву више субјеката има право да искључи остале из коришћења ограниченог ресурса (чланови фамилије у односу на шумски посед), али и нико нема ексклузивно или пуно право да користи тај ресурс (ресурс се не може користити без потписа свих чланова породице). Уколико се појави више власника који имају права да ограниче једни другима право коришћења предпоставља се да ће тај ресурс бити запостављен у коришћењу, или ће остали чланови користити ресурс мимо законских норми. Поред фрагментисаности поседа, велика законска ограничења од стране државе у виду такси, дознака, пропратница, планова који имају карактер обавезе представљају препоруке за ефикасније газдовање са теорије антизаједништва. Преведено на наш случај у приватним шумама може се предпоставити да држава са својим институцијама и компликованим законским процедурама игра једног од главних актера у теорији антизаједништва. Поред државе и компликованих решења у коришћењу приватних шума, шумовласници играју важну улогу у овој теорији услед неажурности катастра када се коришћење ресурса не може спровести без сагласности осталих субјеката који поседују привилегију да ограниче коришћење ресурса услед више разлога (потпис оба сувласника, удаљеност једног од носиоца права на шуму, међусобни неспоразуми и сл).

¹⁵⁹ Helter, A.M. 1998. The tragedy of the anticommons: Property in the transition From marx to markets volume 111 january 1998 number 3 Harvard law review Articles

¹⁶⁰ Hardin, G. 1968. The Tragedy of the commons, Science 162: 1243-1248

Приватне шуме представљају важан ресурс у економском, еколошком и социјалном смислу. У економском смислу представљају важан извор додатних прихода најчешће пољопривредним домаћинствима углавном смештеним у руралним крајевима. Поред чисто економских интереса, приватне шуме представљају често важан фактор у спречавању разних видова ерозије, заштити изворишта вода која пружају користи широј заједници, а не само власницима шума. Социјални аспект у виду додатног или сталног запошљавања локалног становништва (рад у шуми, на стругарима, планинском или руралном туризму) игра веома важну улогу спречавању миграција становништва и смањивању сиромаштва у руралним крајевим Србије. Одрживо коришћење свих функција шума у приватном власништву представља један од главних изазова шумарске политике у будућности. Праћење промена у циљевима и интересима приватних шумовласника представља један од главних показатеља мера које би држава требала применити како би се циљеви секторске политике што ефикасније применили у пракси. Приватне шуме се простиру на 1 058 400 ха или око 47% свих шума у Србији. Овај проценат ће се повећати након завршетка процеса реституције бившим власницима. Укупна запремина у приватним шумама износи 141.069.481,2 м³, а запремински прираст достиже вредности од 3.684.680 м³. Приватне шуме у Европи заузимају скоро 214 милиона хектара (Harrison i dr., 2010)¹⁶¹ што чини око 30% површине у Европи. Годишњи прираст у приватним шумама на нивоу Европе износи 711 милиона м³, а годишњи сечиви етат износи око 450 милиона м³. Приватне шуме у Европи и Србији представљају важан извор дрвне сировине за различите потребе, различитих недрвних производа и услуга. Просечна величина шумског поседа у Србији добијена истраживањем у овом раду износи 3,83 ха, што је приближно податку од 4,0 ха добијених путем ПРИФОРТ пројекта (2009)¹⁶². Величине

¹⁶¹ Harrison, S.R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2002. Sustainable Small-scale Forestry: socio-economic analysis and policy, NEW HORIZONS IN ENVIRONMENTAL ECONOMICS, Cheltenham, UK. p. 152

¹⁶² The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

поседа се разликују у односу на величине поседа у Македонији где износе 2,1ха и Хрватској где величина поседа износи 2,9 ха (ПРИФОРТ, 2009)¹⁶³. Земље бившег источног блока, према Илавском (2001)¹⁶⁴, имају релативно мале величине поседа „ често мање од једног хектара“, па тако у Словачкој просечна величина шумског поседа износи 2,8ха. Међутим, ове вредности се веома мало разликују од српског просека ако се упореде са вредностима из скандинавских земаља где просечне величине приватног поседа износе око 25-40 хектара. Поред разлике у просечним величинима поседа, мали приватни посед у Европи има сличне карактеристике као и мали приватни посед у Србији. Разлика је у томе што у многим земљама Европе (Немачка, Аустрија, Словенија) постоје и поседи знатно изнад просека док у Србији готово сав приватни посед се налази веома близу просека од 3,83 хектара. Укупан број приватних власника шума у Србији је процењен на око 800 000 људи, вероватно је да ће се након завршетка процеса реституције тај број повећати. Број приватних шумовласника варира од земље до земље, па тако у Литванији до 2006. Године има 213 000 хиљада власника на 717 000 хектара приватних шума (Schmithüsen i Hirsch, 2010)¹⁶⁵, У Француској број приватних шумовласника је 3,5 милиона. Са становишта Олсонове теорије колективне акције (Олсон, 1965)¹⁶⁶ приватни шумовласници у Србији представљају велику или латентну групу која се под одређеним околностима може покренути и остварити добробит за своје чланове. Постојеће мере шумарске политике у шумарству приватног сектора подразумевале су финансијску подршку у виду бесплатних садница за пошумљавање. У таквим условима приватни шумовласници се понашају рационално ако нису чланови ниједне асоцијације јер ће без обзира на чланство они користити бесплатне саднице. Нови Закон о

¹⁶³ The Project “Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

¹⁶⁴ Pavsky, J. 2001. Preparedness of Private Forest Owners for the Management of Forests in the Sloval Republic, International IUFRO Symposium: Economic Sustainability of Small-Scale Forestry, EFI Proceedings No. 36, 2001

¹⁶⁵ Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in europe, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26, p. 120

¹⁶⁶ Olson, M., 1965: The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, Cambridge. 1-51

шумама дефинише да предност у коришћењу субвенција из буџетског фонда имају чланови асоцијације што представља значајну предпоставку за остваривањем колективне акције јер само чланови асоцијације имају предност при коришћењу овог финансијског инструмента. Ограничавајући фактор јесте да асоцијације морају саме израдити основу (Закон о шумама 2010, члан 73)¹⁶⁷ за газдовање шумама да би стекли предност приступа буџетском фонду. Израда основе о свом трошку може одбити потенцијалне чланове асоцијације услед обавезног инвестирања приватног добра (новца за израду основе). Буџетски фонд ствара финансијске предуслове за увођење значајнијих селективних иницијатива, али се оне морају прилагодити потребама власника и тиме постати покретачка снага. Ове иницијативе могу касније дати ефекте кроз интересну асоцијацију у сврху одрживог газдовања приватним поседом. Да би ефекти инструмената политике били учинковити они морају мотивисати приватне шумовласнике да прилагоде своје одлуке/понашање циљевима шумарске политике (Boon, 2007)¹⁶⁸. Према Олсону (1965)¹⁶⁹ од три најчешће иницијативе за покретање колективне акције у условима Србије највећу перспективу отварају селективне иницијативе у финансијском смислу. Поготово што „Фонд за шуме“ поседује веома значајну финансијску базу у виду субвенција за одређене активности које приватни шумовласници могу прилагодити циљевима шумарске политике. Легислативне иницијативе на основу истраживања ПРИФОРТ (2009)¹⁷⁰ нису оцењене адекватно са становишта шумовласника као покретачка снага ради остваривања заједничких интереса, мада оне укључују највећи број шумовласника и имају највећи легитимитет у односу на партнерство са државом. Трећи вид селективних иницијатива

¹⁶⁷ Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10

¹⁶⁸ Boon, T.E., Meilby, H. 2007. Describing management attitudes to guide forest policy implementation, *Small-scale Forestry* 6:79–92

¹⁶⁹ Olson, M., 1965: *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups.* Harvard University Press, Cambridge. 1-51

¹⁷⁰ The Project “Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region – PRIFORT. 2007-2009

према Олсону (1965)¹⁷¹ јесу морално убеђивање које је често било присутно приликом оснивања асоцијација приватних шумовласника на локалном нивоу. Овај вид селективних иницијатива има најмањи капацитет у покретању колективне акције. Чланство у асоцијацији или поседовање плана газдовања који треба бити препорука за економски најефикасније газдовање поседом могу бити предуслови за коришћење субвенција и на тај начин мотивисати шумовласнике да имају планове газдовања као инструменте за што ефикасније газдовање својом шумом. Оваквим селективним приступом избегао би се проблем слободних јахача присутан у постојећем систему подршке приватним шумовласницима. Само они шумовласници који су чланови асоцијације или имају план газдовања могу бити корисници свих или неких субвенција који су у сагласности са циљевима шумарске политике. Приватни шумовласници у Србији су подељени по питању потребе за интересним удружењем иако већина испитаника (51%) сматра да им је потребно интересно удружење за помоћ у газдовању њиховим поседом, док 52% сматра да им је удружење потребно ради лобирања или заступања својих интереса на националном нивоу путем лобирања. Овај проценат се подударе са ставом да њихови интереси нису довољно заступљени, па тако преко 55% испитаника заступа тај став. Из ових резултата се може претпоставити да су приватни шумовласници велике латентне групе које препознају недостатак представљања њихових интереса, као и потребу да се њихови интереси заступају путем удруживања у сврху газдовања и лобирања. Међутим, кад је реч о спремности власника да се ангажују у оснивању интересног удружења велика већина испитаника није спремна да се ангажује. Чак преко 65% испитаника није спремно да се ангажује у сврху оснивања удружења. У овом истраживању нису узети у обзир понашање, односно њихова стварна ангажованост у стварању асоцијација већ само ставови да нису спремни да учествују у стварању асоцијација. Тако Boon i Meilby

¹⁷¹ Olson, M., 1965: *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups.* Harvard University Press, Cambridge. 1-51

(2007)¹⁷² групишу приватне власнике не по њиховим ставовима него према њиховим стварним понашањима. Али Boon истражује видљиво понашање то јест газдовање у задњих 5 година (Boon i Meilby, 2007)¹⁷³. Свакако да тај приступ овде није могућ услед недостатка интересног удружења на националном нивоу, а и само истраживање је засновано на ставовима испитаника, а не на разлозима за такво понашање и стварним понашањем.

Ово представља јасан пример појаве слободних јахача услед величине групе сматрајући да неко други треба да оствари колективну акцију у сврху оснивања удружења, а да ће они касније користити добити из те акције. Поред селективних иницијатива за покретање великих група потребно је размотрити још неке аспекте колективне акције које за разлику од селективних иницијатива са стране (државе) могу покренути. Теорија размена (Salisbury, 1969)¹⁷⁴ објашњава да предузетник/организатор инвестира капитал да креира производ или добра која може понудити на тржишту по одређеној цени . Уколико се појави довољан број купаца или чланова да се удружи интересна група постаје видљива и она почиње да функционише. Пример ове теорије може се представити на примеру оних шумовласника који су најчешће пословно оријентисани (произвођачи ћумура, откупљивачи дрвета за потребе био енергије и слично). Они су спремни да уложе приватну иницијативу да помогну да се створи организација како би они касније лакше мобилисали дрво из њихових шума ради лакшег снабдевања својих ћумурана или енергетских постројења. Пошто приватни шумовласници нису хомогене групе (кад је интерес у питању) у Србији (ПРИФОРТ 2009)¹⁷⁵ може се говорити да постоји предуслов да поједини чланови

¹⁷² Boon, T.E., Meilby, H. 2007. Describing management attitudes to guide forest policy implementation, *Small-scale Forestry* 6:79–92

¹⁷³ Boon, T.E., Meilby, H. 2007. Describing management attitudes to guide forest policy implementation, *Small-scale Forestry* 6:79–92

¹⁷⁴ Salisbury, R., H.1969. An Exchange Theory of Interest Groups. *Midwest Journal of Political Science* 13(1): 1-32

¹⁷⁵ The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

потенцијалне асоцијације имају већи интерес да она постоји, односно да су спремни да инвестирају приватно добро да се асоцијација оснује како би они имали користи из њеног постојања. Теорија критичне масе слично теорији размене наводи да је одлучујући фактор за формирање интересних група међусобна интеракција и постојање великих покретача који имају јасан интерес и довољно ресурса, а не величина групе као што Олсон (1965)¹⁷⁶ наводи. Уколико је критична маса људи и финансијског капитала довољна, велика је вероватноћа покретања колективне акције (Critical Mass Theory, 1993)¹⁷⁷. Услед хетерогености групе приватних шумовласника у Србији могуће је очекивати да неки од чланова потенцијалне асоцијације приватних шумовласника зарад својих интереса и финансијских могућности покрене велику групу потенцијалних чланова.

Велики број резултата различитих истраживања везаних за дефинисање типологије приватних шумовласника је објављен па се тако може издвојити типологију приватних власника шума заснованих на квалитативним дубинским интервјуима (на пример Madsen, 2003)¹⁷⁸. Неки су субјективно дефинисани без јасних формалних података (нпр. Volz and Bieling, 1998¹⁷⁹; Vanclay, 2005)¹⁸⁰, при чему већина истраживања су заснована на квалитативним подацима са терена. Углавном, типологије засноване на квалитативним истраживањима везане су за различите циљеве у односу на власништво (нпр. Kuuluvainen et al. 1996¹⁸¹; Karppinen

¹⁷⁶ Olson, M., 1965: The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, Cambridge. 1-51

¹⁷⁷ Marwell, G., Oliver, P. 1993. The Critical Mass in Collective Action. A Micro-Social Theory. Cambridge University Press, Cambridge

¹⁷⁸ Madsen, L.M. 2003. New woodlands in Denmark: the role of private landowners. Urban Forestry Urban Green 1(3):185-195

¹⁷⁹ Volz, K. R., Bieling, A. 1998. Zur Soziologie des Kleinprivatwaldes [The sociology of small privately owned forests]. Forst und Holz 3/1998:67-71. (In German)

¹⁸⁰ Vanclay, J. 2005 Using a typology of tree-growers to guide forestry extension. Annals Trop Res 27(1):97-103

¹⁸¹ Kuuluvainen, J., Karppinen, H., Ovaskainen, V. 1996. Landowner objectives and non-industrial private timber supply. Forest Science 42(39):300-309

1998¹⁸²; Volz and Bieling 1998¹⁸³; Becker et al. 2000¹⁸⁴; Kline et al. 2000¹⁸⁵; Bieling 2004¹⁸⁶; Boon et al. 2004¹⁸⁷; Ingemarson et al. 2006¹⁸⁸. Према Boon et al. (2004)¹⁸⁹ могу се препознати пет главних типова власника: економисти, власници са више циљева, самоупосленик, рекреационалиста и пасивни власник. На основу истраживања у ПРИФОРТ-у путем кластер анализе дефинисани су три групе приватних шумовласника. Прву групу чине *покретачи* (31%) испитаника, они који *подржавају креирање асоцијације* (35%) и *слободни јахачи* (34%) који би чекали да виде шта то доноси. Инструменти шумарске политике требају се усмерити на *покретаче* унутар групе шумовласника који имају следеће карактеристике: поседује велике поседе преко 3 хектара, дрво из њихових шума су им важан извор прихода, секу више од 10 хектара и спремни су за сарадњу са другим шумовласницима у сврху изградње и одржавања путева. Чланови овог кластера су високо образовани и против су свих ограничавајућих законских одредби (дознака, такса, пропратница).

Непостојање планских докумената за готово милион хектара у Србији се може предпоставити процедурама доношења законских докумената у којима мала група технократа дефинише садржаје и процедуре доношења планова без консултација са интересним групама на које се ти планови директно односе. Овакав начин доношења правних норми је

¹⁸² Karppinen H (1998) Objectives of Non-industrial Private Forest Owners: Differences and Future Trends in Southern and Northern Finland. J Forest Econ 4(2):147-173

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Becker, G., Borchers, J., Mutz, R. 2000. Die Motive der Privatwaldbesitzer in NRW [Motivations of private forest owners in NRW]. Allgemeine Forst- und Jagd-Zeitung 55:1180-1183 (In German)

¹⁸⁵ Kline, J.D., Alig, R.J., Johnson. R.L. 2000. Fostering the production of nontimber services among forest owners with heterogenous objectives. Forest Science 46:302-311

¹⁸⁶ Bieling C (2004) Non-industrial private forest owners: Possibilities for increasing adoption of close to- nature forest management. Eur J Forest Res 123:293-303

¹⁸⁷ Boon, T.E., Meilby, H., Thorsen, B.J. 2004. An empirically based typology of private forest owners in Denmark: improving communication between authorities and owners. Scand J For Res 19(Suppl4):1-11

¹⁸⁸ Ingemarson F, Lindhagen A, Eriksson L (2006) A typology of small-scale private forest owners in Sweden. Scand J Forest Res 21:249-259

¹⁸⁹ Ibid.

карактеристичан за хијерархијски (top – down) (Ostrom i Schlager, 1996)¹⁹⁰ приступ који има карактеристике брзог доношења али са неизвесним имплементационим потенцијалом. Други начин представља више хоризонтални приступ где сви заинтересовани могу да утичу на доношење крајњег законског документа. Овакав приступ има карактеристике да се веома споро или понекад и не донесе, али овако усвојен има значајно велики имплементациони потенцијал. Разумевање циљева приватних власника шума је веома важно за успех иницијатива у шумарској политици у сврху промоције одрживог газдовања шума (Ingemarson 2004¹⁹¹; Bliss, 2003¹⁹²), самим тиме и прилагођавању саветодавне службе различитим мотивима приватних власника шума (Kurtz i Lewis, 1990¹⁹³; i Karppinen, 1998¹⁹⁴). Планови газдовања за приватне поседе у неким земљама имају карактер препоруке или јачања капацитета у знању и могућностима рационалнијег коришћења ресурсом (Tikkanen, 2010)¹⁹⁵, док у неким земљама представљају обавезу по закону, а активности изнад оквира плана газдовања представљају илегалне активности као у Румунији (Bouriaud, 2007)¹⁹⁶. Пример обавезности по закону не мора да значи да је њихова имплементација успешна, што се може видети на примеру Србије где поред законских одредби о обавезности планова они практично нису имплементирани у пракси. Пример приступа изради

¹⁹⁰ Ostrom, E., Schlager, E. 1996. The formation of property rights In: Hanna S, Folke C, Maler KG (eds) Rights to nature: ecological, economic, cultural, and political principles of institutions for the environment. Island Press, Washington, DC, pp 127-156

¹⁹¹ Ingemarson F, Lindhagen A, Eriksson L (2006) A typology of small-scale private forest owners in Sweden. Scand J Forest Res 21:249-259

¹⁹² Bliss JC (2003) Sustaining family forests in rural landscapes: rationale, challenges, and an illustration from Oregon, USA. Small-Scale For Econ Manag Policy 2(1):1-8

¹⁹³ Kurtz, W.B. & Lewis, B.J. 1981. Decision-making framework for non-industrial private forest owners: an application in the Missouri Ozarks. Journal of Forestry 79(5): 285-288.

¹⁹⁴ Karppinen H (1998) Objectives of Non-industrial Private Forest Owners: Differences and Future Trends in Southern and Northern Finland. J Forest Econ 4(2):147-173

¹⁹⁵ Tikkanen, J. 2010. Development Phases of Forest Planning on Non-Industrial Private Lands in Finland: Perspective of Planners'. Raili Hokaja rvi. Small-scale Forestry (2010) 9:331-347 DOI 10.1007/s11842-010-9119-x

¹⁹⁶ Sandulescu, E., Wagner, J.E., Pailler, S., Floyd D.W., Davis C.J. 2010. Policy analysis of a government-sanctioned management plan for a community-owned forest in Romania. Forest Policy and Economics 10, 14-24

планова за приватне шуме у Словенији (Ficko, Poljanec, Bončina, 2005)¹⁹⁷ полази од неколико претпоставки у приступу израде плана, па тако наводи ауторитативни приступ, приступ јавне шумарске службе, приступ појединачних власника и приступ удружења власника шума. Код ауторитивног приступа план је обавезан за све, док код остала три приступа план је препорука власнику. Израду плана може радити јавна шумарска служба код ауторитивног приступа и приступа израде планова за појединачне власнике. Код израде планова од стране асоцијације власника, јавне институције су ван утицаја у процесу припреме и израде планова за приватне шуме (Ficko, Poljanec, Bončina, 2005)¹⁹⁸. Овај приступ омогућава да планови за приватне шуме прелазе са принципа обавезности на стручну препоруку власнику како би он сам могао донети рационалане одлуке у газдовању својим шумским поседом. У односу на пример плана на нивоу поседа (Милин и др., 1985)¹⁹⁹ у Катастарској Општини Злот II могуће је у односу на данашњи развој геоинформационих система створити електронски вођену базу планова за шумовласнике који желе да имају израђен план газдовања који се може лако попуњавати и ажурирати. Поред основних елемента састојине могуће је узети у обзир и социо – економске карактеристике шумовласника, као и његове интересе и циљеве везане за газдовање шумским поседом у будућности. То би доносиоцима одлука могло да донесе адекватне мере шумарске политике у смислу ефикаснијег газдовања малим шумским поседом и лакшу имплементацију од стране оних на које се мере односе.

На основу истраживања у овом раду, тржиште са шумом у Србији готово и да не постоји, односно готово сви испитаници нису продавали своју шуму нити намаравају да то ураде, већ углавном настоје да шуму оставе деци у наследство. Поред неажурирања катастра, остављање шуме у наследство

¹⁹⁷ Ficko, A., Poljanec, A., Bončina, A. 2005. The evaluation of possibilities for including private forest property plans into the concept of forest planning. University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Studia Forestalia Slovenica Nr. 123

¹⁹⁸ Ficko, A., Poljanec, A., Bončina, A. 2005. The evaluation of possibilities for including private forest property plans into the concept of forest planning. University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Studia Forestalia Slovenica Nr. 123

¹⁹⁹ Милин, Ж. 1985. Предлог плана газдовања на Јужнокучајском шумском подручју

деци још више ће уситнити ионако мали шумски посед на много малих честица, тако да се и неће говорити о малом приватном већ заједничком – фамилијарном поседу. Закон о наслеђу који дозвољава даље цепање поседа може довести до стања и карактеристика шумског поседа у којима тешко да би било какве мере шумарске политике даље неке видљивије резултате на дужи рок. Приватни шумовласници у Србији у највећем броју користе дрво за сопствене потребе у сврху огрева. На овај начин, шумовласници не купују огревно или техничко дрво, већ користе сировину са сопственог поседа, за огрев и приликом градње различитих објеката у својим домовима. Овим путем остварују се уштеде у кућном буџету. Углавном, група која је и економски активна (27%) јесу продавци огревног и техничког дрвета (14%). Ова група може представљати основу за покретање акције у сврху лакше мобилизације дрвета у виду откупа и даље продаје дрвета великим купцима који се у задње време све више појављују на тржишту у сврху производње плоча, брикета или пелета за грејање. За разлику од 90% испитаника који користе своју шуму, 10% њих који је не користе навели су као главне разлоге неотвореност путне мреже, недостак времена, старост итд. Старост представља један од могућих главних препрека у већој мобилизацији дрвета из приватних шума јер је просечна старост приватних шумовласника у Србији 55 година.

На основу испитивања приватних шумовласника добијене су информације које су најпотребније приватним шумовласницима за успешно газдовање својим поседом. Као најзначајнија потреба јесте изградња путева која подразумева потребу изградње, али и припреме документације за субвенције из фонда за шуме јер овако скупе инвестиције они нису способни да ураде о свом трошку. На основу истраживања (Авдибеговић и др., 2010)²⁰⁰ путеви су препознати као главни разлог у Босни и Херцеговини, Хрватској, Македонији и Србији ради удруживања. Елементи за газдовање малим поседом, који изискују велика

²⁰⁰ Avdibegović, M., Petrović, N., Nonić, D., Posavec, S., Marić, B., Vuletić, D. 2010. Readiness Of Private Forest Owners In Croatia, Serbia And Bosnia-herzegovina To Cooperate In Forest Roads Construction And Maintenance (Article) ŠUMARSKI LIST, vol. 134 br. 1, p. 55-64

економска улагање, имају приоритет као основ за удруживање. Ово истраживање је то потврдило и овај елемент може бити један од селективних иницијатива државе ради покретања колективне акције (Авдибеговић и др., 2010)²⁰¹. Кратка упутства за газдовање својим поседом је други важан елемент у потребама приватних шумовласника. Као такав се може искористити за селективне иницијативе и може се предпоставити да до сада приватни шумовласници нису добијали стручну помоћ у газдовању својом шумом већ само техничко испуњавање закона од стране јавних предузећа. Посебно је битан економски карактер где шумовласници траже колико се може користити дрвета годишње и који економски ефекат се може постићи са препорученом дрвном запремином за сечу. На основу резултата истраживања може се закључити да потребе за економским информацијама као и сагласност власника на предложени план доминирају. Резултати из корелација показују велику хомогеност скупа (шумовласника) по питању потребе за информацијама о стању шуме, без обзира на старост, величину поседа или степен образовања. Иако се могу уочити веће вредности код млађих људи, оних са поседима изнад 2 хектара, и оних са средњом школом или више, вредности за сваку од наведених група износе преко 50%. Једина разлика унутар група кад је реч о учествовању и сагласности на план за приватни посед се показује код образованијих група (средња школа и више). Шумовласници са средњим и вишим образовање показују велику спремност за учествовање у изради плана, док шумовласници са нижим или без образовања нису заинтересовани за учешће у изради планова. Мултирегресиона анализа је показала, такође, хомогеност групе кад је реч о величини поседа и старости шумовласника, док знатна разлика постоји између група које секу шуму у односу на оне који не секу своју шуму. Испитаници који користе своју шуму су заинтересовани за све елементе газдовања, од информација о стању шума, преко економских пројекција па до учешћа у изради планова. У реализацији наредних истраживања потребно је користити стратификовани узорак у односу на мале и велике поседе под

²⁰¹Inid.

шумом. Иако овај задатак није лак јер мали проценат шумовласника поседује велики шумски посед, тиме би се јасније виделе разлике између група као могућност диференцирања инструмента шумарске политике ка лакшој мобилизацији дрвета из приватних шума. Ово истраживање није обухватило шумовласнике који живе у градовима или иностранству где економски интерес у сврху коришћења дрвета није примарни циљ. Као и у ПРИФОРТ²⁰² истраживању изградња путева представља једну од основних потреба приватним шумовласницима. Изградња путева изискује велика економска улагања, па самим тим представља један од главних покретача у спремности за сарадњу између приватних шумовласника.

²⁰² The Project "Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region - PRIFORT. 2007-2009

9. ЗАКЉУЧАК

На основу резултата истраживања у односу на постављене циљеве могу се извући следећи закључци :

- Приватни шумовласници у Србији представљају велику групу са становишта теорије колективне акције и као такви имају проблем да се активирају у остваривању интересне асоцијације приватних шумовласника на националном и регионалном нивоу;
- Поред закључака у односу на теорију колективне акције приватни шумовласници са аспекта теорије критичне масе и теорије размене представљају хетерогену групу која представља добар предуслов у покретању колективне акције и избегавања проблема слободних јахача;
- Увођење селективних иницијатива (финансијских, легислативних) од стране државе може представљати једну од значајнијих покретачких снага у креирању асоцијације приватних шумовласника;
- Доносиоци одлука у Србији су данас свесни и подржавају претпоставку да би интересна асоцијација приватних шумовласника била добар представник шумовласника и добар партнер државе у креирању и имплементацији Шумарске политике Србије
- Постојећа политика према приватним шумовласницима поспешује проблем слободних јахача где се удруживање неисклати и шумовласници се понашају рационално ако нису чланови било које асоцијације. Подршка од стране државе не инсистира на чланству у било којој асоцијацији, већ помоћ добијају сви који се пријаве за субвенцију;
- Постојећи систем планирања није дао адекватне резултате јер у довољној мери није укључио интересе оне на које се план односи

тако да њихови интереси као слободних грађана нису довољно укључени у сам концепт планирања у шумарству приватног сектора;

- Постојећи систем планирања у приватним шумама требао би представљати препоруку најадекватнијег начина газдовања за оне шумовласнике који за то изразе интерес, а не да план газдовања шумом буде законска обавеза;
- Прилагођавањем (променом) закона и подзаконских аката у односу на циљеве и интересе приватних шумовласника може се дугорочно осигурати ефикаснија имплементација Стратегије развоја шумарства Србије;
- Држава својом политиком а пре свега финансијским, легислативним и информативним инструментима треба подстаћи коришћење дрвета из приватних шума;
- На основу кластер анализе могу се издвојити групе људи које можемо назвати онима који би подржали оснивање асоцијације приватних шумовласника (*покретачи*). Њихов број није занемарљив и они чине око 33% испитаних шумовласника. Држава би мерама шумарске политике могла поспешити њихове интересе и покренути евентуално удруживање и стварање јаког интересног партнера кад је реч о шумарству приватног сектора
- У односу на кластер везан за планове издвајају се они шумовласници који су заинтересовани за економске и шумарске информације и чији проценат износи око 30%. Они би били циљна група инструмената шумарске политике. Они се могу дефинисати као млади људи који користе своју шуму у економском смислу и имају већи посед у односу на просек добијен овим истраживањем.

Ова дисертација се фокусира на мали део истраживања у приватним шумама користећи социо – економске методе истраживања. Истраживање је обухватило приватне шумовласнике који поседују шуму и

живе у њеној непосредној близини. Посебан аспект будућих истраживања из ове области могао би се усмерити на приватне власнике који не живе поред шуме, већ у већим градовима или иностранству. Њихови ставови и циљеви газдовања сигурно нису исти као оних који користе своју шуму углавном као извор сировине за различите потребе. Поред шумовласника који живе далеко од својих поседа, потребно је даље истраживати разлоге за некоришћење шуме појединих група шумовласника које живе близу шуме и истражити под којим би условима они били спремни да користе своју шуму. Нови, урбани шумовласници (Schraml, 2004)²⁰³ представљају вероватно нову категорију власника шума чији ће се број повећати услед изумирања и напуштања села. Процесом реституције појавиће се нови шумовласници који ће имати различите циљеве који нису везани са новим старим власништвом.

Потребно је утврдити интересе и циљеве везане за њихов приватни шумски посед како би држава донела адекватне мере шумарске политике и осигурала принцип трајности у газдовању малим приватним шумским поседом. Наставак ових истраживања требало би посветити инструментима за активнију мобилизацију дрвета из приватних шума, начинима њиховог удруживања као социјалне мреже унутар групе јер према (Pezdevšek Malovrh, 2010)²⁰⁴ информације о аспектима везаним за газдовање приватним поседом се најбрже шире унутар саме групе људи. Један од инструмената мониторинга приватних шума може представљати успостављање сталне тест мреже приватних шумовласника у сврху праћења стања шума али и интереса њихових власника током времена.

²⁰³ Schraml, U. 2004. Lifestyles of private forest owners as an indication of social change Svantje Ziegenspeck, Institute of Forest and Environmental Policy, University of Freiburg, Tennenbacher Str. 4, 79106 Freiburg, Germany

²⁰⁴ Pezdevšek Malovrh Š. 2010. Vpliv institucij in oblik povezovanja lastnikov gozdov na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Biotehniška Fakulteta, Ljubljana, samozaložba. 245 str.

ЛИТЕРАТУРА

1. Avdibegović, M., Petrović, N., Nonić, D., Posavec, S., Marić, B., Vuletić, D. 2010. Readiness Of Private Forest Owners In Croatia, Serbia And Bosnia-herzegovina To Cooperate In Forest Roads Construction And Maintenance (Article) ŠUMARSKI LIST, vol. 134 br. 1, p. 55-64
2. Банковић, С., Медаревић, М., Пантић, Д., Петровић, Н. 2009. Национална Инвентура Шума Србије: шумски фонд Републике Србије, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за шуме, Београд, Планета принт, 244 стр.
3. Becker, G., Borchers, J., Mutz, R. 2000. Die Motive der Privatwaldbesitzer in NRW [Motivations of private forest owners in NRW]. Allgemeine Forst- und Jagd-Zeitung 55:1180–1183 (In German)
4. Beguš, J. 2006. Izgradnja kapaciteta javne sumarske administracije i službe i podrška udruženjima privatnih suma. FAO izvestaj misije, Beograd, 33 str
5. Bentley, A. 1949. The Process of Government. Evanston, IL: Principia Press.
6. Bieling C (2004) Non-industrial private forest owners: Possibilities for increasing adoption of close to- nature forest management. Eur J Forest Res 123:293–303
7. Bieling, C. 2003: Naturnahe Waldbewirtschaftung durch private Eigentümer. Akzeptanz und Umsetzung naturnaher Bewirtschaftungsformen im Kleinprivatwald des Südschwarzwaldes. Freiburger Schriften zur Forst- und Umweltpolitik, Band 2. Verlag Dr.Kessel, Remagen-Oberwinter, 58-63
8. Bliss JC (2003) Sustaining family forests in rural landscapes: rationale, challenges, and an illustration from Oregon, USA. Small-Scale For Econ Manag Policy 2(1):1–8
9. Boon, T.E., Meilby, H. 2007. Describing management attitudes to guide forest policy implementation, Small-scale Forestry 6:79–92
10. Boon, T.E., Meilby, H., Thorsen, B.J. 2004. An empirically based typology of private forest owners in Denmark: improving communication between authorities and owners. Scand J For Res 19(Suppl4):1–11
11. Bouriaud L (2007) Property rights characteristics relevant for innovation and enterprise development in small-scale forestry. Small-Scale For 6:359–372

12. Demsetz, H. (1967) Toward a theory of property rights. *American Economic Review* 57.2, 347–59.
13. Developing effective forest policy. A guide. 2010. Food and Agriculture Organisation of United Nations. FAO Forestry Paper 161, Rome
14. FAO (2000) Options for the organization of small forest owners in Central and Eastern Europe for sustainable forest management. FAO, Rome
15. Ficko, A., Poljanec, A., Bončina, A. 2005. The evaluation of possibilities for including private forest property plans into the concept of forest planning. University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, *Studia Forestalia Slovenica* Nr. 123
16. Field, P.A. 2009. *Discovering Statistics Using SPSS*, SAGE Publications Ltd. London
17. Gibson, C.C, Williams, J.T, Ostrom., E. 2005 Local enforcement and better forests. *World Dev* 33(2):273–284
18. Главоњић, Б., Васиљевић, А., Петровић, С., Сретеновић, Радовић, С. 2009. Макроекономски аспекти система за енергију из дрвета у Србији, Завршни извештај, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет, 48 стр.
19. Glück P., Avdibegović A., Čabaravdić A., Nonić D., Petrović N., Posavec S., Stojanovska M., Imočanin S., Krajter S., Lozanovska N., Marić B., Milijić V., Mrkobrada A., Trninić S. (2011): Private Forest Owners in the Western Balkans – Ready for the Formation of Interest Associations. *European Forest Institute Research Report 25*, ISBN: 978-952-5453- 84-3, Joensuu: 230 p.
20. Hanna, S. S., Folke, C., Maeler K. G. 1996. *Rights to Nature: Ecological, Economic, Cultural, and Political Principles of Institutions for the Environment*, Island Press
21. Hardin,G. 1968. The Tragedy of the commons, *Science* 162: 1243-1248
22. Harrison, S.R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2002. Sustainable Small-scale Forestry: socio-economic analysis and policy, *NEW HORIZONS IN ENVIRONMENTAL ECONOMICS*, Cheltenham, UK. P. 152

23. Helter, A.M. 1998. The tragedy of the anticommons: Property in the transition From marx to markets volume 111 january 1998 number 3 Harvard law review Articles
24. Hosmer, D.W., Lemeshow, S. 2000. Applied Logistic Regression, 2nd edition. New York; Chichester, John Wiley and Sons
25. Ilavsky, J. 2001. Preparedness of Private Forest Owners for the Management of Forests in the Sloval Republic, International IUFRO Symposium: Economic Sustainability of Small-Scale Forestry, EFI Proceedings No. 36, 2001
26. Ingemarson F, Lindhagen A, Eriksson L (2006) A typology of small-scale private forest owners in Sweden. Scand J Forest Res 21:249–259
27. Jager, L. (ed) 2005. Forest sector entrepreneurship in Europe: country studies. Acta Silvatica and Lignaria Hungarica 1–2:5–811
28. Jarboe, Glen R. 1996 (3rd ed.): The Marketing research Project Manual, Minneapolis/St. Paul etc. West Publishing CO, 57-88
29. Karppinen H (1998) Objectives of Non-industrial Private Forest Owners: Differences and Future Trends in Southern and Northern Finland. J Forest Econ 4(2):147–173
30. Kline, J.D., Alig, R.J., Johnson. R.L. 2000. Fostering the production of nontimber services among forest owners with heterogenous objectives. Forest Science 46:302–311
31. Kurtz, W.B. & Lewis, B.J. 1981. Decision-making framework for non-industrial private forest owners: an application in the Missouri Ozarks. Journal of Forestry 79(5): 285–288.
32. Kuuluvainen, J., Karppinen, H., Ovaskainen, V. 1996. Landowner objectives and non-industrial private timber supply. Forest Science 42(39):300–309
33. LWG-BW. Pokrajinski Zakon o šumama, Baden-Württemberg, Nemačka, 2007
34. Madsen, L.M. 2003. New woodlands in Denmark: the role of private landowners. Urban Forestry Urban Green 1(3):185–195
35. Malhotra, Naresh, K. 2007 (5th ed.): Marketing Research: An Applied Orientation. Upper Saddle River, Pearson Prentice Hall, 296-374.

36. Мариновић, М. 1923. Шумарство наше земље, Хрватски Издавачки Завод, Загреб
37. Marwell, G., Oliver, P. 1993. The Critical Mass in Collective Action. A Micro-Social Theory. Cambridge University Press, Cambridge
38. Matta, J.R., Alavalapati, J.R.R. 2006. Perceptions of collective action and its success in community based natural resource management: An empirical analysis. *Forest Policy and Economics*, Vol. 9, Issue, 3: 274-284
39. McKean, M. A., 1998: Common Property: What Is It, What Is It Good For, and What Makes It Work? In: Gibson, C., McKean, M. A., and Ostrom, E. (eds.). *Forest Resources and Institutions. Forests, Trees and People Programme, Working Paper No. 3*, Bloomington, pp. 23-47.
40. Медаревић, М., Банковић, С. 2008. Шуме Србије Данас, Шумарство, Србијашуме, Београд, 100: 6-11
41. Mendes A.M.S.C., Stordal, S., Adamczyk, W., Bancu, D., Bouriaud, L., Feliciano, D., Gallagher, R., Kajanus, M., Meszaros, K., Schraml, U., Venzi, L. 2006: Forest Owners Organisation Across Europe: Similarities and Differences. *Issue Affecting Enterprise Development in the Forest Sector in Europe*, Research note No. 169, Joensuu, 84-104
42. Neuman, W. Lawrence., 2006. *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson Education, Inc. Boston, 272-319; 219-245.
43. Николић, В., 2009. Организовање власника приватних шума на подручју општина Деспотовац и Ћуприја. Дипломски рад. Универзитет у Београду, Шумарски Факултет. 52 стр.
44. Нонић, Д. 2004. Организација шумарства у процесу транзиције: однос државне управе шума и приватних шумовласника. Докторска дисертација, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. 232 стр.
45. Olson, M., 1965: *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard University Press, Cambridge. 1-51
46. Options for the organization of small forest owners in Central and Eastern Europe for sustainable forest management. *Food and Agriculture Organisation of the United Nations*, Rome, 2000.

47. Ostrom E, Burger J, Field CB, Norgaard RB, Policansky D (1999) Revisiting the commons: local lessons, global challenges. *Science* 284:278–282
48. Ostrom, E., Schlager, E. 1996. The formation of property rights In: Hanna S, Folke C, Maler KG (eds) *Rights to nature: ecological, economic, cultural, and political principles of institutions for the environment*. Island Press, Washington, DC, pp 127–156
49. Pezdevšek Malovrh Š. 2010. Vpliv institucij in oblik povezovanja lastnikov gozdov na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Biotehniška Fakulteta, Ljubljana, samozaložba. 245 str.
50. Poteete, Amy R. And Elinor Ostrom. 2004. "Heterogeneity, Group Size and Collective Action: The Role of Institutions in Forest Management," *Development and Change* 35, no. 3 (June): 437 - 461.
51. PwaldVO, Pravilnik za 141table141 šume, Baden-Württemberg, Nemačka, 1999
52. Salisbury, R., H.1969. An Exchange Theory of Interest Groups. *Midwest Journal of Political Science* 13(1): 1-32
53. Sandulescu, E., Wagner, J.E., Pailler, S., Floyd D.W., Davis C.J. 2010. Policy analysis of a government-sanctioned management plan for a community-owned forest in Romania. *Forest Policy and Economics* 10, 14–24
54. Schmithüsen, F., Hirsch, F., 2010. Private forest ownership in 141table, United Nations, Geneva, geneva timber and forest study paper 26, p. 120
55. Schraml, U. 2004. Lifestyles of private forest owners as an indication of social change Svantje Ziegenspeck, Ulf Ha•rdter, UlrichInstitute of Forest and Environmental Policy, University of Freiburg, Tennenbacher Str. 4, 79106 Freiburg, Germany
56. Schraml, U. 2011. Changing Property Rights Regimes: The German Case. Albert- Ludwigs University. Institute for Forest and Environmental Policy. Freiburg. Power Point Presentation. Unpublished
57. Симеуновић, Д. 1954. Узроци нестајања шума у србији у XIX веку, Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Шумарски Факултет
58. State of the Worlds Forest 2003, Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 2003

59. Шеншин, А. 1937. Сељачке шуме – „Забрани“ у Југославији и важност њиховог уређења, Југословенска шума бр. 3, 4
60. The Project “Research into the Organization of Private Forest Owners Interest Associations in the Western Balkan Region – PRIFORT. 2007-2009
61. Tikkanen, J. 2010. Development Phases of Forest Planning on Non-Industrial Private Lands in Finland: Perspective of Planners’. Raili Hokaja`rvi. Small-scale Forestry (2010) 9:331–347 DOI 10.1007/s11842-010-9119-x
62. Truman, D.B. 1951. The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion. Oxford
63. Vanclay, J. 2005 Using a typology of tree-growers to guide forestry extension. Annal Trop Res 27(1):97–103
64. Volz, K. R., Bieling, A. 1998. Zur Soziologie des Kleinprivatwaldes [The sociology of small privately owned forests]. Forst und Holz 3/1998:67–71. (In German)
65. Закон о шумама Austrije 1975 (izmena 1996), Savezno Ministarstvo Poljoprivrede i šumarstva, Austrija, Већ
66. Закон о враћању (реституцији) имовине Црквама и верским заједницама, Службени гласник РС бр. 46/06
67. Закон о враћању имовине и обештећењу, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 72/11
68. Закон о дивљачи и ловству. Службени гласник. РС бр. 18/10
69. Закон о наслеђивању, Службени гласник РС бр. 46/1995, Одлука Уставног суда РС, ИУ бр. 358/95 – “Службени гласник РС бр. 101/2003
70. Закон о повраћају имовине Црквама и верским заједницама, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 46/06
71. Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа. Службени Гласник РС бр. 135/04 и 8/05
72. Закон о Шумама од 30. Марта 1891. Године – са изменама и допунама од 2. Августа 1898. Године, 26. Јануара 1900. Године, 16. Маја 1902. Године и 23. Марта 1904. Године, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд

73. Закон о шумама, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 30/10
74. Закон о шумама. Министарство шума и рудника, Београд, Обнародован у Службеним Новинама бр. 307 – СХХХ, од 31.12.1929. године.
75. Закон о Шумама. Службени гласник РС, бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93 и 54/96
76. Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију. Службени гласник РС бр. 80/2011
77. Национална Стратегија Одрживог Развоја Србије, Службени гласник РС бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07
78. Национална Стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској Унији, Влада Републике Србије, 2005
79. Национални Програм за интеграцију РС у ЕУ, Влада Републике Србије, 2008
80. Нацрт Стратегије Руралног Развоја 2010-2013, Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде, 2009
81. Наш век. 2003. Јубиларно издање припремљено за чланове Шумске Заједнице у Беочину у част прославе њеног празника – сто година од оснивања: 1903 – 2003, АБМ Економик, Нови Сад
82. Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији 2011. Први резултати, Билтен 540, Република Србија – Републички завод за статистику, Београд, 2011
83. Попис шумског фонда 1979. Године, Републички завод за статистику СР Србије, Београд.
84. Правилник о садржини Основа и Програма Газдовања шумама, Годишњег извођачког плана и Привременог годишњег плана газдовања приватним шумама, Службени гласник РС, бр. 122/03
85. Програм развоја Шумарства Србије (2011-2020) – Нацрт. 2010, Влада Републике Србије, Министарство Пољопривреде, Шумарства и Водопривреде, Управа за Шуме

86. Стратегија билошке разноврсности Републике Србије за период од 2011. До 2018. Године Службени гласник РС бр. 13/11
87. Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, 2003. Влада Републике Србије
88. Стратегија развоја енергетике Србије, Влада Републике Србије, Службени Гласник РС бр. 44/05
89. Стратегија развоја пољопривреде Србије, Службени гласник РС бр. 78/05
90. Стратегија развоја шумарства Републике Србије. Службени гласник. РС бр. 59/06
91. Устав Републике Србије, Влада Републике Србије, Службени гласник РС, број 98/06
92. (1940) Статистика шума и шумске привреде за 1938. Годину. Министарство Шума и рудника, Београд.

ПРИЛОГ 1: Упитник за ПРИФОРТ

ИСТРАЖИВАЊЕ МОГУЋНОСТИ ОРГАНИЗОВАЊА ВЛАСНИКА ПРИВАТНИХ ШУМА

Опште информације:

Овај упитник је коришћен у оквиру међународног истраживачког пројекта везаног за организовање власника приватних шума у земљама западног Балкана: Босни и Херцеговини, Хрватској, Македонији и Србији (ПРИФОРТ). Циљ упитника је да се утврди спремност власника приватних шума за приступање интересним организацијама. Сви одговори ће бити коришћени искључиво у научне сврхе, а сви испитаници ће остати анонимни.

Уводно питање:

1. За почетак молимо Вас, да нам назначите, колико волите Вашу шуму?
 - доста (1)
 - мало (2)
 - не знам (3)
 - не много (4)
 - уопште је не волим (5)

Потреба за интересном организацијом власника шума :

2. Када тражите додатне информације везане за газдовање Вашом шумом, коме се обраћате?
 - Рођацима (1)
 - Другим власницима приватних шума који имају парцеле у близини моје шуме (2)
 - Представницима Министарства ПШВ – Управе за шуме (3)
 - Јавном предузећу за газдовање шумама (4)
 - Удружењу власника приватних шума (5)
 - Стручним листовима и часописима (6)
 - Никоме (7)

Неком другом (8) (молимо Вас наведите коме)

3. Интереси власника шума могу се заступати од стране Министарства ПШВ – Управе за шуме, јавних предузећа за газдовање шумама или преко интересних организација – удружења власника приватних шума. Оцените како се интереси власника шума заступају у Србији?

веома добро (1) добро (2) не знам (3) слабо (4) никако (5)

4. Да ли Вам, као власнику приватне шуме, недостаје интересна организација – удружења власника приватних шума, која би Вас подржавала при газдовању Вашом шумом, на пример у гајењу шума, сечи или трговини дрветом?

јако много (1) много (2) не знам (3) мало (4) не недостаје (5)

5. Да ли Вам као власнику приватне шуме недостаје интересна организација – удружења власника приватних шума, у региону у коме живите, која би заступала Ваше интересе, преко лобирања код политичких партија или службеника у Министарствима или Влади, а све у сврху побољшања социјалног и економског стања власника приватних шума?

јако много (1) много (2) не знам (3) мало (4) не недостаје (5)

6. Којој се, од наведених институција, обраћате када имате неки проблем везан за Вашу шуму? (потребно је дати одговоре за све наведене институције)

а) Министарству ПШВ – Управи за шуме:

јако често (1) често (2) можда понекад (3) никада (4)

б) Јавном предузећу за газдовање шумама:

јако често (1) често (2) можда понекад (3) никада (4)

ц) Удружењу власника шума, ако постоји:

јако често (1) често (2) можда понекад (3) никада (4)

7. Да ли се слажете са следећим описом Удружења власника приватних шума?

(потребно је дати одговоре на сва наведена питања)

Изјава	Слаже м се (1)	Не слажем се (2)	Не знам (3)
а) Главни циљ Удружења ВПШ је да подржи своје чланове			
б) Удружења ВПШ пружају разне врсте услуга, а све у циљу ефикасног газдовања шумама.			
ц) Удружења ВПШ заступају интересе чланова помоћу лобирања у државним институцијама.			
д) Удружења ВПШ представљају заједнички шумски посед			
е) Удружења ВПШ, решавају проблеме на начин који је прихватљив већини чланова.			
ф) Удружења ВПШ су дуготрајна.			

8. Које услуге, усмерене ка побољшању газдовања Вашом шумом, очекујете од Удружења власника приватних шума? (могуће је навести више одговора)

- Савете везане за гајење шума (1)
- Савете везане за сечу дрвета (2)
- Информације о тржишту дрвета (3)
- Информације о законским прописима из области шумарства (4)
- Информације о јачању предузетничких активности везаних за дрвне и недрвне производе (5)
- Подршку при изградњи и одржавању шумских путева (6)
- Обуку и тренинге везане за газдовање шумом (7)
- Подршку у припреми докумената неопходних за добијање субвенција (8)
- Друго (наведите) (9)

9. Које активности везане за заступање Ваших интереса очекујете од Удружења власника приватних шума? (могуће је навести више одговора)

- Промене у Закону о шумама (1)
- Обезбеђивање субвенција за власнике шума (2)

- Отварање нових тржишта (3)
- Смањивање такси и ослобађање од неких пореза (4)
- Надокнаду губитка прихода, за поседе који су у саставу заштићеног подручја (5)
- Решавање проблема везаних за катастар непокретности (6)
- Убрзање процеса реституције и денационализације (повратка одузетог) шумског земљишта (7)
- Друго (наведите)
(8).....

10. Услуге власницима приватних шума, као што су саветовање при гајењу шума, сечи и продаји дрвета, могу бити пружане од стране следећих институција (молимо, рангирајте их по важности):

Институција	(1)	(2)	(3)
а) Министарства ПШВ – Управе за шуме			
б) Јавног предузећа за газдовање шумама			
ц) Удружења власника шума			

11. Молимо Вас да, према следећој скали, оцените могућност пружања услуга саветовања при гајењу шума, сечи и продаји дрвета, власницима приватних шума, преко наведених институција:

а) Министарства ПШВ – Управе за шуме:

- најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

б) Јавног предузећа за газдовање шумама:

- најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

ц) Удружења власника приватних шума:

- најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

12. Заступање интереса власника, кроз лобирање у разним политичким институцијама могу спроводити следеће институције шумарског сектора (*молимо Вас рангирајте их по важности*):

Институција	(1)	(2)	(3)
а) Министарство ПШВ – Управе за шуме			
б) Јавно предузеће за газдовање шумама			
ц) Удружења власника приватних шума			

13. Молимо Вас да, према следећој скали, оцените могућности лобирања интереса власника приватних шума у различитим политичким институцијама, од стране следећих шумарских институција:

а) Министарства ПШВ – Управе за шуме:

најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

б) Јавног предузећа за газдовање шумама:

најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

ц) Удружења власника приватних шума:

најповољније (1) (2) (3) (4) најнеповољније (5)

Чланство:

14. Да ли сте члан неког Удружења власника шума?

да (1) ⇒ пређите на питање бр.19

не (2)

15. Ако нисте члан Удружења власника шума, под којим условима бисте добровољно постали члан удружења које би се формирало на подручју у коме живите? (*могуће је дати више одговора*)

Ако нема чланарине или ако је она јако мала (1)

Ако је удружење независно од државне управе (2)

Ако удружење има позитивне резултате (3)

Ако удружење пружа неке економске користи својим члановима (4)

Друго (*наведите*) (5)

16. Да ли сте, и колико, спремни да се ангажујете у оснивању Удружења власника приватних шума на подручју у коме живите?

- јако много (1) много (2) не знам (3) мало (4) нисам спреман (5)

17. Шта мислите о идеји да сви власници шума аутоматски, по Закону, постану чланови интересне организације – удружења власника приватних шума?

- јако се слажем (1) слажем се (2) не знам (3) не слажем се (4) јако се не слажем (5)

18. Како је Ваше мишљење о следећим изјавама везаним за обавезно чланство у интересној организацији – удружењу власника приватних шума?

Изјаве	Слажем се (1)	Не слажем се (2)	Не знам (3)
а) То би представљало укидање личне слободе			
б) Доприносило би да удружење боље заступа интересе власника			
ц) Доприносило би да удружење пружи боље услуге власницима шума			
д) То се не би уклопило у наш политички систем			
е) Обавезно чланство ће појачати политичку снагу власника шума			
ф) Друго (наведите)			

Аспекти гајења шума:

19. Молимо Вас да одговорите на следећа питања везана за Ваш шумски посед:

а) Колика је површина Вашег поседа (1) (ха) не знам (2)

б) Порекло шуме: семеног (1) изданачког (2) мешано (3) не знам (4)

ц) Главне врсте: преовл. Четинари (1) преов.лишћари (2) мешовита шума (3) не знам (4)

Економски аспекти:

20. Да ли је Ваша шума терет за Ваше домаћинство или Вам она, ипак, доноси одређене приходе? (молимо Вас оцените на следећој скали)

доноси приходе (1) (2) (3) (4) (5) терет је за моје домаћинство

21. Да ли сте продавали или, можда, куповали шуму у последњих 10 година?

А) Куповина:

не (1)

да (2) (молимо Вас наведите колико?) (ха)

Б) Продаја:

не (1)

да (2) (молимо Вас наведите колико?) (ха)

22. За које основне намене користите Вашу шуму? (могуће је дати више одговора)

за производњу огревног дрвета за личну употребу (1)

за производњу дрвне грађе за личну употребу (2)

за производњу огревног дрвета (укључујући и ћумур), за продају (3)

за производњу и продају индустријске обловине (4)

за испашу стоке (5)

за заштиту природе (6)

за туризам

за производњу не-дрвних шумских производа (печурке, шумско воће, лековито биље)

за лов

у друге сврхе (наведите које) (7)

.....

23. Да ли се Ваш шумски посед састоји из једне или из више парцела?

- Састоји се од једне парцеле (1)
- Састоји се из више парцела (2); Број парцела (3):

Просечна величина парцеле (4):

24. Колико приходи из Ваше шуме утичу на укупан приход Вашег домаћинства, у смислу коришћења дрвета за продају и за сопствене потребе?

А) Продаја дрвета:

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

б) Коришћење за сопствене потребе:

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

25. Да ли сечете дрво у Вашој шуми сваке године или у одређеним периодима?

А) За огрев:

- Сваке године (1) ако да, колико(m^3)
- Периодично (2); ако да, колико(m^3), на колико година (3):
.....

- Не сечем уопште (4)

б) Техничко дрво (трупци, грађа):

- Сваке године (1) ако да, колико(m^3)
- Периодично (2); ако да, колико(m^3), на колико година (3):
.....

- Не сечем уопште (4)

26. Да ли сте и колико спремни да сарађујете са другим власницима шума у следећим активностима:

а) Заједничко коришћење механизације за сечу и транспорт:

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

б) Подела трошкова за израду планова газдовања шумама:

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

ц) Продаја шумских производа:

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

д) Обука и тренинзи везани за газдовање шумама:

веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

е) Изградња и одржавање шумских путева:

веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

ф) Друго (*наведите*):

веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) никако (5)

Институционални аспекти:

27. Да ли знате где се тачно налазе границе Вашег шумског поседа?

да (1) не (2) не знам (3)

а) Ако да: Да ли су границе Вашег шумског поседа:

видљиве на терену (1) невидљиве на терену (2)

јасно означене у катастру (3) нису означене у катастру (4)

б) Ако не: Да ли имате неких проблема везаних за катастар? (*наведите*)

.....

28. Да ли сте имали неких проблема везаних за власништво над шумом у последњих 10 година?

не (1)

да (2), зашто? .

.....

29. Да ли сте и колико упознати са законским прописима везаним за власнике приватних шума?

јако пуно (1) доста (2) не знам (3) мало (4) нисам упознат (5)

30. Означите законске прописе који највише оптерећују власника приватних шума

(*могуће је навести више одговора*):

Обавеза плаћања накнаде за посечено дрво (1)

Обавеза тражења дозволе за сечу (2)

Обавеза дознаке пре сече, од стране овлашћених лица (3)

Обавезни планови газдовања (4)

- Обавезна пропратница за превоз дрвета (5)
- Друго (наведите)
- (6).....

31. На скали од 1 до 5 оцените квалитет информација везаних за газдовање Вашом шумом, које добијате од следећих институција:

а) Министарства ПШВ – Управе за шуме?

- врло добро (1) (2) (3) (4) врло лоше (5)

б) Јавног предузећа за газдовање шумама?

- врло добро (1) (2) (3) (4) врло лоше (5)

ц) Удружења власника шума?

- врло добро (1) (2) (3) (4) врло лоше (5)

д) Осталих невладиних организација?

- врло добро (1) (2) (3) (4) врло лоше (5)

е) Друге (наведите)

- врло добро (1) (2) (3) (4) врло лоше (5)

32. Колико строги законски прописа везани за приватне шуме ограничавају користи које имате од Вашег шумског поседа ?

- веома много (1) много (2) не знам (3) мало (4) нимало (5)

33. Да ли сте икада добили неку врсту субвенција од Министарства ПШВ / Управе за шуме?

- не (1)

- да (2), у коју сврху?

.....

Социолошки аспекти:

34. Пол: мушки (1), женски (2).

35. Колико имате година?

36. Колики је проценат шумског поседа на коме сте Ви једини власник?(%)
Ако је мањи од 100% значи да делите Ваш шумски посед са још неким чланом домаћинства. Молимо Вас наведите са ким? *(могуће је више одговора)*:
- делим са женом или мужем (1) делим са родитељима (2)
 делим са рођацима (3) делим са децом (4)
37. Колика је просечна удаљеност Вашег шумског поседа од Ваше куће?(км)
38. Колико становника има у насељу у коме живите (селу или граду)?
- мање од 1.000 (1)
 1.001 – 5.000 (2)
 5.001 – 20.000 (3)
 више од 20.001 (4)
39. Које је Ваше занимање?
- Пољопривредник (1)
 Предузетник (2)
 Руководилац (3)
 Службеник / извршилац послова (4)
 Физички радник (5)
 Студент (6)
 Незапослен (7)
 Друго *(наведите)* (8)

40. Какво образовање имате?

- Незавршена основна школа (1)
 - Основна школа (2)
 - Трогодишња средња школа (3)
 - Четворогодишња средња школа (4)
 - Виша школа (5)
 - Факултет (6)
 - Друго (наведите) (7)
-

41. Да ли сте Ваш шумски посед:

- купили (1)
- наследили (2)
- оба (3), колико сте купили? (4) (ха), колико наследили? (5) (ха)

42. Да ли желите да:

- оставите Ваш шумски посед Вашој деци (1)
 - продате Ваш шумски посед у блиској будућности? (2), зашто?
-
-

Хвала Вам на издвојеном времену!

ПРИЛОГ 2: Упитник за планове

Докторска дисертација

Однос државе према приватним шумовласницима у односу на садржај и процедуре израде планова газдовања приватним шумама

Основне информације:

Циљ овог истраживања је установити које информације приватни шумовласници требају у односу на садржај и процедуре израде планова газдовања за приватни шумски посед. До сада су се садржаји и процедуре израде планова газдовања приватним поседом одлучивале без активног учешћа оних на које се ти планови односе, а као резултат не присуства представника приватних шумовласника планови газдовања не постоје сем неких малих изузетака. Истраживање је делом финансирано од стране финског Министарства спољних послова и Европског шумарског института (ЕФИ). Одговори у овом упитнику користити ће се искључиво у научне сврхе и биће анонимни.

1. **Колико хектара шуме поседујете?** (Упишите укупан број хектара)

_____ ха

99 – не знам

2. **Да ли познајете границе Вашег шумског поседа?**

1- да

2- не

3. **Да ли је шумски посед обједињен (окрупљен) или фрагментиран (расцепкан) ?**

1 – обједињен

2 – фрагментиран; број парцела: _____

4. **Колика је просечна удаљеност шумског поседа од Вашег места становања?**

_____ км

5. **Који тип шуме поседујете?**

1- висока

2- изданачка

3- мешовита шума (висока и изданачка)

99 – не знам

6. **Пол**

1- М

2- Ж

7. **Колико имате година?** _____

8. **Које је Ваше садашње занимање?**

1- пољопривредник

2- предузетник

3- намештеник у државној служби

4- радник

5- студент

6- пензионер

- 7- домаћица
 8- незапослен
 9- нешто друго (молим наведите) _____

9. Које је Ваше образовање?

- 1- основна школа или ниже
 2- средња школа
 3- факултет или више

10. Да ли се Ваша шума користи за... (могуће дати више одговора)

- 1- производњу огревног дрва за властите потребе ДА НЕ
 2- производњу техничког дрва за властите потребе ДА НЕ
 3- производњу огревног дрва (укључујући угаљ) за продају ДА НЕ
 4- производњу техничког дрва за продају ДА НЕ
 5- испашу ДА НЕ
 6- производњу недрвних шумских производа
 (нпр. Гљиве, шумско воће, ораси, бобичасто воће) ДА НЕ
 7- остале сврхе (наведите које) _____
 8- не користим своју шуму

Уколико не користите своју шуму молим Вас наведите разлог:

11. Да ли сте секли дрво (шуму) у вашој шуми у протеклих 10 година?

- 1- да
 2- не
 99 - не знам колико

Ако да, колико м³? _____ м³ (укупно у 10 година)

**12. Које информације су Вам потребне о Вашој шуми ради бољег газдовања истом? (да/не).
 Ако ДА, оцените вредност тих информација на скали од 1 до 5**

	Информација	1 - да	2 - не	1 - врло важне	2 - важне	3 - средње важне	4 - неважне	5 - врло неважне	99 - незнам
А	Укупна површина	1	2	1	2	3	4	5	99
Б	Укупна запремина	1	2	1	2	3	4	5	99
Ц	Годишњи прираст	1	2	1	2	3	4	5	99
Д	Број стабала	1	2	1	2	3	4	5	99
Е	Колико се може сећи сваке године	1	2	1	2	3	4	5	99
Ф	Кратка упутства шта треба радити са шумом током године	1	2	1	2	3	4	5	99
Г	Колико путева треба урадити и	1	2	1	2	3	4	5	99

	где								
X	Економска пројекција Колико новца ће коштати сеча и остало И колико се новца може добити	1	2	1	2	3	4	5	99
И	Да ли сматрате да се план мора усвојити тек са Вашим потписом	1	2	1	2	3	4	5	99
Ј	Друго..	1	2	1	2	3	4	5	99
К		1	2	1	2	3	4	5	99

13. Молим Вас оцените наведене препреке на које наилазе приватни шумовласници уколико желе газдовати својој шумом. Оцените на скали од 1 до 5.

	Препрека	1 - врло важне	2 - важне	3 - средње важне	4 - неважне	5 - врло неважне	99 незнам
А	обавеза плаћања пореза за посечено стабло-шум такса	1	2	3	4	5	99
Б	поседовање дозволе за сечу	1	2	3	4	5	99
Ц	обавезне основе за шуме то јест планови	1	2	3	4	5	99
Д	обавезна попутница	1	2	3	4	5	99
Е	фрагментираност шумског поседа	1	2	3	4	5	99
Ф	мала површина шуме	1	2	3	4	5	99
Г	недостатак шумског пута	1	2	3	4	5	99
Х	не постојање удружења шумовласника	1	2	3	4	5	99
И	нерешени имовинско правни односи	1	2	3	4	5	99
Ј	остало (наведите)	1	2	3	4	5	99

Хвала Вам на Вашем времену!!!

ПРИЛОГ 3: Упитник за доносиоце одлука

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ

Место:

Датум:

“ИСТРАЖИВАЊЕ МОГУЋНОСТИ ОРГАНИЗОВАЊА ВЛАСНИКА ПРИВАТНИХ ШУМА У РЕГИОНУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА (ПРИФОРТ)”

УПИТНИК ЗА ДОНОСИОЦЕ ОДЛУКА У ШУМАРСКОЈ ПОЛИТИЦИ И ПРЕДСТАВНИКЕ СЕКТОРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА/ОРГАНИЗАЦИЈА

Опште информације:

Овај интервју је саставни део истраживачког пројекта ПРИФОРТ, везаног за организовање власника приватних шума у земљама западног Балкана: Босни и Херцеговини, Хрватској, Македонији и Србији. ПРИФОРТ пројекат је финансиран од стране Министарства пољопривреде, шумарства, заштите природе и водопривреде Републике Аустрије, као и од стране Европског института за шумарство (ЕФИ). Овај пројекат је директно везан за ФОПЕР пројекат финансиран од стране Министарства иностраних послова Републике Финске. Почетна тачка пројекта је недостатак добровољних организација власника приватних шума у земљама Западног Балкана, а основни циљ истраживања је дефинисање претпоставки за интересно организовање/ удруживање власника приватних шума.

Циљ овог интервјуа је да утврди ставове доносилаца одлука у шумарској политици и представника институција и организација везаних за шумарство, о могућности формирања интересних организација власника шума у Србији.

Одговори свих испитаника ће бити коришћени само у научне сврхе, а испитаници ће остати анонимни.

I ДЕО - ИНФОРМАЦИЈЕ О ИСПИТАНИКУ И ИНСТИТУЦИЈИ/ОРГАНИЗАЦИЈИ

1. Назив институције:

2. Функција испитаника (позиција и дужности):

II ДЕО - УВОДНО ПИТАЊЕ

1.
 - Према најновијим подацима, приватне шуме у Србији заузимају преко 52 % површине укупног шумског фонда, тако да су оне и најдоминантнија власничка категорија.
 - Процењени број власника шума је већи од пола милиона.
 - Ипак, за разлику од ситуације у земљама ЕУ, власници шума у Србији немају независну организацију која би заступала њихове интересе.

А) Каква је позиција институције/организације коју Ви представљате у односу на ове чињенице?

б) Ко представља власнике шума у шумарској политици Србије?

III ДЕО - УЛОГА ВЛАСНИКА ПРИВАТНИХ ШУМА У СРБИЈИ

2. Како Ви оцењујете улогу власника приватних шума у Србији?

а) Да ли верујете да власници приватних шума могу газдовати својим шумама на одржив начин?

б) Како оцењујете третман/ улогу власника шума од стране Ваше институције/организације?

3. Да ли су власници шума хетерогена или хомогена група, са аспекта Ваше институције/организације?

а) Које су разлике и сличности између шумарства приватног и државног сектора?

б) Које су последице ових разлика и сличности?

4. Како би, по Вама, требала да изгледа приватна шума (величина поседа/структура)?

а) Који би требали бити главни захтеви државе у односу на газдовање приватним шумама?

5. Која су конкретна интересовања Ваше институције/организације везана за приватне шуме?

6. Који су захтеви Ваше институције/организације у односу на шумарску политику према прив. Шумама?

7. Какав је третман власника шума у постојећем/ а какав у предлогу новог Закона о шумама?

А) Да ли се третирају на исти начин као државна предузећа за газдовање шумама?

б) Да ли су привилеговани или запостављени/ дискримисани?

IV ДЕО - ПОДРШКА ВЛАСНИЦИМА ПРИВАТНИХ ШУМА У СРБИЈИ

8. • Према подацима до којих се дошло у овим истраживањима, просечна површина приватног шумског поседа у Србији је око 4 ха (што је знатно веће од досадашњих података).
- Такође, просечна дрвна запремина и запремински прираст су мањи него у државним шумама.

А) Да ли је и како могуће ефикасно газдовати тако малим шумским поседима?

9. Да ли делите мишљење да је власницима шума потребна јавна подршка/ подршка државе у одрживом газдовању њиховим шумским поседима?
-

10. Каква је позиција Ваше институције/организације у погледу субвенционисања одређеног дела трошкова у газдовању приватним шумама?
-

11. Каква је позиција Ваше институције/организације у погледу предлога, да

друштво/ држава треба да подржи власнике шума, како би све екосистемске функције шума (које представљају јавни интерес) биле остварене и у приватним шумама?

**V ДЕО – ИНСТРУМЕНТИ ЗА ЈАЧАЊЕ УЛОГЕ/ КАПАЦИТЕТА ВЛАСНИКА
ПРИВАТНИХ ШУМА
У ШУМАРСКО-ПОЛИТИЧКИМ ПРОЦЕСИМА (СТРАТЕГИЈА/ ЗАКОН/ НШАП)**

12. Шта је, по Вама, потребније власницима приватних шума, да би побољшали своју ситуацију: саветовање у вези са газдовањем или лобирање у процесима шумарске политике?

а) Како је могуће пружити више услуга саветовања власницима приватних шума?

б) Како је могуће побољшати њихову улогу у дефинисању шумарске политике, закона, НШАП?

13. Шта мислите о идеји да се позиција власника шума ојача ближом/ већом међусобном сарадњом и/или заједничким газдовањем?

а) Које предности и препреке видите у овоме?

14. Какав је Ваш став о идеји да се позиција власника приватних шума ојача успостављањем независне интересне организације?

а) Које предности и препреке видите у томе?

15. • До сада је веома мали број власника шума успео да формира добровољне интересне организације (у Србији је, тренутно, формирано само 10 локалних удружења власника шума, и не постоје регионална и национално удружење).

Да ли мислите да удружења власника шума (на централном и нижим нивоима), која су добровољно формирана, представљају погодан приступ у јачању интересног заступања власника шума?

а) Која врста подстицаја би помогла у формирању добровољних интересних организација власника?

16. • У неким европским земљама (као што је на пример Аустрија) постоје интересне организације власника шума са обавезним чланством.
• То значи да је сваки власник шуме, по Закону, уједно и члан интересне оргнизације власника шума (Коморе).

Да ли би била могућа реализација оваквог законског решења и у нашим условима?

а) Које предности и препреке видите у оваквом решењу?

Хвала Вам на сарадњи!

Матрица за одговоре доносилаца одлука на дубински интервју

ИНСТИТУЦИЈЕ	ПОЗИТИВАН	ИНДИФЕРЕНТАН	ОПОНЕНТ
Јавна администрација			
Јавно Предузеће			
Политичке партије			
Научне и истраживачке институције у шумарству			
Приватна предузећа			
Невладине организације, коморе, асоцијације			

ПРИЛОГ 4: План газдовања приватним шумама по Живојину Милину

СТАЊЕ ШУМЕ, ПЛАН И ЕВИДЕНЦИЈА ГАЗДОВАЊА

1. ОПШТИ ПОДАЦИ

Редни број 3002	Општина: Бор Кат.општина: Злот II Месни назив: Корнет Власник: Степановић Василије Адреса: Злот						Бр.кат.парцеле 7640 Бр.пос.листа 217 Површина 2.8462 ха	Шума 2.8462 ха		
2. ПРИКАЗ СТАЊА ШУМЕ 2.1 ОПИС ШУМЕ										
класа	упа	Опис станишта: надм.висина 320м Облик терена: Страна			експозиција: Сев.-запад земљиште: Смеће земљ.на креч.			нагиб: Благ		
Опис шуме, облик гајења: Висока састојина		Квалитет: здрав.стање: Добро			склоп: Густ средње стабло пречник			обраст висина		
2.2 ОСНОВНИ ПОДАЦИ ПО ЈЕДНОМ ХЕКТАРУ										
ВРСТА ДРВЕЋА	СМЕША	СТАРОСТ	ДОБ.РАЗР.	БОНИТЕТ	БР.СТАБ.	ЗАПР.	ПРИРАСТ	ЗАПРЕМИНА ОДРЕБЕНА		
ЦЕР ГРАБ								1.Прмером свих стабала 2.Делимичним прмером 3.Оценом		
СВЕГА										
2.3 ЗАПРЕМИНА ПО ДЕБЉИНСКИМ РАЗРЕДИМА НА ПАРЦЕЛИ										
ВРСТА ДРВЕЋА	СВЕГА м3	0 до 10цм	I 11-20	II 21-30	III 31-40	IV 41-50	V 51-60	VI 61-70	VII 71 цм >	ЗАПРЕМ ПРИРАСТ
ЦЕР ГРАБ										
УКУПНО										
3. ПЛАН ГАЗДОВАЊА										
ПЛАН ИСКОРИШЋАВАЊА ШУМА (м3)						ПЛАН ГАЈЕЊА ШУМА (ха)				
ВРСТА СЕЧЕ	СВЕГА	ЦЕР	ГРАБ			ВРСТА РАДА	ha	ВР.ДРВ.	БР.САДН	
ГЛАВНЕ СЕЧЕ ПРОРЕДЕ РЕСУРЕКЦИЈА ЧИШЋЕЊЕ РЕКОНСТРУКЦ.						ПОШУМЉАВАЊЕ ЧИСТИНА ПОПУЊАВАЊЕ РАЗР.ДЕЛОВА ПОПУЊАВАЊЕ КУЛТУРА ЗАМЕНА ВРСТЕ ДРВЕЋА НЕГА КУЛТУРА				

4. ЕВИДЕНЦИЈА ГАЗДОВАЊА											
ИЗВРШЕНЕ СЕЧЕ (м3)								ВРШЕНИ УЗГОЈНИ РАДОВИ (ха)			
ГОД	СВЕГ А	ВРСТА ДРВЕЊА						ВРСТЕ РАДА	ВРСТА ДРВЕЊА	БРОЈ САДНИЦА	УСПЕХ
СВЕГА											
БЕЛЕШКЕ							ОБЕРА НАДЛЕЖНОГ ШУМАРСКОГ ОРГАНА МЕСТО ДАТУМ ПЕЧАТ				

**ПРИЛОГ 5: Предлог садржаја плана газдовања за приватне
шуме у својини физичких лица**

ПЛАН ЗА ПРИВАТНЕ ШУМЕ У СВОЈИНИ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

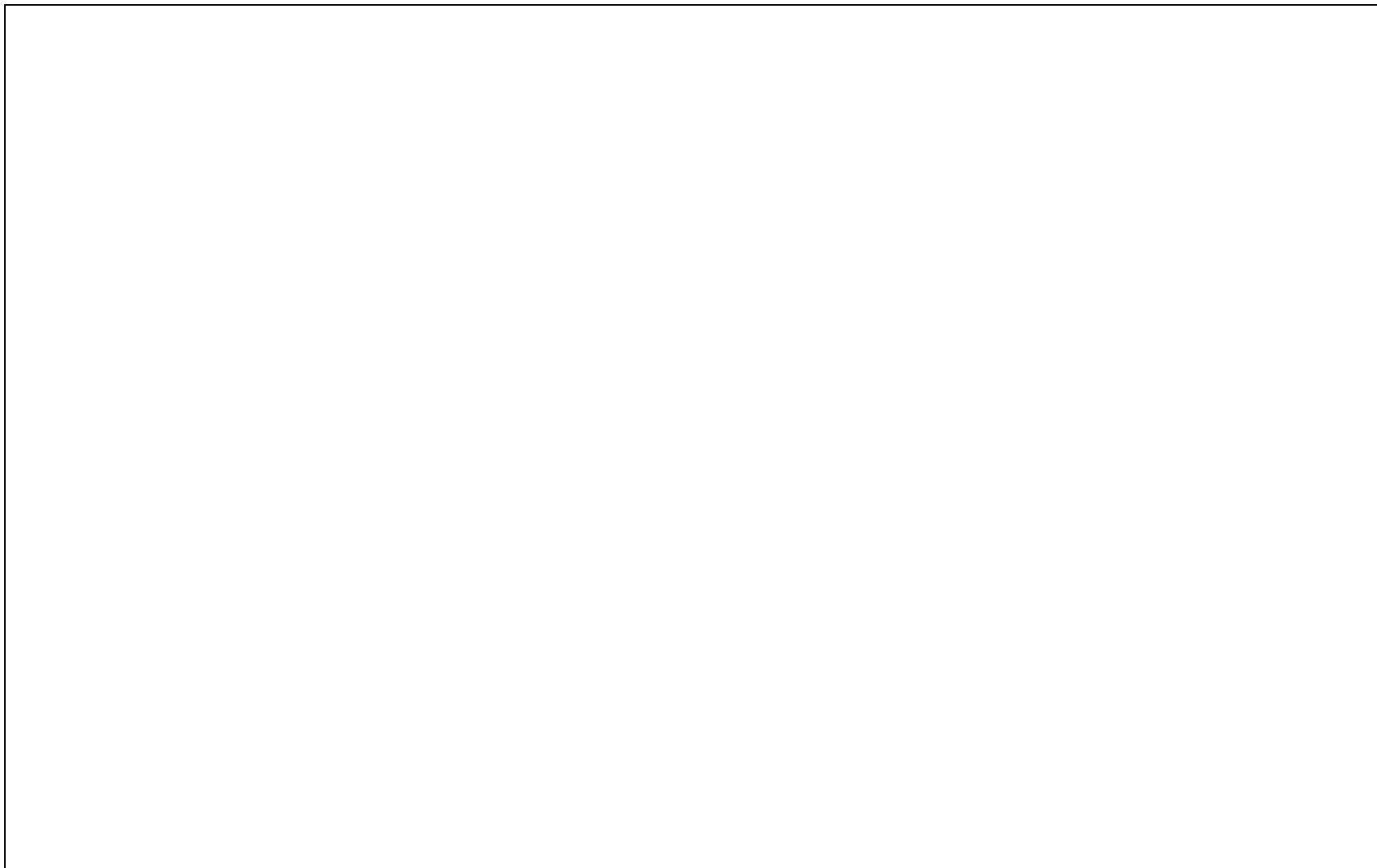
Образац бр. 1

ОПШТИ ПОДАЦИ	Рок важења: 2012-2021
Редни број плана Општина: Месни назив: Власник: Адреса:	Евиденциони број сопственика шуме или број пољопривредног газдинства ЈМБГ:

НАПОМЕНА

Имовинско – правно стање власника									
Редни број дела поседа	Катастарска општина	Број кат. парцеле	Бр. Плана/ листа	Место звано	Култура	Класа	Површина		
							ha	ar	m ²
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
Укупно за власника									

Кратак осврт на раелизацију планова (%)		
	По површини	По обиму
План искоришћавања шума		
План гајења и заштите шума		

Социјалне карактеристике власника			
Старост			
Образовање			
Занимање			
Место боравка			
Број чланова домаћинства			
Будућност шуме	Сопствено коришћење дрвета	Да	Не
	Продаја дрвета	Да	Не
	Коришћење шуме	Да	Не
	Продаја шуме	Да	Не
	Остављање у наследство	Да	Не
	Остало		

Вредност шуме

Образац бр. 8

Вредност шуме

Вредност шуме		
Површина	Цена по ха	Укупно

Мере подршке

Образац бр. 9

Мере подршке

Субвенције за изградњу путева	Да	Не
Субвенције за куповину опреме	Да	Не
Субвенције за саднице	Да	Не
Субвенције за негу шуме	Да	Не
Саветодавна подршка	Да	Не

Економско - финансијска анализа за период од 10 година	
А. ПРИХОДИ	
1. Приход од продаје дрвета	
2. Субвенције	
3. Остали приходи	
СВЕГА ПРИХОД	
Б. ТРОШКОВИ	
1. Производња дрвних сортимената (сеча, привлачење)	
2. Пошумљавање	
3. Гајење шума	
4. Заштита шума	
5. Накнада за посечено дрво (5%)	
6. Административни трошкови (захтеви, обрасци)	
7. Остали трошкови	
СВЕГА ТРОШКОВИ	
БИЛАНС (А-Б)	

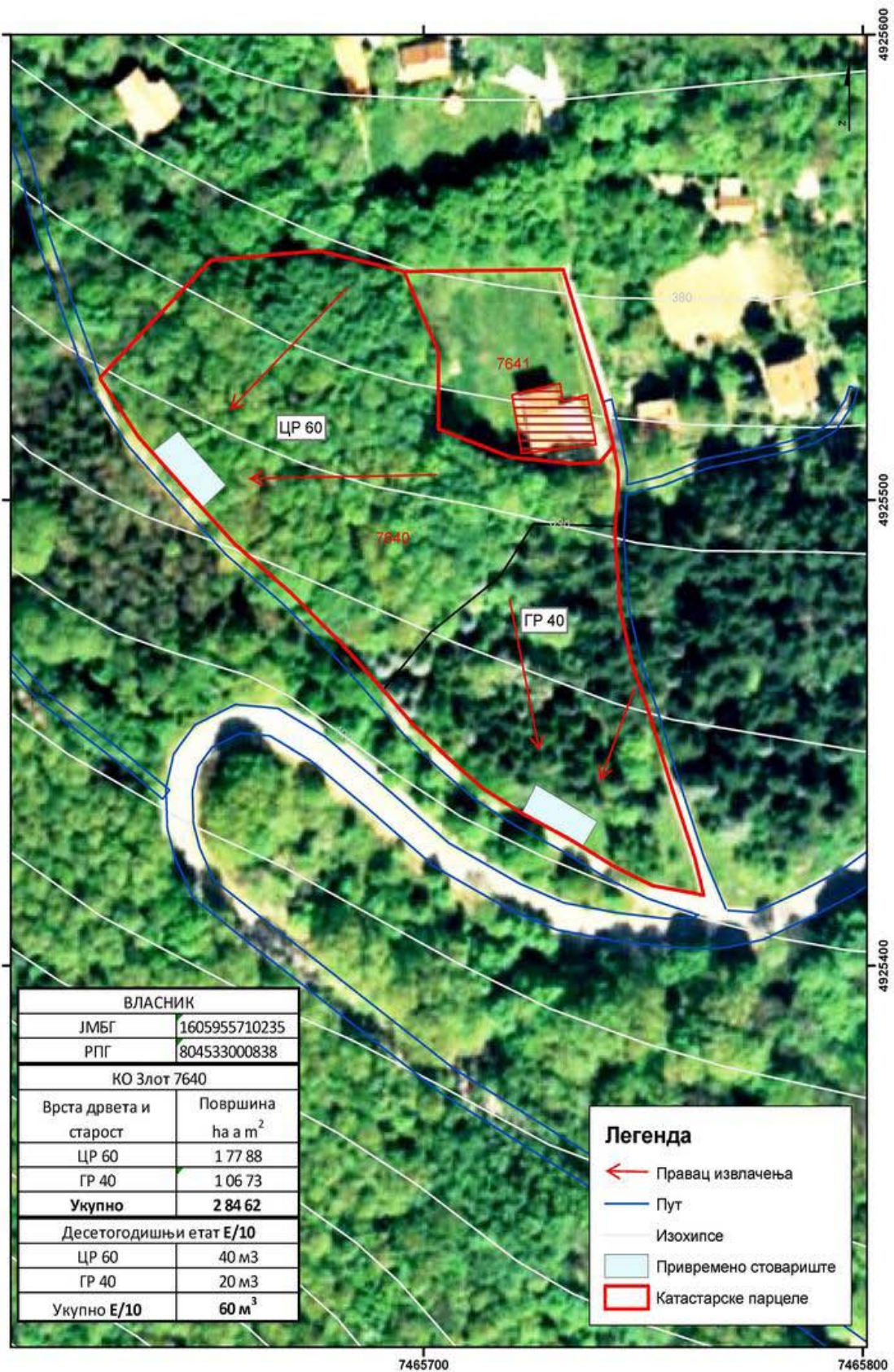
Власник

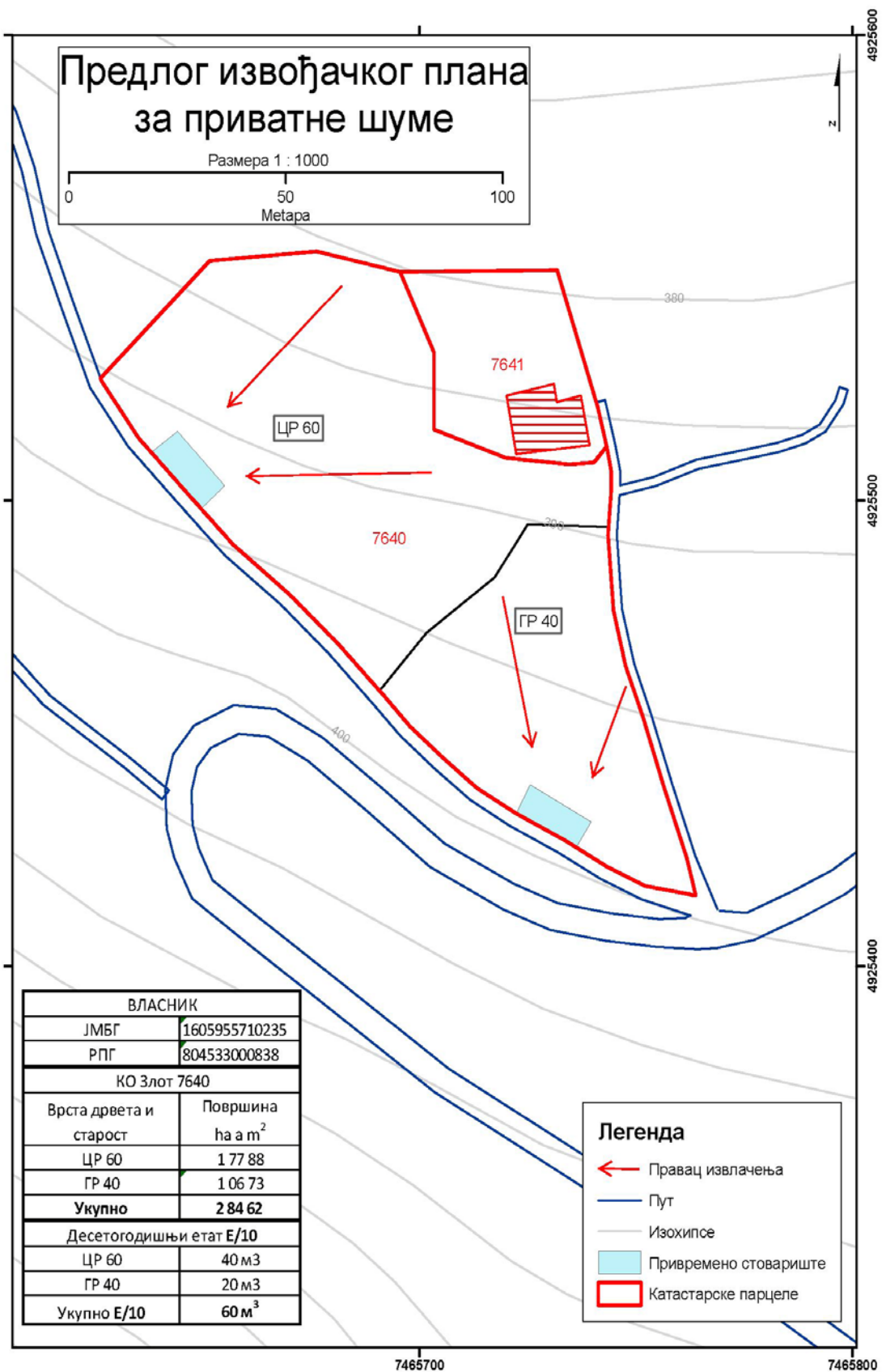
Овера одговорног лица

Датум _____

Место _____

Печат

ПРИЛОГ 6: Садржај плана за процену штете у Баден Виртембергу за приватне шуме

Попис површина

Округ, положај парцеле	Број парцеле	Површи на парцеле (ха)					Напо мене
			Шикаре (ха)	Површина којом се газдује (ха)	Од тога		
					Површина под шумом (ха)	Остала површина (ха)	
1	2	3	4	5	6	7	8
	147	196590	0,6	10,1	9,8	0,3	0,1 ха путе ва 0,2 ха лива да
	Укупно	196590	0,6	10,1	9,8	0,3	

ОПИС САСТОЈИНЕ

Број парцеле, Површи на под шумом	Површи на шумског тла (ха)	Старост, врсте дрвећа, однос мешовитих врста, стање састојине итд.	Старосн е класе	Врст а дрве ћа	Површи на (ха)	Класе Приноса (прира- ста) (дубеће запре- мине)	Запремина		Сред ња виси на (м)	Степ ен густ ине саст ојин е
							свих дубе- ћих стаб ала -	по ха дуб.ст аб- ала		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

ДЕСЕТОГОДИШЊЕ ПЛАНИРАЊЕ ГАЗДОВАЊА								ИЗВРШЕНЕ РАДЊЕ		
Прореди, циљеви газдовања Радови на врстама, нези, заштити ,итд.	Коришћење (прореди)					Нега млад их састо- јина (ха)	Засађена површина (ха)	Годи шње	Коришћ ење *	Засађена површи на (ха)
	Сече по ха(у м3 без коре и без губитака од сече) *	Површ ина за проред е (ха)	Селекти вне прореди (ха)	Завршне прореди *	Укупне прореди *					
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22

А.старосне класе

1. Заједнички приказ старосних класа

	Необрас ло	I	I	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Укупно
Површина (ха)												
Сума (ха)												
Запремина (м³)												

ПРИКАЗ ГОДИШЊЕГ КОРИШЋЕЊА

Режим рада	м ³ без коре и остатака од сече		од тога	
	Укупно	по ха	окућница	комерцијалне шуме (право на коришћење)
Шуме старијих класа	40	4.1		
Плантажне шуме				
Низијске шуме				
А.р.б. (?)				
Укупно	40	4.1		

Право на коришћење у корист _____

Временски оквир у октобру 2011.

Званично прихваћено

Место

Датум

Потпис

Службени печат

- ПРИЛОГ
- Дистрибуција старосних класа
- Резиме
- Текући прираст
- Сумарни план сеча
- Рачунска крива старосних класа
- Преглед стања шума изазваних труљењем
- Коришћене скраћенице
- Узгојни појмови и дефиниције
- Извод из закона о шумама
- Копија карте старосних класа
- Карте старосних класа (видети одељак са картама)

ПРИЛОГ 7: Дескриптивна статистика

Pol

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid muški	334	95,4	95,4	95,4
žensk i	16	4,6	4,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Statistics

Godine

Mean	52,63
Std. Deviation	11,877
Minimum	19
Maximum	84

Obrazovanje

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid osnovna škola ili niže	87	24,9	24,9	24,9
srednja škola	240	68,6	68,8	93,7
fakultet ili više	22	6,3	6,3	100,0
Total	349	99,7	100,0	
Missin 4 g	1	,3		
Total	350	100,0		

Sadašnje zanimanje

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid poljoprivrednik	77	22,0	22,0	22,0

preduzetnik	29	8,3	8,3	30,3
nameštenik državnoj službi	16	4,6	4,6	34,9
radnik	96	27,4	27,4	62,3
student	3	,9	,9	63,1
penzioner	98	28,0	28,0	91,1
domaćica	2	,6	,6	91,7
nezaposlen	26	7,4	7,4	99,1
nešto drugo	3	,9	,9	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Sadašnje zanimanje_drugo

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	347	99,1	99,1	99,1
hemijski tehničar	1	,3	,3	99,4
trgovac	1	,3	,3	99,7
van zemlje	1	,3	,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Statistics

Veličina posjeda - šuma

N	Valid	344
	Missing	6
Mean		3,832
Std. Deviation		5,0580
Minimum		,2
Maximum		50,0

Da li poznajete granice vašeg šumskog poseda

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	321	91,7	91,7	91,7
ne	29	8,3	8,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Da li je šumski posed objedinjen ili fragmentiran

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid objedinjen	40	11,4	11,4	11,4
fragmentiran	310	88,6	88,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Statistics

Broj parcela

N	Valid	303
	Missing	47
Mean		5,40
Minimum		2
Maximum		25

Statistics

Koliko je prosečna udaljenost šumskog poseda od vašog mesta stanovanja

N	Valid	350
	Missing	0
Mean		6,29
Minimum		0
Maximum		50

Koji tip šume posedujete

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid visoka	31	8,9	9,3	9,3
izdanačka	155	44,3	46,7	56,0
mešovita šuma	146	41,7	44,0	100,0
Total	332	94,9	100,0	

Missing	18	5,1		
Total	350	100,0		

DESKRIPTIVNA STATISTIKA - KORIŠĆENJE ŠUME

Korišćenje šume_ogrevnog drva za vlastite potrebe

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	316	90,3	90,3	90,3
ne	34	9,7	9,7	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Koristenje šume_proizvodnja tehničkog drva za vlastite potrebe

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	158	45,1	45,1	45,1
ne	192	54,9	54,9	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Korišćenje šuma_proizvodnja ogrevnog drva za prodaju

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	94	26,9	26,9	26,9
ne	256	73,1	73,1	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Korišćenje šume_proizvodnja tehničkog drva za prodaju

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	49	14,0	14,0	14,0
ne	301	86,0	86,0	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Korišćenje šuma_ispašu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	39	11,1	11,1	11,1
ne	311	88,9	88,9	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Korišćenje šuma_NTWP

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	46	13,1	13,1	13,1
ne	304	86,9	86,9	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Korišćenje šuma_ostale svrhe

	Frequency	Percent
Missin System g	350	100,0

Ne koristim svoju šumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	26	7,4	100,0	100,0
Missin System g	324	92,6		
Total	350	100,0		

Razlog

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	326	93,1	93,1	93,1
bavi se drugim stvarima	1	,3	,3	93,4
cuva sumu	1	,3	,3	93,7
cuvaj u zbog male površine	1	,3	,3	94,0

daljina, nedostatak puta	1	,3	,3	94,3
deca joj iseku i donesu	1	,3	,3	94,6
dobio u nasledstvo	1	,3	,3	94,9
hoce da ostavi deci	1	,3	,3	95,1
koriste deca	1	,3	,3	95,4
kupuje drva, neinteresuje ga suma	1	,3	,3	95,7
kupuje drva, suma mu je daleko	1	,3	,3	96,0
kupuje drvo	1	,3	,3	96,3
kupuje ogrev, starost	1	,3	,3	96,6
malo je ima i greje se na struju	1	,3	,3	96,9
ne bavi se tim	1	,3	,3	97,1
ne provodi vreme u tom mestu gde je suma	1	,3	,3	97,4
ne zna medje	2	,6	,6	98,0
neće	1	,3	,3	98,3
nema potrebe	1	,3	,3	98,6
nema vremena	1	,3	,3	98,9
star, suma isecena pretvorena u sikaru	1	,3	,3	99,1
udaljenost	1	,3	,3	99,4
zdravstveno stanje	1	,3	,3	99,7
zivi u gradu u stanu, nema nikog na selu	1	,3	,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Recodirana variabla_ razlozi za nekorišćenje

Razlozi za nekorišćenje šume

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid starost	3	,9	13,6	13,6
čuvanje za djecu ili koristijo jo djeca	5	1,4	22,7	36,4
ne zna gdje ima šumo	2	,6	9,1	45,5
nedostatak vremena	3	,9	13,6	59,1
dobio u nasledstvo, nema potrebe	4	1,1	18,2	77,3
šuma je daleko, nedostatak šumskih putova	4	1,1	18,2	95,5
mala posjed	1	,3	4,5	100,0
Total	22	6,3	100,0	
Missing System	328	93,7		
Total	350	100,0		

Dali ste sekli drvo u vašoj šumi u proteklih 10 godina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	316	90,3	91,9	91,9
ne	28	8,0	8,1	100,0
Total	344	98,3	100,0	
Missing ne znam koliko	6	1,7		
Total	350	100,0		

Statistics

Koliko m3

Mean	270,40
------	--------

INFORMACIJE ZA GAZDOVANJE - DESKRIPTIVNA STATISTIKA

Informacije_ukupna površina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	180	51,4	51,4	51,4
ne	170	48,6	48,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_ukupna zapremina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	202	57,7	57,7	57,7
ne	148	42,3	42,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_godišnji prirast

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	191	54,6	54,6	54,6
ne	159	45,4	45,4	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_broj stabla

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	163	46,6	46,6	46,6
ne	187	53,4	53,4	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_koliko se može seći svake godine

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	250	71,4	71,4	71,4
ne	100	28,6	28,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_Kratka upustva šta treba raditi sa šumom

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	254	72,6	72,6	72,6
ne	95	27,1	27,1	99,7
3	1	,3	,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_putevi

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	259	74,0	74,0	74,0
ne	91	26,0	26,0	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_ekonomska projekcija

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	236	67,4	67,4	67,4
ne	114	32,6	32,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Informacije_plan usvojen tek sa potpisom

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	248	70,9	70,9	70,9
ne	101	28,9	28,9	99,7
3	1	,3	,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Statistics

	N		Mean
	Valid	Missing	

Informacije_ukupna površina_ocjena važnosti	181	169	1,99
Informacije_ukupna zapremina_ocjena važnosti	202	148	1,89
Informacije_godišnji prirast_ocjena važnosti	191	159	2,29
Informacije_broj 196table_ocjena važnosti	163	187	2,61
Informacije_koliko se može sjeći svake godine_ocjena važnosti	250	100	1,90
Informacije_Kratka opustva šta treba radit sa šumom_ocjena važnosti	256	94	2,18
Informacije_putovi_ocjena važnosti	259	91	1,90
Informacije_ekonom ska projekcija_ocjena važnosti	236	114	2,01
Informacije_plan usvojite tek sa potpisom_ocjena važnosti	246	104	1,80

PREPREKE PRI GAZDOVANJU ŠUMOM - DESKRIPTIVNA STATISTIKA

Statistics

	N		Mean
	Valid	Missing	
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	345	5	2,58
Posedovanje dozvole za seču	344	6	2,67
Obavezne osnove za šumu-planovi	341	9	2,97
Obavezna popratnica	344	6	2,57
Fragmentiranost šumskog posjeda	342	8	2,91
Mala površina šume	342	8	2,93
Nedostatak šumskog puta	345	5	2,10
Nepostojanje udruženja šumovlastnika	341	9	3,39
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	344	6	3,42

1 - vrlo važne, 5 - vrlo nevažne

STATISTIČKI TESTOVI - INFORMACIJE (q12)

Crosstab

	Da li poznajete granice vašeg šumskog posjeda	
	da	ne
Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	233	15

	Expected Count	227,4	20,6
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	94,0%	6,0%
	% within Da li poznajete granice vašeg šumskog posjeda	72,8%	51,7%
	% of Total	66,8%	4,3%
ne	Count	87	14
	Expected Count	92,6	8,4
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	86,1%	13,9%
	% within Da li poznajete granice vašeg šumskog posjeda	27,2%	48,3%

	% of Total	24,9%	4,0%
Total	Count	320	29
	Expected Count	320,0	29,0
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	91,7%	8,3%
	% within Da li poznajete granice vašeg šumskog posjeda	100,0%	100,0%
	% of Total	91,7%	8,3%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,750 ^a	1	,016		
Continuity Correction ^b	4,770	1	,029		
Likelihood Ratio	5,284	1	,022		
Fisher's Exact Test				,030	,017

Linear-by-Linear Association	5,734	1	,017	
N of Valid Cases	349			

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,39.

b. Computed only for a 2x2 table

Recodiranje starosti (manje od 50, više od 50)

Starost_rec

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid manje od 50	160	45,7	45,7	45,7
Više od 50	190	54,3	54,3	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Crosstab

		Starost_rec		Total	
		manje od 50	Više od 50		
Informacije_ukupna površina	da	Count	100	80	180
		Expected Count	82,3	97,7	180,0
		% within Informacije_ukupna površina	55,6%	44,4%	100,0%
		% within Starost_rec	62,5%	42,1%	51,4%
		% of Total	28,6%	22,9%	51,4%
	ne	Count	60	110	170
	Expected Count	77,7	92,3	170,0	
	% within Informacije_ukupna površina	35,3%	64,7%	100,0%	
	% within Starost_rec	37,5%	57,9%	48,6%	
	% of Total	17,1%	31,4%	48,6%	
Total		Count	160	190	350
		Expected Count	160,0	190,0	350,0
		% within Informacije_ukupna površina	45,7%	54,3%	100,0%
		% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
				%	%

Crosstab

		Starost_rec		Total	
		manje od 50	Više od 50		
Informacije_ukupna površina	da	Count	100	80	180
		Expected Count	82,3	97,7	180,0
		% within Informacije_ukupna površina	55,6%	44,4%	100,0%
		% within Starost_rec	62,5%	42,1%	51,4%
		% of Total	28,6%	22,9%	51,4%
		ne	Count	60	110
		Expected Count	77,7	92,3	170,0
		% within Informacije_ukupna površina	35,3%	64,7%	100,0%
		% within Starost_rec	37,5%	57,9%	48,6%
		% of Total	17,1%	31,4%	48,6%
Total		Count	160	190	350
		Expected Count	160,0	190,0	350,0
		% within Informacije_ukupna površina	45,7%	54,3%	100,0%
		% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	45,7%	54,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,463 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	13,658	1	,000		
Likelihood Ratio	14,578	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,422	1	,000		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 77,71.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	14,463 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	13,658	1	,000		
Likelihood Ratio	14,578	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,422	1	,000		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 77,71.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

		Starost_rec		Total	
		manje od 50	Više od 50		
Informacije_godišnji prirast	da	Count	111	80	191
		Expected Count	87,3	103,7	191,0
		% within Informacije_godišnji prirast	58,1%	41,9%	100,0%
		% within Starost_rec	69,4%	42,1%	54,6%
		% of Total	31,7%	22,9%	54,6%
ne		Count	49	110	159
		Expected Count	72,7	86,3	159,0
		% within Informacije_godišnji prirast	30,8%	69,2%	100,0%
		% within Starost_rec	30,6%	57,9%	45,4%
		% of Total	14,0%	31,4%	45,4%
Total		Count	160	190	350
		Expected Count	160,0	190,0	350,0

% within Informacije_godišnji prirast	45,7%	54,3%	100,0%
% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
% of Total	45,7%	54,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	26,054 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	24,966	1	,000		
Likelihood Ratio	26,492	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	25,979	1	,000		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 72,69.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

			Starost_rec		Total
			manje od 50	Više od 50	
Informacije_broj stabla	da	Count	94	69	163
		Expected Count	74,5	88,5	163,0
		% within Informacije_broj stabla	57,7%	42,3%	100,0%
	ne	Count	66	121	187
		Expected Count	85,5	101,5	187,0
		% within Informacije_broj stabla	35,3%	64,7%	100,0%
		% within Starost_rec	58,8%	36,3%	46,6%
		% of Total	26,9%	19,7%	46,6%
		% within Starost_rec	41,3%	63,7%	53,4%
		% of Total	18,9%	34,6%	53,4%

Total	Count	160	190	350
	Expected Count	160,0	190,0	350,0
	% within Informacije_broj stabla	45,7%	54,3%	100,0%
	% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	45,7%	54,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	17,568 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	16,678	1	,000		
Likelihood Ratio	17,693	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	17,518	1	,000		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 74,51.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

			Starost_rec		Total
			manje od 50	Više od 50	
Informacije_koliko se može sjeći svake godine	da	Count	126	124	250
		Expected Count	114,3	135,7	250,0
		% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	50,4%	49,6%	100,0%
		% within Starost_rec	78,8%	65,3%	71,4%
		% of Total	36,0%	35,4%	71,4%
	ne	Count	34	66	100
	Expected Count	45,7	54,3	100,0	

	% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	34,0%	66,0%	100,0%
	% within Starost_rec	21,3%	34,7%	28,6%
	% of Total	9,7%	18,9%	28,6%
Total	Count	160	190	350
	Expected Count	160,0	190,0	350,0
	% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	45,7%	54,3%	100,0%
	% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	45,7%	54,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	7,741 ^a	1	,005		
Continuity Correction ^b	7,095	1	,008		
Likelihood Ratio	7,864	1	,005		
Fisher's Exact Test				,006	,004
Linear-by-Linear Association	7,719	1	,005		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 45,71.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

			Starost_rec		Total
			manje od 50	Više od 50	
Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	da	Count	122	126	248
	tek sa	Expected Count	113,0	135,0	248,0
		% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	49,2%	50,8%	100,0%

	% within Starost_rec	76,7%	66,3%	71,1%
	% of Total	35,0%	36,1%	71,1%
ne	Count	37	64	101
	Expected Count	46,0	55,0	101,0
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	36,6%	63,4%	100,0%
	% within Starost_rec	23,3%	33,7%	28,9%
	% of Total	10,6%	18,3%	28,9%
Total	Count	159	190	349
	Expected Count	159,0	190,0	349,0
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	45,6%	54,4%	100,0%
	% within Starost_rec	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	45,6%	54,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,565 ^a	1	,033		
Continuity Correction ^b	4,072	1	,044		
Likelihood Ratio	4,614	1	,032		
Fisher's Exact Test				,034	,021
Linear-by-Linear Association	4,552	1	,033		
N of Valid Cases	349				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 46,01.

b. Computed only for a 2x2 table

Veličina poseda_recodiranje

Statistics

Velčina posjeda - šuma

Percentile 25	1,000
s 50	2,000
75	4,500

Velčina posjeda_rec

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid do 2 ha	173	49,4	49,4	49,4
više od 2 ha	177	50,6	50,6	100,0
Total	350	100,0	100,0	

Crosstab

		Velčina posjeda_rec			
		do 2 ha	više od 2 ha	Total	
Informacije_Kratka opustva šta treba radit sa šumom	da	Count	117	137	254
		Expected Count	125,9	128,1	254,0
		% within Informacije_Kratka opustva šta treba radit sa šumom	46,1%	53,9%	100,0%
		% within Velčina posjeda_rec	67,6%	77,8%	72,8%
		% of Total	33,5%	39,3%	72,8%
	ne	Count	56	39	95
	Expected Count	47,1	47,9	95,0	
	% within Informacije_Kratka opustva šta treba radit sa šumom	58,9%	41,1%	100,0%	
	% within Velčina posjeda_rec	32,4%	22,2%	27,2%	
	% of Total	16,0%	11,2%	27,2%	
Total	Count	173	176	349	
	Expected Count	173,0	176,0	349,0	

% within Informacije_Kratka opustva šta treba radit sa šumom	49,6%	50,4%	100,0%
% within Veličina posjeda_rec	100,0%	100,0%	100,0%
% of Total	49,6%	50,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,591 ^a	1	,032		
Continuity Correction ^b	4,091	1	,043		
Likelihood Ratio	4,609	1	,032		
Fisher's Exact Test				,041	,021
Linear-by-Linear Association	4,578	1	,032		
N of Valid Cases	349				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 47,09.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

		Veličina posjeda_rec		Total	
		do 2 ha	više od 2 ha		
Informacije_ekonom ska projekcija	da	Count	108	128	236
		Expected Count	116,7	119,3	236,0
		% within Informacije_ekonom ska projekcija	45,8%	54,2%	100,0%
		% within Veličina posjeda_rec	62,4%	72,3%	67,4%
		% of Total	30,9%	36,6%	67,4%
ne	Count	65	49	114	
	Expected Count	56,3	57,7	114,0	

	% within Informacije_ekonomska projekcija	57,0%	43,0%	100,0%
	% within Veličina posjeda_rec	37,6%	27,7%	32,6%
	% of Total	18,6%	14,0%	32,6%
Total	Count	173	177	350
	Expected Count	173,0	177,0	350,0
	% within Informacije_ekonomska projekcija	49,4%	50,6%	100,0%
	% within Veličina posjeda_rec	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	49,4%	50,6%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	3,895 ^a	1	,048		
Continuity Correction ^b	3,458	1	,063		
Likelihood Ratio	3,904	1	,048		
Fisher's Exact Test				,053	,031
Linear-by-Linear Association	3,884	1	,049		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 56,35.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

			Veličina posjeda_rec		Total
			do 2 ha	više od 2 ha	
Informacije_plan usvojite tek sa	da	Count	110	138	248
		Expected Count	122,9	125,1	248,0

potpisom	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	44,4%	55,6%	100,0%	
	% within Veličina posjeda_rec	63,6%	78,4%	71,1%	
	% of Total	31,5%	39,5%	71,1%	
	Count	63	38	101	
	Expected Count	50,1	50,9	101,0	
	% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	62,4%	37,6%	100,0%	
	% within Veličina posjeda_rec	36,4%	21,6%	28,9%	
	% of Total	18,1%	10,9%	28,9%	
	Total	Count	173	176	349
		Expected Count	173,0	176,0	349,0
% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom		49,6%	50,4%	100,0%	
% within Veličina posjeda_rec		100,0%	100,0%	100,0%	
% of Total		49,6%	50,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9,324 ^a	1	,002		
Continuity Correction ^b	8,617	1	,003		
Likelihood Ratio	9,395	1	,002		
Fisher's Exact Test				,003	,002
Linear-by-Linear Association	9,298	1	,002		
N of Valid Cases	349				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 50,07.

b. Computed only for a 2x2 table

Obrazovanje

Crosstab

			Obrazovanje			Total
			osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više	
Informacije_ukupna površina	da	Count	19	151	10	180
		Expected Count	44,9	123,8	11,3	180,0
		% within Informacije_ukupna površina	10,6%	83,9%	5,6%	100,0%
		% within Obrazovanje	21,8%	62,9%	45,5%	51,6%
		% of Total	5,4%	43,3%	2,9%	51,6%
	ne	Count	68	89	12	169
		Expected Count	42,1	116,2	10,7	169,0
		% within Informacije_ukupna površina	40,2%	52,7%	7,1%	100,0%
		% within Obrazovanje	78,2%	37,1%	54,5%	48,4%
		% of Total	19,5%	25,5%	3,4%	48,4%
	Total	Count	87	240	22	349
		Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0

	% within Informacije_ukupna površina	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanje	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	43,493 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	45,316	2	,000
Linear-by-Linear Association	24,782	1	,000
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,65.

Crosstab

			Obrazovanje			Total
			osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više	
Informacije_ukupna zapremina	da	Count	22	168	11	201
		Expected Count	50,1	138,2	12,7	201,0
		Count				

	% within Informacije_u kupna zapremina	10,9 %	83,6%	5,5%	100,0%
	% within Obrazovanje	25,3 %	70,0%	50,0%	57,6%
	% of Total	6,3%	48,1%	3,2%	57,6%
ne	Count	65	72	11	148
	Expected Count	36,9	101,8	9,3	148,0
	% within Informacije_u kupna zapremina	43,9 %	48,6%	7,4%	100,0%
	% within Obrazovanje	74,7 %	30,0%	50,0%	42,4%
	% of Total	18,6 %	20,6%	3,2%	42,4%
Total	Count	87	240	22	349
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0
	% within Informacije_u kupna zapremina	24,9 %	68,8%	6,3%	100,0%

	% within Obrazovanje	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9 %	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	52,822 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	53,632	2	,000
Linear-by-Linear Association	29,446	1	,000
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,33.

Crosstab

		Obrazovanje			Total	
		osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više		
Informacije_godišnji prirast	da	Count	22	157	11	190
		Expected Count	47,4	130,7	12,0	190,0
		% within Informacije_godišnji prirast	11,6%	82,6%	5,8%	100,0%
		% within Obrazovanje	25,3%	65,4%	50,0%	54,4%
	% of Total	6,3%	45,0%	3,2%	54,4%	
ne		Count	65	83	11	159
		Expected Count	39,6	109,3	10,0	159,0
		% within Informacije_godišnji prirast	40,9%	52,2%	6,9%	100,0%

	% within Obrazovanje	74,7%	34,6%	50,0%	45,6%
	% of Total	18,6%	23,8%	3,2%	45,6%
Total	Count	87	240	22	349
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0
	% within Informacije_ godišnji prirast	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanje	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,645 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	42,651	2	,000
Linear-by-Linear Association	24,676	1	,000
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,02.

Crosstab

			Obrazovanje			Total
			osnov na škola ili niže	srednj a škola	fakultet ili više	
Informacije_broj stabla	da	Count	19	135	9	163
		Expected Count	40,6	112,1	10,3	163,0
		% within Informacije_ _broj stabla	11,7%	82,8%	5,5%	100,0%

	% within Obrazovanj e	21,8%	56,3%	40,9%	46,7%
	% of Total	5,4%	38,7%	2,6%	46,7%
ne	Count	68	105	13	186
	Expected Count	46,4	127,9	11,7	186,0
	% within Informacije _broj stabla	36,6%	56,5%	7,0%	100,0%
	% within Obrazovanj e	78,2%	43,8%	59,1%	53,3%
	% of Total	19,5%	30,1%	3,7%	53,3%
Total	Count	87	240	22	349
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0
	% within Informacije _broj stabla	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanj e	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,693 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	32,256	2	,000
Linear-by-Linear Association	17,135	1	,000
N of Valid Cases	349		

Φa. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,28.

Crosstab

		Obrazovanje			Total	
		osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više		
Informacije_koliko se da može sjeći svake godine	Count	49	187	13	249	
	Expected Count	62,1	171,2	15,7	249,0	
	% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	19,7%	75,1%	5,2%	100,0%	
	% within Obrazovanje	56,3%	77,9%	59,1%	71,3%	
	% of Total	14,0%	53,6%	3,7%	71,3%	
	ne	Count	38	53	9	100
		Expected Count	24,9	68,8	6,3	100,0
		% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	38,0%	53,0%	9,0%	100,0%
		% within Obrazovanje	43,7%	22,1%	40,9%	28,7%
% of Total		10,9%	15,2%	2,6%	28,7%	
Total	Count	87	240	22	349	
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0	
	% within Informacije_koliko se može sjeći svake godine	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%	

	% within Obrazovan je	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,291 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	15,713	2	,000
Linear-by-Linear Association	5,419	1	,020
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,30.

Crosstab

		Obrazovanje			Total
		osnov na škola ili niže	srednj a škola	fakult et ili više	
Informacije_pu d tovi	Count	50	192	16	258
	Expected Count	64,3	177,4	16,3	258,0
	% within Informacije_put ovi	19,4%	74,4%	6,2%	100,0%
	% within Obrazovanje	57,5%	80,0%	72,7%	73,9%
	% of Total	14,3%	55,0%	4,6%	73,9%
	ne	Count	37	48	6
	Expected Count	22,7	62,6	5,7	91,0
	% within Informacije_put ovi	40,7%	52,7%	6,6%	100,0%

	% within Obrazovanje	42,5%	20,0%	27,3%	26,1%
	% of Total	10,6%	13,8%	1,7%	26,1%
Total	Count	87	240	22	349
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0
	% within Informacije_put ovi	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanje	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,831 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	15,904	2	,000
Linear-by-Linear Association	10,541	1	,001
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,74.

Crosstab

		Obrazovanje			Total
		osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više	
Informacije_ekonom ska projekcija	Count	46	174	15	235
	Expected Count	58,6	161,6	14,8	235,0
	% within Informa cije_eko nomska projekci ja	19,6%	74,0%	6,4%	100,0%

	% within Obrazovanje	52,9%	72,5%	68,2%	67,3%
	% of Total	13,2%	49,9%	4,3%	67,3%
ne	Count	41	66	7	114
	Expected Count	28,4	78,4	7,2	114,0
	% within Informacije_ekonomska projekcija	36,0%	57,9%	6,1%	100,0%
	% within Obrazovanje	47,1%	27,5%	31,8%	32,7%
	% of Total	11,7%	18,9%	2,0%	32,7%
Total	Count	87	240	22	349
	Expected Count	87,0	240,0	22,0	349,0
	% within Informacije_ekonomska projekcija	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanje	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	24,9%	68,8%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,190 ^a	2	,004
Likelihood Ratio	10,819	2	,004
Linear-by-Linear Association	7,627	1	,006
N of Valid Cases	349		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,19.

Crosstab

			Obrazovanje			Total
			osnovna škola ili niže	srednja škola	fakultet ili više	
Informacije_plan usvojitjen tek sa potpisom	da	Count	39	189	19	247
		Expected Count	61,8	169,6	15,6	247,0
		% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	15,8%	76,5%	7,7%	100,0%
		% within Obrazovanje	44,8%	79,1%	86,4%	71,0%
		% of Total	11,2%	54,3%	5,5%	71,0%
ne		Count	48	50	3	101
		Expected Count	25,3	69,4	6,4	101,0
		% within Informacije_plan usvojite tek sa potpisom	47,5%	49,5%	3,0%	100,0%
		% within Obrazovanje	55,2%	20,9%	13,6%	29,0%

	% of Total	13,8%	14,4%	,9%	29,0%
Total	Count	87	239	22	348
	Expected Count	87,0	239,0	22,0	348,0
	% within Informacije_ustrojite_kod_sopotpisom	25,0%	68,7%	6,3%	100,0%
	% within Obrazovanje	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	25,0%	68,7%	6,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	39,024 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	36,873	2	,000
Linear-by-Linear Association	34,135	1	,000
N of Valid Cases	348		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,39.

Fragmentiranost

Crosstab

			Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran		Total
			objedinjen	fragmentiran	
Informacije_ukupna površina da	Count		14	166	180
	Expected Count		20,6	159,4	180,0
	% within Informacije_ukupna površina		7,8%	92,2%	100,0%
	% within Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran		35,0%	53,5%	51,4%
	% of Total		4,0%	47,4%	51,4%
	ne	Count		26	144
	Expected Count		19,4	150,6	170,0
	% within Informacije_ukupna površina		15,3%	84,7%	100,0%
	% within Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran		65,0%	46,5%	48,6%

	% of Total	7,4%	41,1%	48,6%
Total	Count	40	310	350
	Expected Count	40,0	310,0	350,0
	% within Informacije	11,4%	88,6%	100,0%
	_ukupna površina			
	% within Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	11,4%	88,6%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,880 ^a	1	,027		
Continuity Correction ^b	4,165	1	,041		
Likelihood Ratio	4,933	1	,026		
Fisher's Exact Test				,030	,020
Linear-by-Linear Association	4,866	1	,027		
N of Valid Cases	350				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,43.

b. Computed only for a 2x2 table

STATISTIČKI TESTOVI - PREPREKE (q13)

Mann-Whitney U test - starost

Ranks

	Starost_rec	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	manje od 50	158	162,89	25736,50
	Više od 50	187	181,54	33948,50
	Total	345		
Posedovanje dozvole za seču	manje od 50	158	152,00	24016,50
	Više od 50	186	189,91	35323,50
	Total	344		
Obavezne osnove za šumu-planovi	manje od 50	155	151,44	23473,00
	Više od 50	186	187,30	34838,00
	Total	341		
Obavezna popratnica	manje od 50	157	153,81	24148,50
	Više od 50	187	188,19	35191,50
	Total	344		
Fragmentiranost šumskog posjeda	manje od 50	156	159,69	24911,50
	Više od 50	186	181,41	33741,50
	Total	342		
Mala površina šume	manje od 50	156	154,40	24086,00
	Više od 50	186	185,84	34567,00
	Total	342		
Nedostatak šumskog puta	manje od 50	158	164,95	26062,50
	Više od 50	187	179,80	33622,50
	Total	345		
Nepostojanje udruženja šumovlasnika	manje od 50	156	159,23	24840,00
	Više od 50	185	180,92	33471,00
	Total	341		
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	manje od 50	158	158,24	25002,00
	Više od 50	186	184,61	34338,00
	Total	344		

Test Statistics^a

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	13175,500	25736,500	-1,845	,065

Posedovanje dozvole za seču	11455,500	24016,500	-3,697	,000
Obavezne osnove za šumu-planovi	11383,000	23473,000	-3,505	,000
Obavezna popratnica	11745,500	24148,500	-3,327	,001
Fragmentiranost šumskog posjeda	12665,500	24911,500	-2,117	,034
Mala površina šume	11840,000	24086,000	-3,057	,002
Nedostatak šumskog puta	13501,500	26062,500	-1,450	,147
Nepostojanje udruženja šumovlasnika	12594,000	24840,000	-2,197	,028
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	12441,000	25002,000	-2,617	,009

a. Grouping Variable: Starost_rec

Mann-Whitney U test – veličina posjeda

Ranks

Veličina posjeda_rec		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	dime do 2 ha	169	177,67	30025,50
	nsion više od 2 ha	176	168,52	29659,50
	1 Total	345		
Posedovanje dozvole za seču	dime do 2 ha	168	175,13	29422,00
	nsion više od 2 ha	176	169,99	29918,00
	1 Total	344		
Obavezne osnove za šumu-planovi	dime do 2 ha	166	169,29	28102,00
	nsion više od 2 ha	175	172,62	30209,00
	1 Total	341		
Obavezna popratnica	dime do 2 ha	169	193,24	32657,50
	nsion više od 2 ha	175	152,47	26682,50
	1 Total	344		
Fragmentiranost šumskog posjeda	dime do 2 ha	168	178,24	29944,50
	nsion više od 2 ha	174	164,99	28708,50
	1 Total	342		
Mala površina šume	dime do 2 ha	167	163,47	27300,00
	nsion više od 2 ha	175	179,16	31353,00

1 Total		342		
Nedostatak šumskog puta	dime do 2 ha nsion više od 2 ha	169 176	192,37 154,40	32510,00 27175,00
1 Total		345		
Nepostojanje udruženja šumovlastnika	dime do 2 ha nsion više od 2 ha	167 174	173,22 168,86	28928,50 29382,50
1 Total		341		
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	dime do 2 ha nsion više od 2 ha	168 176	168,60 176,22	28324,50 31015,50
1 Total		344		

Test Statistics^a

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	14083,500	29659,500	-,908	,364
Posedovanje dozvole za seču	14342,000	29918,000	-,503	,615
Obavezne osnove za šumu-planovi	14241,000	28102,000	-,327	,744
Obavezna popratnica	11282,500	26682,500	-3,960	,000
Fragmentiranost šumskog posjeda	13483,500	28708,500	-1,296	,195
Mala površina šume	13272,000	27300,000	-1,530	,126
Nedostatak šumskog puta	11599,000	27175,000	-3,720	,000
Nepostojanje udruženja šumovlastnika	14157,500	29382,500	-,443	,658
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	14128,500	28324,500	-,759	,448

a. Grouping Variable: Veličina posjeda_rec

Mann-Whitney U test – fragmentiranost

Ranks

	Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	dime objedinjen	38	187,86	7138,50
	nsion fragmentiran	307	171,16	52546,50
	1 Total	345		
Posedovanje dozvole za seču	dime objedinjen	38	163,18	6201,00
	nsion fragmentiran	306	173,66	53139,00
	1 Total	344		
Obavezne osnove za šumu-planovi	dime objedinjen	37	174,00	6438,00
	nsion fragmentiran	304	170,63	51873,00
	1 Total	341		
Obavezna popratnica	dime objedinjen	38	190,26	7230,00
	nsion fragmentiran	306	170,29	52110,00
	1 Total	344		
Fragmentiranost šumskog posjeda	dime objedinjen	38	224,20	8519,50
	nsion fragmentiran	304	164,91	50133,50
	1 Total	342		
Mala površina šume	dime objedinjen	38	194,72	7399,50
	nsion fragmentiran	304	168,60	51253,50
	1 Total	342		
Nedostatak šumskog puta	dime objedinjen	38	200,34	7613,00
	nsion fragmentiran	307	169,62	52072,00
	1 Total	345		
Nepostojanje udruženja šumovlasnika	dime objedinjen	38	174,75	6640,50
	nsion fragmentiran	303	170,53	51670,50
	1 Total	341		
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	dime objedinjen	38	202,03	7677,00
	nsion fragmentiran	306	168,83	51663,00
	1 Total	344		

Test Statistics^a

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)

Obaveza plaćanja poreza - šum taksa	5268,500	52546,500	-1,038	,299
Posedovanje dozvole za seču	5460,000	6201,000	-,642	,521
Obavezne osnove za šumu-planovi	5513,000	51873,000	-,205	,837
Obavezna popratnica	5139,000	52110,000	-1,216	,224
Fragmentiranost šumskog posjeda	3773,500	50133,500	-3,646	,000
Mala površina šume	4893,500	51253,500	-1,602	,109
Nedostatak šumskog puta	4794,000	52072,000	-1,885	,059
Nepostojanje udruženja šumovlasnika	5614,500	51670,500	-,270	,787
Nerešeni imovinsko pravni osnovi	4692,000	51663,000	-2,072	,038

a. Grouping Variable: Dali je šumski posjed objedinjen ili fragmentiran

Биографија кандидата

Ненад Петровић рођен је 04. септембра 1974. године у Лозници. Основну школу је завршио у Лешници. Средњу шумарску школу у Сремској Митровици уписао је 1988. Године, а дипломирао током 1992. године. Шумарски факултет у Београду уписао је 1994. године, а завршио га 1999. године. Магистарске студије уписао је 2000. године на Алберт Лудвиг Универзитету у Фрајбургу (СР Немачка), а дипломски рад је завршио у новембру 2003. године. Запослен на Шумарском факултету у Београду од априла 2001. године где је радио на пословима асистента приправника на предмету Планирање газдовања шумама. На место асистента у оквиру истог предмета изабран је током 2006. године. У оквиру своје досадашње каријере на Шумарском факултету у Београду учествовао је на неколико значајних пројеката од националног и међународног значаја. Током 2003. године учествовао на националној ивентури шума у Немачкој. Током 2004. године учествовао као предавач у оквиру пројекта „Увођење ГИС технологије на шумарске факултете у региону Западног Балкана“ . Током 2005. године учествовао као координатор пројекта Националне ивентуре шума у Републици Србији и развоја ГИС наставног плана и програма на Шумарском факултету у Београду. Од 2004. године ангажован као координатор и контакт особа на пројекту ФОПЕР (развој капацитета у образовању и истраживању из области шумарске политике и економике у региону западног Балкана). Од 2006. до 2008. године учесник на пројекту ПРИФОРТ (истраживање о предусловима за оснивање интересних асоцијација приватних шумовласника у региону западног Балкана) финансираним од стране аустријског Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. На националном нивоу учествовао на пројектима технолошког развоја финансираних од стране Министарства науке. Аутор је више радова од националног и међународног значаја. Објавио је шест радова који су индексирани у оквиру СЦИ листе. Коаутор је монографије Националне ивентуре шума као и међународно рецензиране монографије о спремности приватних шумовласника у основању интересних асоцијација у региону западног Балкана. Учесник је студије процене потенцијала за одрживо коришћење дрвног отпада за потребе грејања у 10 општина у Србији. Предавач на предмету Планирање газдовања шумама на Шумарском факултету у Београду. Предавач на међународним Мастер студијама из области шумарске политике и економике у Београду и Сарајеву. Учесник неколико међународних летњих школа у Финској, Француској, Немачкој из шире области одрживог управљања шумским ресурсима. Говори немачки и енглески језик. Члан је Ловачког Савеза Србије и удружења грађана Фрушкогорац.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани _____ мр Ненад Петровић

број уписа _____

Изјављујем

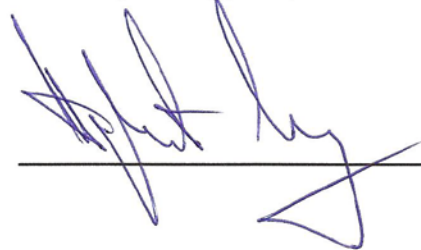
да је докторска дисертација под насловом

„Однос државе и приватних шумовласника према шуми као основ дефинисања модела планирања газдовања шумама у Србији“

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Београду, 21.05.2012. године

Мр Ненад Петровић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора _____ мр Ненад Петровић _____

Број уписа _____

Студијски програм _____ Шумарство _____

Наслов рада „Однос државе и приватних шумовласника према шуми као
основ дефинисања модела планирања газдовања шумама у Србији“

Ментор _____ др Милан Медаревић _____

Потписани _____

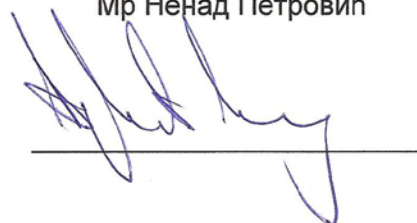
изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, 21.05.2012. године

Мр Ненад Петровић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Однос државе и приватних шумовласника према шуми као основ дефинисања модела планирања газдовања шумама у Србији“

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 21.05.2012. године

Мр Ненад Петровић

